

Türkiye'de Aile, İş ve Toplumsal Cinsiyet

Prof. Dr. Ali Çarkoğlu

Koç Üniversitesi

Bilim Akademisi

Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu

Sabancı Üniversitesi

Bilim Akademisi

**KOÇ
ÜNİVERSİTESİ**

**Sabancı
Üniversitesi**

infakto
RESEARCH | WORKSHOP

İPM | IPC

İSTANBUL POLİTİKALAR MERKEZİ
SABANCI ÜNİVERSİTESİ KAMPUSU
ISTANBUL POLICY CENTER
AT SABANCI UNIVERSITY

Türkiye’de Aile, İş ve Toplumsal Cinsiyet
Ali Çarkoğlu, Koç Üniversitesi, Bilim Akademisi
Ersin Kalaycıoğlu, Sabancı Üniversitesi, Bilim Akademisi

Giriş

Aile kurumu gerek gelişmiş ekonomilerin yaygın olduğu coğrafyalarda, gerek gelişmekte olan ekonomilerin (emerging markets) bulunduğu coğrafyalarda yeni etkiler altında kalmakta ve değişim geçirmektedir. Aile, İş ve Toplumsal Cinsiyet araştırması bu değişme koşullarda aile kurumunun ve iş ortamında daha fazla rol alan aile bireylerinin yaşadıkları değişmeleri, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin aile içinde ve toplumda sergilediği görüntüyü araştırmak için yapılmıştır. Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin gerek kadın ve erkeğin çalışma hayatları veya iş değiştirmeleri, işsiz kalmalarından nasıl etkilendiği, bu durumun resmi nikâh ile aile kurmak veya resmi olmayan bir toplumsal ilişki olarak sürdürmek kararını almalarına nasıl etki ettiğini araştırmak bu çalışmanın temel araştırma hedeflerindedir. Bu sorulara başkaları da eklenmiştir. Ekonomik gelişme ve ekonomik krizden ailenin nasıl etkilendiğini gösteren bir başka alan da çocuğun kazandığı anlam ve değerdir. İster resmi nikâhlı olsun, ister sadece bir arada yaşasınlar kadın ve erkek bu beraberliklerinde bir çocuk istemek konusunda nasıl karar vermekte, bu karar ekonomik krizin, iş yaşantısının, işsizliğin doğurduğu belirsizlik veya zorluktan nasıl etkilenmektedir? Aynı mekânı paylaşan ve çok aykırı bir ilişkiyi sürdüren farklı cinsten insanlar bu paylaştıkları hayata nasıl bakmaktadır? Ne ölçüde hayatlarını paylaşmaktadır yahut bu ortak yaşantıda tam olarak hangi zorlukları paylaşmaktadırlar? Örneğin, evi temizlemek, çamaşır yıkamak, bulaşık yıkamak gibi ev işleri eşler tarafından tam anlamıyla paylaşılmakta mıdır? Yoksa bunları hep bir eşin yapması mı beklenmektedir? Burada karşılaşılan farklı tutum, eğilim ve beklentiler aile kurumuna nasıl etki etmekte, toplumsal cinsiyet ilişkilerini nasıl biçimlendirmekte, hatta iki cins arasındaki ilişkileri sürdürmek veya sonlandırmak konusunda ne derecede etkili olmaktadır? Ortak ilişkiyi sonlandırmak ne ölçüde bir romantik, 1psikolojik, toplumsal veya ekonomik karar olarak algılanmaktadır? Bu durumda toplumsal cinsiyet ilişkileri sadece romantik bir ilişkiden mi ibarettir, yoksa yaşa, gelire, eğitime ve diğer başka birçok değişkene göre farklılık mı taşımaktadır?

¹ Yazarlar araştırmanın yapılmasını mümkün kılan katkıları dolayısıyla TÜBİTAK – SOBAG’a saha araştırmasının finansmanı için 112K157 projesinden verdiği destek ve Türkiye İstatistik Kurumu’na örneklem çekimindeki yardımları dolayısıyla teşekkürü bir borç bilirler.

International Social Survey Program (ISSP) bu konuda daha önce yapılan araştırmalarda bu ve benzeri soruları, daha çok gelişmiş ekonomilere sahip olan ülkelerde araştırmış bulunmaktadır. Bu çalışma ilk kez ekonomik düzeyi çeşitliliği içeren ve coğrafi kapsamı daha geniş olan ve gelişmekte olan ekonomileri de kapsayan bir çerçevede uygulanmıştır. Kadın, toplumsal cinsiyet ve aile konusunda Türkiye’de çeşitli araştırmalar yapılmış olmakla birlikte bunlar arasında saha araştırması olarak düzenlenmiş olanları görece olarak az sayıdadır. Bunlar arasında da Türkiye çapında bir saha araştırması kapsamına sahip olanı oldukça sınırlı sayıdadır. Çocuğun değeri üzerine tarafından yapılmış olan, fakat aile ve toplumsal cinsiyet konularını da içeren ilk kapsamlı araştırma uzun yıllar önce Çiğdem Kağıtçıbaşı tarafından Türkiye çapında yapılan saha araştırması bu çalışmaların ilk örneklerindedir (Kağıtçıbaşı, 1981 ve 2007). Kadının statüsü, iş ve siyaset yaşantısındaki yerini araştıran görece olarak daha yakın tarihli olan bir diğer Türkiye çapındaki alan taraması da Ersin Kalaycıoğlu ve Binnaz Toprak tarafından 2003 yılında yapılmış ve 2004 yılında TESEV tarafından basılmış olan araştırmadır (Kalaycıoğlu, Toprak, 2004). Aşağıda sonuçları sunulan araştırma bu çalışmaların bir devamı olarak kabul edilebilecek bir içerikte olarak 2013 yılının ilk aylarında (Şubat – Nisan 2013) yapılmış bir alan taramasına dayanmaktadır.

Kuramsal Çerçeve

Aile toplumdaki bireyler arasındaki ilişkilerin biçimlenmesinde temel rol oynayan, değerlerin bir kuşaktan diğerine aktarılmasında öncül toplumsallaştırıcı araçların başında gelen ve insan toplumlarının varlığını sürdürmesini garanti altına almak için oluşturulmuş olan temel kurumdur. Aile özellikle toplumdaki bireyler arasındaki ilişkileri ve dolayısıyla toplumun kendisini biçimlendirir. Ancak, toplumdaki çeşitli kurum, süreç ve olguların oluşması ve değişimi de aile kurumunun yapısını, ailenin üyeleri arasındaki ve aile içindeki kuşaklar arasındaki ilişkileri de değiştirir. Aile toplumun iktisadi, kültürel, siyasal kurum ve süreçlerine etki ederken, onlardaki değişikliklerden de etkilenir ve o değişikliklere kendisini uyarlar. Onun içindir ki aile kurumu avcı toplayıcı toplumdun günümüzün sanayi ötesi toplumuna kadar varlığını sürdürmüş, ama bunun için de kendisini uyarlamış ve büyük değişikliklere uğramış bir kurumdur.

Toplum durağan değildir; kendi iç dinamikleri kadar uluslararası ortamın küresel ve bölgesel değişmelerinden gelen etkilere de açıktır. Toplumsal değişme toplumdaki yaşam alanlarının, iş ortamının değişmesiyle sürer. Bu değişmeler hem insanların içinde

yaşadıkları yerleşim birimlerinin niteliklerini, hem de işgücünün bileşimini ve çalışma ortamını derinden etkiler. Avcı – toplayıcı toplumdan, göçebe ve yerleşik tarım toplumuna, oradan da sanayi toplumu ve nihayet sanayi-ötesi topluma geçildiğinde yerleşim yerlerinin büyüklüğü, kent – kır yaşantı ayrışması, temel gelir kaynağı olan iş ve meslek gruplarının niteliklerinin farklılaşması ve nihayet ailenin bireylerinin bu toplumsal etkinliklerle olan bağlantılarının değişimi söz konusu olmuştur. Toplumsal değişimle birlikte iş hayatındaki kadın ve erkek rolleri ve aile içindeki erkek ve kadının baba ve anne olarak işlevleri de değişim göstermiştir. Tarım toplumunda kadın evin içinde tarımsal etkinliklere yardımcı, çocukları büyüten ve yetiştirerek evin dirliğini sağlayan bir roldeyken, sanayi toplumunda kadın hem anne hem de ev dışında bir iş hatta meslek sahibi olan bir role bürünmüştür. Artık, sadece hanedeki erkek veya erişkin erkekler tarafından yapılan işlerle ailenin geçinebilmesi mümkün olamamakta, ailedeki kadın veya kadınların da ev dışında bir iş edinmesi ve sürekli olarak çalışarak ailenin mali yükünü hafifletmesi gerekmektedir. Bu arada kentleşen ve sanayileşen toplumlarda kazançlar da artmakta, çok sayıda aile ferdinin bir arada yaşadığı geniş ailelere olan gereksinim azalmakta sadece anne-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile yaygınlaşmaktadır. Buna paralel olarak ev içindeki makine kullanımı ve otomasyon artarak o işlerin yapımındaki zaman ve enerji harcaması azalmakta, kadın kadar erkeklerin de bu işleri görmesi kolaylaşmaktadır. Sanayi ötesi toplumlardaysa kadın - erkek ilişkileri çok daha özgür ve evlilik dışı yaşantı, tek ebeveynli ailelerin genel kabul görmesine doğru evrilmiştir. Çekirdek ailenin bile norm olarak genel kabul görmeye devam edip etmeyeceği belirsizdir (Bu konudaki çalışmalar için bakınız: Geist, (2005) Edlund (2007), Albrecht, Edin ve Vroman, (2000), Diefenbach, (2002), Heimdal, ve Houseknecht, (2003), Alwin, Braun ve Scott, (1992), Treas ve Widmer (2000), Vogler, Brockmann ve Wiggins (2006).)

Bu gelişmelere rağmen insanların her zaman değişen koşullara göre hem zihniyet hem de davranışlarını uyarlayarak ev içi etkinliklerini değiştirdiklerini söylemek de zordur. Bu tür uyarlanmalar toplumsal cinsiyet tanımlarının ve bu konudaki zihniyet, anlayış, beklenti ve toplumsal kabullerin değişmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bunun görece olarak yavaş ve kuşaktan kuşağa değişim gösteren bir süreç olduğunu gösteren gözlemler yapılmıştır (Alwin, 2002). Toplumsal değişimle birlikte iş ve aile kurumu değişmekte, buna en başarılı olarak uyum gösteren genç kuşaklar için cinsiyet rolleri değişmesi söz konusu olmakta, değişen cinsiyet rolleri ve rol beklentileri aile kurumuna olan yaklaşımları da değiştirmektedir. Bu durumda da ailenin tanımı genişten çekirdek

ve nihayet tek ebeveynli ve hatta resmi olmayan birlikte yaşamaya doğru değişme gösterebilmektedir. Aile içinde erişkin erkek ve kadınların oynadıkları roller de bu süreçte değişmekte, hatta aile kurmak konusundaki anlayışlar değişirken, aile kurma yaşı hem erkek ve hem kadın için iş hayatı ve kariyer beklentilerine uyumlu olarak yeniden ayarlanmaktadır. Tarım toplumlarında ergenlik çağında bile gerçekleştirilen evlilikler norm olmaktan uzaklaşarak sanayi toplumlarında genç erişkin yaş ve sanayi-ötesi toplumlardaysa orta yaş evliliklerine veya sadece birlikte yaşamaya dönüşebilmektedir (Bu konudaki çalışmalar için bakınız: Vogler, Lyonette, ve Wiggins, (2008), Crompton ve Lyonette (2005), Haller ve Hoellinger (1994), Ruppner (2008), Lewin-Epstein, Stier ve Braun (2006), Fuwa ve Cohen, (2007), Iversen, ve Rosenbluth (2006), MacInnes (2006), Sjoeborg, (2004), Yodanis (2005), Nordenmark, (2004).)

Bu durumda aile ve cinsiyet rollerinde iki tür temel ilişkinin varlığını ileri sürmek mümkündür. Toplumsal değişme (örneğin tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş) özellikle iş hayatındaki değişmelerle birlikte, toplumsal cinsiyet rollerini değiştirir. Değişen toplumsal cinsiyet rolleri aile kurma konusundaki zamanlamayı etkiler. Örneğin, sanayi toplumlarında kadın ve erkekler iş yaşantısına aile kurmaktan daha fazla önem verirler, aile kurma planları ertelendiği gibi, cinsler arası resmi olmayan ilişki artar, resmi nikâhla oluşturulan aile sayısı azalır, çocuk sayısı azalır.

İkinci olarak, toplumsal cinsiyet rollerinde değişme aile tipinde değişime yol açar. Kadınların da çalışması ve iş hayatına artan önem vermeleri ev içi rollerini değiştirir, aile yaşantısında eve ilişkin etkinliklerde karı ve kocadan katılma beklentileri, iş bölümü talepleri artar. Tek ebeveynli ailelerin sayısı arttığı gibi ona olan hoşgörü de artar. Aile tiplerindeki çeşitlenme daha geniş bir yelpazeye yayılır.

Toplumların küresel iletişim ve özellikle ekonomik etkileşimler başta olmak üzere siyasal ve kültürel etkileşimlerin fevkalade hızla dünya çapına yayıldığı bir dünyada var olduklarını biliyoruz. Bu durumda toplumların kurum, değer, zihniyet ve süreçlerinin bu tür küresel etkilere açık olduğunu da biliyoruz. Bu etkiler biteviye, öngörülebilir ve tekdüze sonuçlara yol açmıyorlar. Bazı toplumlar bu etkilere içlerine kapanarak, geride bıraktıkları bir altın çağ olarak kabul ettikleri bir döneme dönmeye çabalayarak yanıt veriyorlar, bazılarıysa küresel etkilerin hareketlendirdiği değişmeyi benimseyip daha da hızlandırıyorlar. Özellikle bazı küresel olgu ve olaylar bu tür tepkileri çok sayıda toplumda ve çok farklı kültürlerde ortaya çıkarabilirler. Örneğin uluslararası savaş veya

ekonomik bunalım bu tür büyük ölçekli toplumsal gelişmelere yol açabilecek olaylardır. 2007 sonbaharından beri önce Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinde ortaya çıkan ve sonra derinleşerek 2008'de süren ve tüm Batı Avrupa ve dünyayı kapsamına alan bir ekonomik bunalım yaşanmaktadır. İlk kez Samuel Stouffer tarafından 1929 Ekonomik Bunalımında gözlemlenen aileleri kökten sarsan ve değiştiren bir büyük toplumsal etken yine ortaya çıkmıştır. Ekonomik bunalım büyük iflaslara, geniş çaplı işsizliğe ve dolayısıyla ailelerin alışkın olduğu yaşantının sarsılmasına ve hatta yıkılmasına neden olmaktadır.

Samuel Stouffer'in ilk kez 1937'de yayınlanan araştırmasında 1929 Dünya Ekonomik Buhranı'ndan ailelerin büyük ölçüde etkilendiği, baba ve annelerin otoritelerinin sarsıldığı ileri sürülmektedir. Bu ortamlarda her türlü legal süreç ve kuruma olan güven sarsıldığında toplumsal olarak kabul gören cinsel ilişki ve üreme için kurulmuş olan legal yapı olan ailenin de bu ortamdan payına düşeni aldığı saptanmaktadır. Bu koşullarda gençler uzun süreli aile bağları kurmak yerine sadece geçici ilişkiler içine girmekte ve ancak ortaya kadının hamile kalması gibi bir durum çıktığında zorunlu evlilik (impulsive marriage) yapmaları söz konusu olmaktadır. Büyük felaketler toplumsal şok dalgaları üreterek o güne kadar kabul gören değer, düşünce, norm, zihniyet ve uygulamaları hızla aşındırır. Toplumsallaşmada kırılmalar yaratır ve daha önce hiç kabul görmeyen, tasavvur edilmeyen, hatta toplumdan dışlanmaya (ostracism) kadar varabilecek ağır toplumsal yaptırımlara konu olabilecek davranışların birden bire ortaya çıktığı, yaygınlaştığı ve toplumsal tepki çekmek bir yana genel kabul görmesi söz konusudur. Özellikle bireylerin geçinmelerini sağlayan meslek ve işlerinin bir anda tasfiye olması onların gelir kaynaklarını kurutacağı gibi ailelerinin geçinmesini zorlaştırarak, aile içi bağları ve ilişkileri alt üst edecektir. Savaş, iç savaş, ekonomik bunalım gibi olgular aileler için çok zorlu gelişmelerdir; birçoğu yıkılmakta, boşanmalar artabilmekte, aile kurma tasavvurları ertelenebilmekte, intihar veya cinayet gibi suçlarda artış gözlenmektedir.

Bu tür etkilere maruz kalan bireylerin kendi ve diğer cinsiyet rolleri için düşündükleri ve aile kurumunun yapısı, tipi ve sürekliliği ortaya yeni uyarlanma zorunlulukları çıkartmaktadır. O zaman aşağıdaki gibi ilişkilerin varlığını gözlemlerimizde saptamak beklentisi içine girebiliriz. İş hayatındaki değişimler, örneğin işsizlik, nitelikli emek talebinin artışı v.b. toplumsal cinsiyet rollerindeki beklentilerle etkileşerek aile yaşantısını değiştirecektir. Ekonomik gelişme, küçülme veya istikrarsızlaşma örneğin

işsizliğin artmasına neden olur. İşsizlik yaygınlaştığında toplumsal cinsiyet beklentileriyle yaşanan fiili durum çelişir. Bu durumda tekrar ev hanımlığına dönen kadınların hayattan tatminsizlikleri artar. Mali gücü azalan işsizlerin eşleriyle ilişkileri bundan etkilenir. Aile içi mali dengeler sarsılır, olası bir sonuç aile içi huzursuzluk, mutsuzluk, memnuniyetsizlik ve boşanmaların artmasıdır.

Aile, Toplumsal Cinsiyet Roller ve Ekonomik Bunalım

Aile, iş ve toplumsal cinsiyet farklı kültürlerde, ekonomik katmanlarda, toplumsal çevre ve nihayet ülkelerde farklı içeriklere sahiptirler. Kır-kent yaşantı farkları, tarımsal, sanayi ve sanayi ötesi ekonomi ve toplum yapıları çok farklı hayat koşullarının ortaya çıkmasında ve bunların içerisinde de kadın ve erkeklerin farklı toplumsal cinsiyet rolleri geliştirmesine neden olmaktadır. Üstelik farklı kültürlerde aile kurumu farklı yapılar olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir. Poligaminin resmi veya gayri resmi olarak sürmesi, geniş ailenin zaman zaman aşiret, klan, kabile boyutlarına varan ilişkileri içermesi, aynı toplumda nükleer aile, resmi nikâhlı olmadan bir arada yaşantı sürdürme uygulamalarıyla yan yana yer alabilmektedir. Bu farklılıklar ekonomik ve toplumsal değişmelerle zaman aşırı olarak farklılık gösterebilmekte, tarım toplumundan sanayi toplumuna, sanayi toplumundan sanayi ötesi topluma geçişte de farklı toplumsal cinsiyet rollerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu farklılıklar yeni bireysel ilişki türlerine yol açmakta, bir dönemde, kültürde veya toplumda kabul edilmeyen ilişkiler bir başka kültür, toplum veya dönemde meşruluk hatta yasallık kazanmaktadır. İş yaşantısı olduğu kadar, iş ortamında karşılaşılan farklı ücret, farklı yükselme şansı, farklı tayin v.b. uygulamalar ve nihayet, ekonomik kriz dönemlerinde karşılaşılan işsizlik de toplumsal cinsiyet ilişkilerini etkilemektedir.

2008 küresel ekonomik kriz sonrası anne – babalarının nükleer ailelerinin yanına sığınan işsiz kalmış erişkin evlatlar sadece Türkiye’de değil, çok daha farklı bireysellik tanımı olan kültürlerde, örneğin ABD veya İngiltere’de de göze çarparak hale gelmiştir. Bu tür bir ekonomik durum bireyin kendisi ve özgürlüğü hakkındaki düşüncelerden, aile tanımı ve beklentisine kadar olan çeşitli tutumları da etkilemesi beklenmelidir. Bu ortamda aile kurmak ne anlama gelmektedir? Aileden eskisi gibi nükleer aile olarak mı anlaşılmaktadır? Ailenin değeri, ekonomik zorluklarla karşılaşıldığında sığınılan salim bir liman işlevi gördüğünde, ebeveynler veya çocukları, ya da toplumdaki bireylerin gözünde acaba değişmekte midir? Aile kurumu bireyin beklentilerinde bir sosyal güvenlik işlevi gören bir içeriğe mi dönüşmektedir? Erişkin, kendi ayakları üzerinde

durabilen birey haline gelmenin değeri ve anlamı değişmekte midir? Burada temel olarak araştırılacak yönelim, değer ve beklentiler bu soruların yanıtlanmasıyla ortaya çıkacak içeriktedir. Geniş bir bilimsel yazın bu konulara yönelmiş bulunmaktadır ve bu araştırmada da onlardan yararlanılmıştır (Bu konudaki çalışmalar için bakınız Yodanis (2007), Panayotova ve Brayfield (1997), Knudsen ve Warness (2001), Stickney ve Konrad (2007), Scott, Alwin ve Braun (1996), Sjoeborg (2004), Ruppner (2008), Stier, Lewin-Epstein ve Braun, (2001) Sundstroem, (1999), Motiejunaite ve Kravchenko (2008), Yodanis ve Lauer, (2007), Lyonette, Crompton ve Wall (2007).)

Bu araştırmaların ortaya koyduğu perspektif çerçevesinde düşünecek olursak, ekonomik kriz gibi büyük çaplı toplumsal olayların etkileri hem aileleri güçlendirmek, hem de zayıflatmak yönünde olmuştur. Gençlerin aile kurma veya yeni kurulmuş olan nükleer aileleri yaşatmalarını zorlaştırarak aile kurumunu zayıflatmış, ancak, yine gençlerin ebeveynlerinin ailelerinin yanlarına dönmelerine yol açarak, ailenin bir sosyal güvenlik kurumu olarak güç kazanmasına yol açma eğilimi ortaya çıkartır.

Nihayet, toplumsal değişme özellikle yirminci yüzyılda hızlanmış ve 1940'lardan itibaren özellikle biyoloji ve sağlık bilimleri dallarında, penisilin, antibiyotik gibi müthiş buluşlara yol açarak daha önce genç yaşta çok insanı öldüren hastalıkların tedavisi mümkün olmuştur. Bu bilimsel gelişmenin temel sonucu yaşamın uzaması ve yaşam ümidinin de beraberinde seksenli yaşlara doğru artması olmuştur. Yaşam ümidindeki 1940'lardan itibaren 40'lı ve 50'li yaşlardan 2000'lerde 70'li ve 80'li yaşlara doğru görülen bu artış insanların hem kendileri hem de ilişki kuracakları diğer bireylerle olan etkileşimleri hakkındaki düşünce ve beklentilerini değişime uğratmış olması beklenmelidir. Daha uzun yaşamayı uman bireylerin evlenmek, aile kurmak, çocuk sahibi olmak ve onların bir an önce yetiştirmek gibi kararları almakta yaşam ümidinin düşük olduğu yıllardaki gibi hızlı davranmayacaklarını düşünmek makuldür. Yaşam ümidinin uzaması hayattan beklentileri arttırarak, artan eğitim ve gelire birleştiğinde bireysel özgür yaşantı eğiliminin arttırmış, yasal birliktelik ve aile kurmayı erteleme veya ailenin bir kurum olarak tamamen gözden düşmesine kadar varan değerlendirmelerin de yaygınlaşmasına neden olmaya başlaması da söz konusu olur.

Örnekleme, Alan Koşulları ve Veriler

Bu çalışmanın örnekleme alanı 26 NUTS - 2 bölgesindeki kent, belde ve kırsal (köy, mezra v.b.) yerleşim yerlerinde yaşayan nüfusun büyüklüğüne orantılı olarak rastsal olarak

hane adreslerine dayalı verilerden Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından çekilmiştir. Bu araştırmanın yazarları olan araştırmacılar tarafından saptanan NUTS-2 bölgelerine isabet etmesi gereken kent, belde ve kırsal nüfusları hesaplanarak TÜİK'e bildirilmiş, bu rakamlara karşılık gelecek kent, belde ve kırsal nüfuslarının her bölgeye düşen sayılarının iki katına karşılık gelecek hane adreslerinin rastsal olarak çekilmesi istenmiştir. Böylece çekilen 65 ilden 3500 adrese Ekim - Aralık 2011 ayları arasında giden anketörler 1555 hanede anketleri başarı ile tamamlayabilmişlerdir. Yapılan görüşmelerin çoğunluğu (%57,5) kadın deneklerle olduğundan 18 yaş üzerindeki kadın oranı olan %50,5 aşılmıştır. Aynı zamanda deneklerin eğitim durumu da incelendiğinde TÜİK eğitim istatistikleriyle uyumsuz bir durum olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun için örneklem erkek deneklerin %49,5, kadın deneklerin de %50,5 oluşturacağı ve eğitim düzeylerinin de TÜİK eğitim istatistikleriyle örtüşeceği biçimde ağırlıklandırılarak aşağıda sunulan veriler hesaplanmıştır. Araştırmamızda %95 olasılıkla +/- %2,5 civarında bir örneklem standart hatası olduğunu hesaplamaktayız.

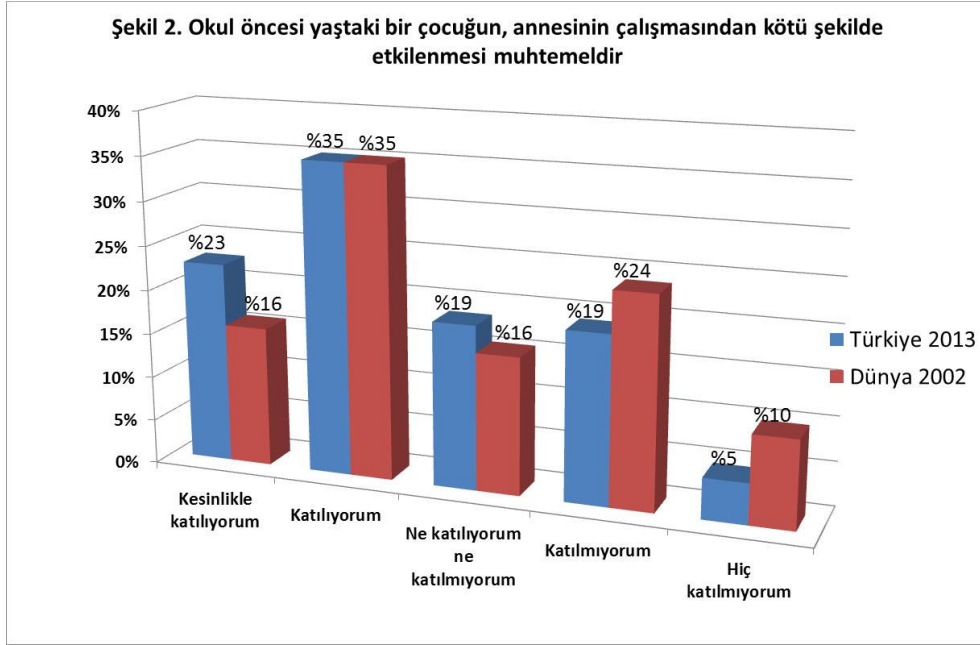
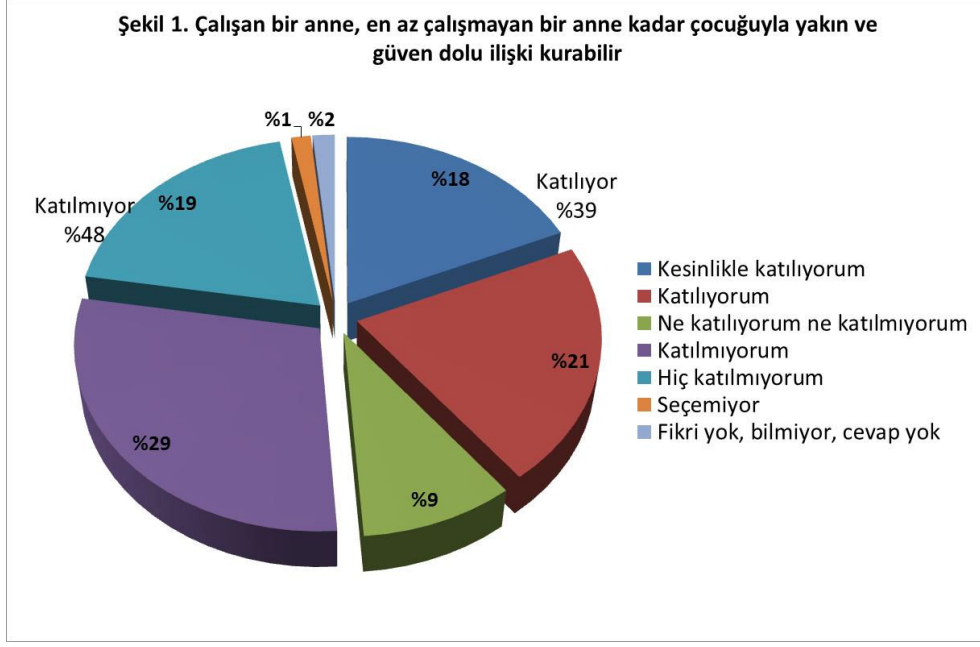
Bu araştırmanın alan taraması 2012 içinde başlatılmak üzere ilk planlamaları yapılmış ve *International Social Survey Program* (ISSP) ile uzlaşmıştır. Ancak araştırmanın alan sorularının Türkiye'de kullanılacak soru cetveline uyarlanması ve soru cetvelinin nihai biçimine getirilmesi ve örneklemin çekilmesi 2012 yılında tamamlanmış olmakla birlikte araştırmanın alan taraması 2012 yılında başlatılamamıştır. Çalışmanın alan taramasının mahiyeti ve finansal boyutu konusundaki muğlaklığın giderilmesi ve mali büyüklükler konusunda araştırmanın yürütücüleri ile finansmanını sağlayan TÜBİTAK - SOBAG arasındaki görüşmelerin uzaması sonucunda alan taramasına fiili mali destek sağlanması 2012 yılının Kasım ayına kadar uzadığından araştırmanın alan taramasının başlangıç tarihi de Kasım 2012 olmuştur. Anketör eğitimleri ve soruların ön sınaması da bu sürecin hemen başlangıcına gelecek biçimde Ekim – Kasım 2012'de yapılarak sorulara son biçim Kasım 2012'de verilmiştir. Bu durumda araştırmacıların mali desteği veren kurum ile üzerinde anlaşmaya varıldıkları zaman şemasına göre hareket edilerek alan taraması 2013 Şubat – Nisan aylarına sarkmış, bilahare yapılan alan denetlemeleri ile veriler Mayıs – Haziran 2013'te istatistiksel hesaplamalara uygun bir biçimde kodlanabilmiş, araştırmanın raporunun hazırlanması da Temmuz – Eylül ayları zarfında gerçekleşmiştir. Aşağıdaki çizelgelerdeki ülke ve dünya bulguları International Social Survey Program tarafından 2002 yılında yapılmış olan aynı konulu araştırmanın verileridir ve bu çalışmamızda ISSP – 2002 adıyla anılmıştır.

Bulgular

Alan taramasında ilk sorduğumuz sorular bir ailenin annesinin (kadının) aile içindeki konumu, rolü ve hane dışındaki, çalışma hayatında rol oynayıp oynamaması konusundaki değerler ve algılardır.

Aile, Kadın, Çocuklar ve Çalışma Hayatı

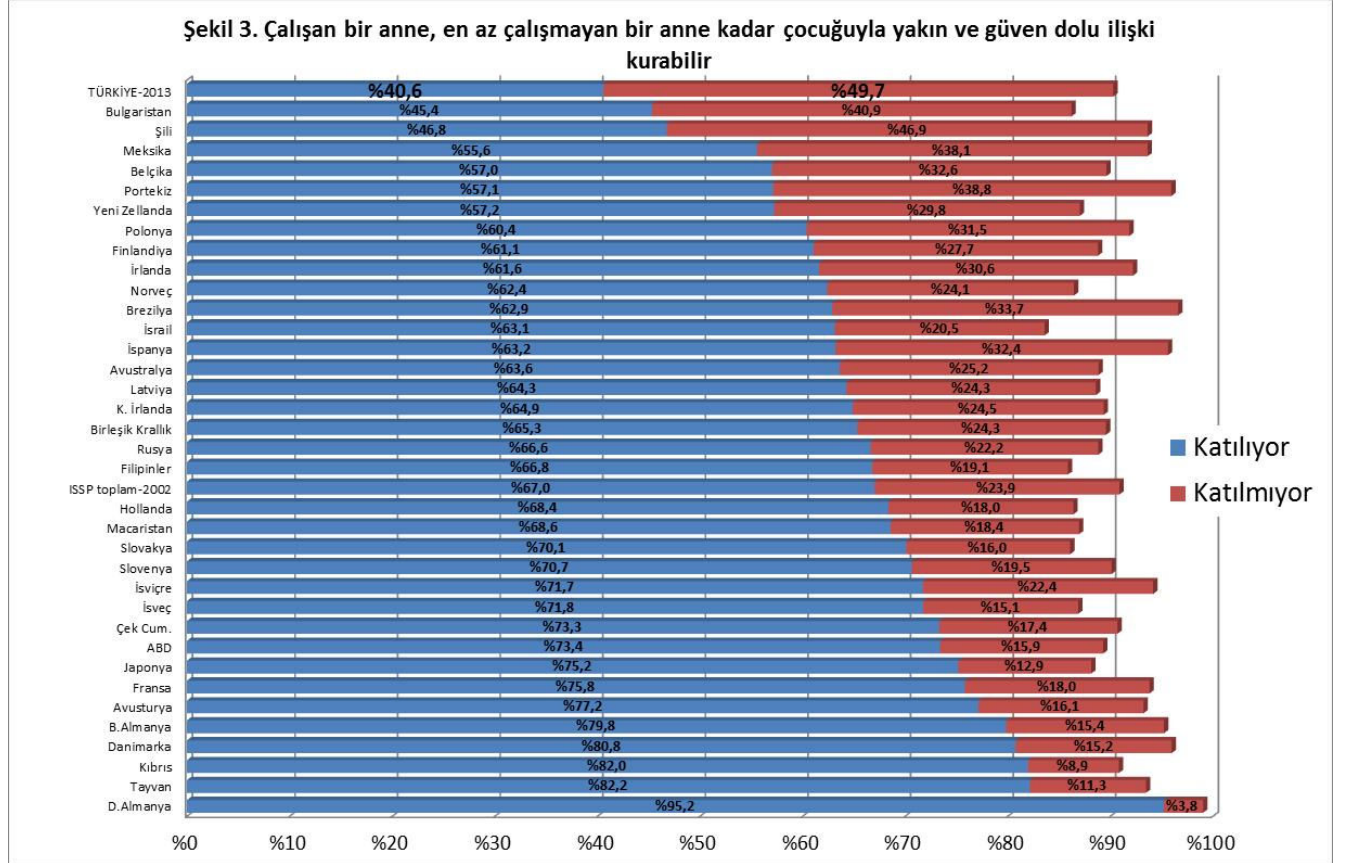
Kadının çalışma hayatına katılımının çocuk ve aile üzerinde önemli etkileri olması kaçınılmazdır. Türkiye’de on sekiz yaşın üzerindeki nüfus kentleşmeyle birlikte kadının ev dışında çalışma hayatında yer almaya başlaması konusunda ne düşünmektedirler? Deneklerin yarısı kadarı (%48) çalışan bir annenin çalışmayan bir anne kadar çocuğuna yakın ve güven dolu bir ilişki geliştiremeyeceğini, yüzde kırk kadarı (%39) geliştirebileceğini belirtmiştir (Şekil 1). Deneklerin yarıdan fazlası (%58) da okul öncesi yaştaki bir çocuğun annesinin çalışmasının çocuğu kötü bir biçimde etkilemesini olası gördüğünü ifade etmiştir (Şekil 2). Deneklerin sadece dörtte biri kadarı (% 24) okul öncesi yaştaki bir çocuğun annesinin çalışmasının çocuğu kötü bir biçimde etkilemesini olası olarak görmediğini belirtmiştir (Şekil 2). ISSP-2002 verileriyle karşılaştırıldığında Türkiye’deki kanaatin çalışan annelerin çocuklar üzerine kötü etkisi olabileceği yönünde ağırlık kazandığı gözlenmektedir. Dünya genelinde ISSP ülkelerinde 2002 verilerine göre bu soruda okul öncesi yaştaki bir çocuğun annesinin çalışmasından kötü bir şekilde etkilenebileceği kanaati taşımayanların oranı Türkiye’dekinden %10 puan daha yukarıdadır (%34). Ancak dünya geneli sonuçlarda da genel kanaatin okul öncesi yaştaki bir çocuğun annesinin çalışmasından kötü bir şekilde etkilenebileceği yönünde oluşmuş olması (%51) ilgi çekicidir.

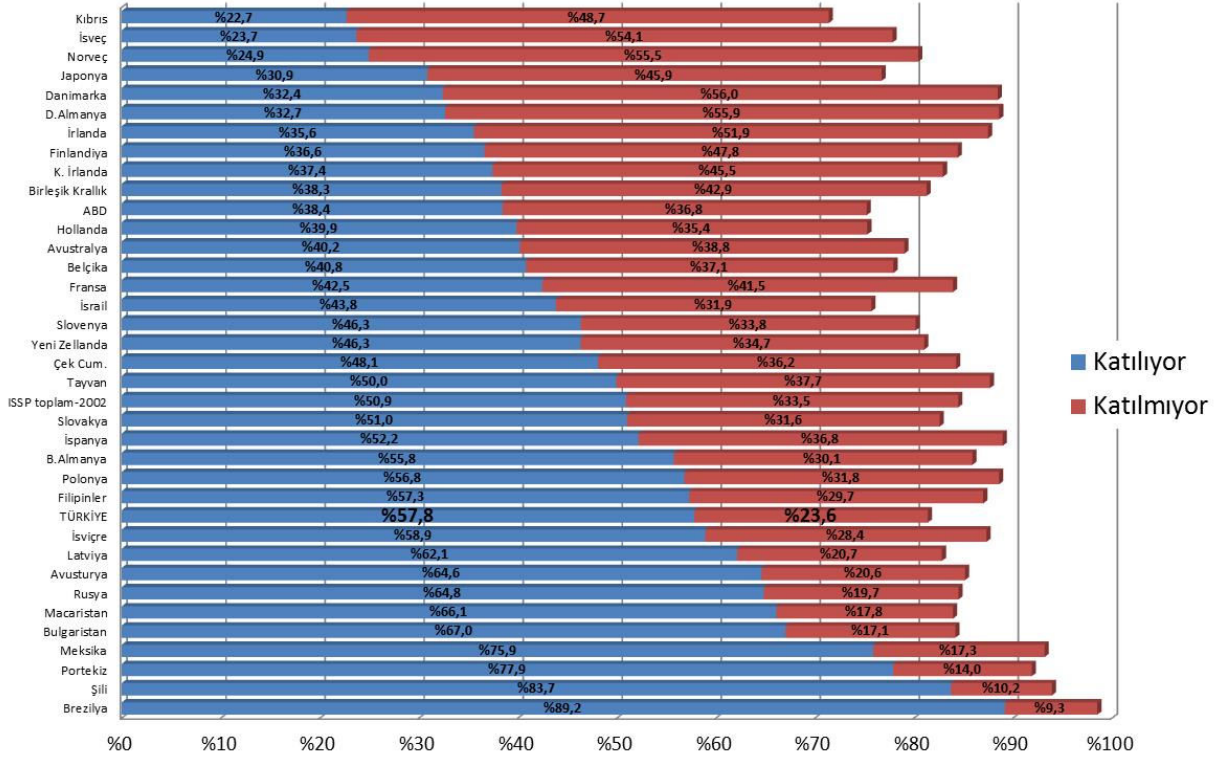
Lambda = 0,02 (istatistiksel olarak 0,95 düzeyinde anlamlı değil).

ISSP-2002 verileriyle Türkiye'nin 2013 sonuçlarının karşılaştırması Şekil 3'de verilmiştir. Buradan da görülmektedir ki Türkiye ISSP ülkeleri arasında "çalışan bir anne, en az çalışmayan bir anne kadar çocuğuyla yakın ve güven dolu ilişki kurabilir" önermesine en düşük düzeyde katılımın olduğu ülkedir. Geçtiğimiz 11 yıl içerisinde ISSP

ülkelerinde bu katılım oranının daha da artması beklentisi gerçekleşirse Türkiye'nin bu konudaki görüşünün ISSP ülkelerinden daha da uzaklaşacağını gözlememiz olasıdır.

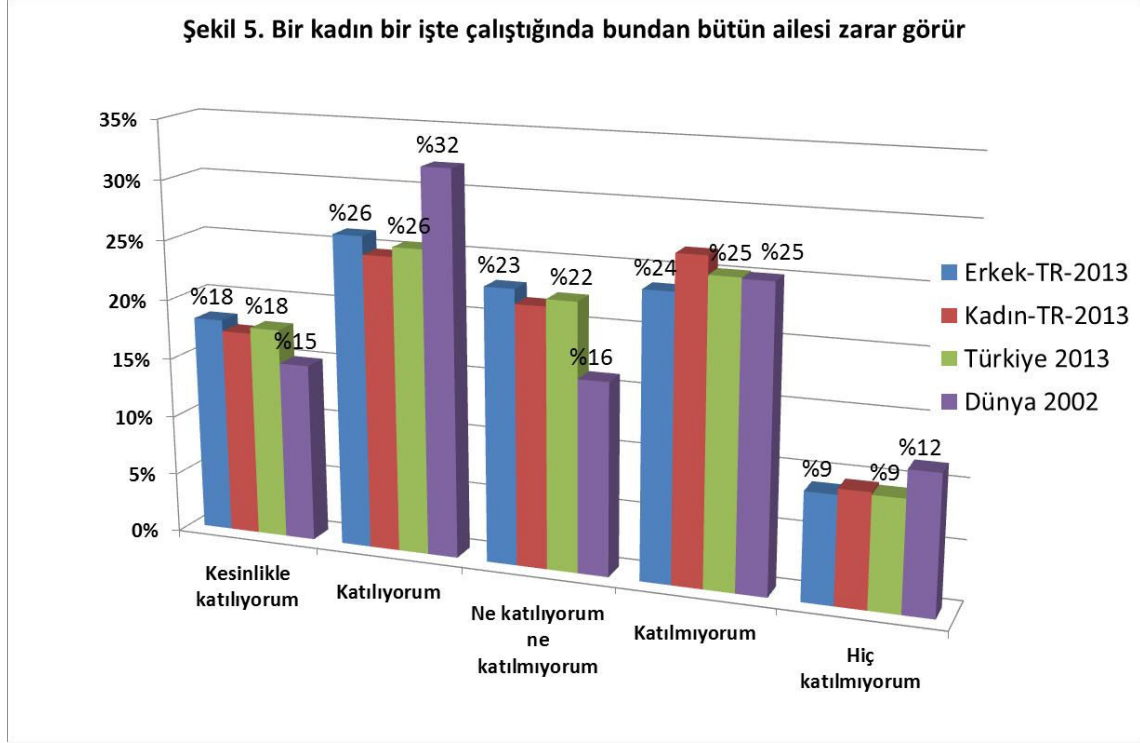
Şekil 4. Okul öncesi yaştaki bir çocuğun, annesinin çalışmasından kötü şekilde etkilenmesi muhtemeldir

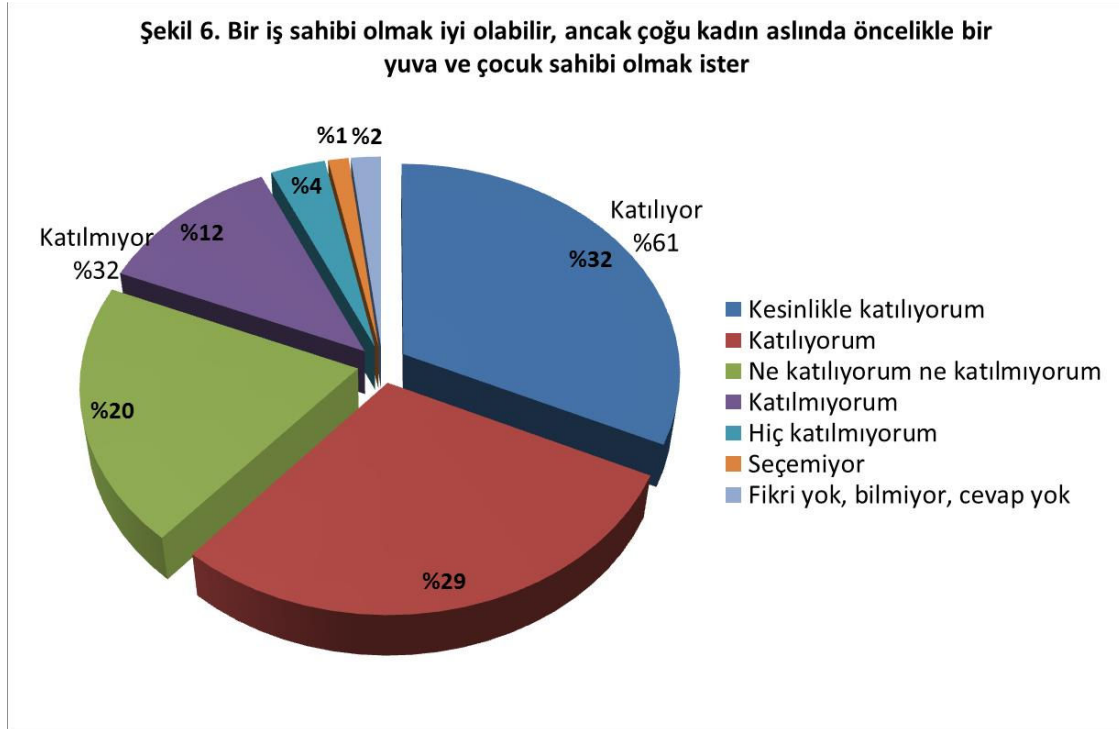
Kadın ve erkek deneklerin benzer oranlarda olarak çoğunluğunun gözünde annenin çalışmaması çocuğu veya çocuklarıyla güvene dayalı yakın ilişkiler kurmasına yaradığı gibi, çalışmasının muhtemel etkilerinin kötü olabileceğine inanmaktadır. Bu konuda karşılaştırmalı sonuçlar annenin çalışması durumunda çocuklarıyla güvene dayalı sıcak ilişkiler kuramayacağına ilişkin şüphelerin dünyada Türkiye’de olduğundan bir hayli daha az olduğunu göstermektedir (Şekil 3). Ancak, annenin çalışmaya başlamasından okul öncesi çağıdaki çocukların kötü etkilenebileceğine olan inanç Türkiye’de dünyadaki pek çok ülkede olduğundan pek farklı değildir veya benzer ölçülerde yaygındır (Şekil 4).

Aşağıda sunacağımız veriler Türkiye’de ailede kadının temel rolü veya işlevi çocuk yetiştirmek olarak tanımlandığına işaret etmektedir. Türkiye’de çalışma hayatına katılan kadının çocuklarının yetişmesine kötü etki edeceğine inananlar çoğunluktadır. Ayrıca, Türkiye’de deneklerin yarısından biraz azı (%43,2) kadın çalıştığı vakit tüm ailenin zarar gördüğünü, yarısı kadarıysa (%47,5) zarar görmediğini düşünmektedir (Şekil 5). Ancak, deneklerin çoğunluğu (%63,4) kadının bir iş sahibi olmasının iyi olmasına karşın çoğu kadının aslında öncelikle bir yuva ve çocuk sahibi olmak istediğine inanmaktadır (Şekil 6). Sadece Türkiye’deki deneklerin altıda birisi kadarı (%15,4)

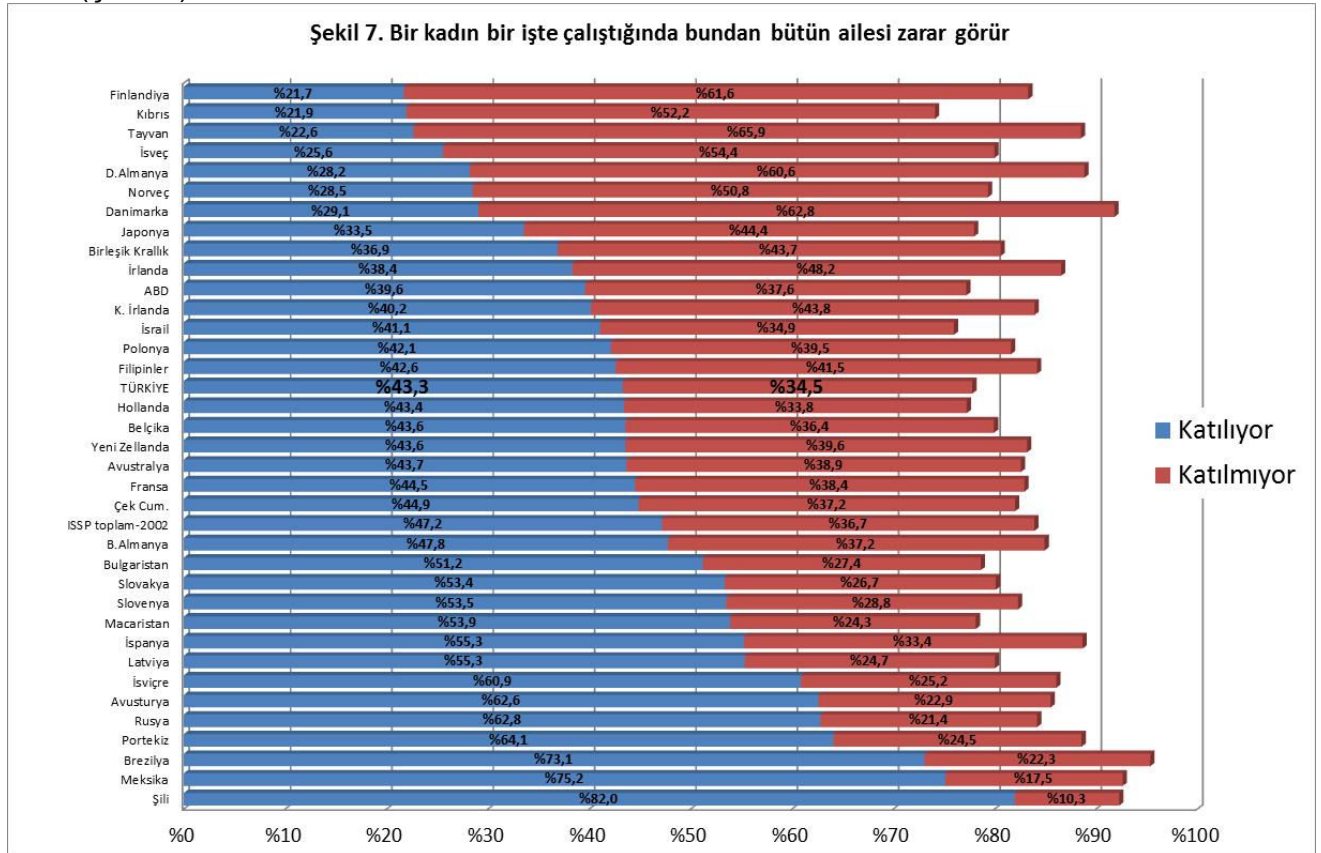
kadının aslında öncelikle yuva ve çocuk sahibi olmak istediği fikrini kabul etmemektedir (Şekil 6).

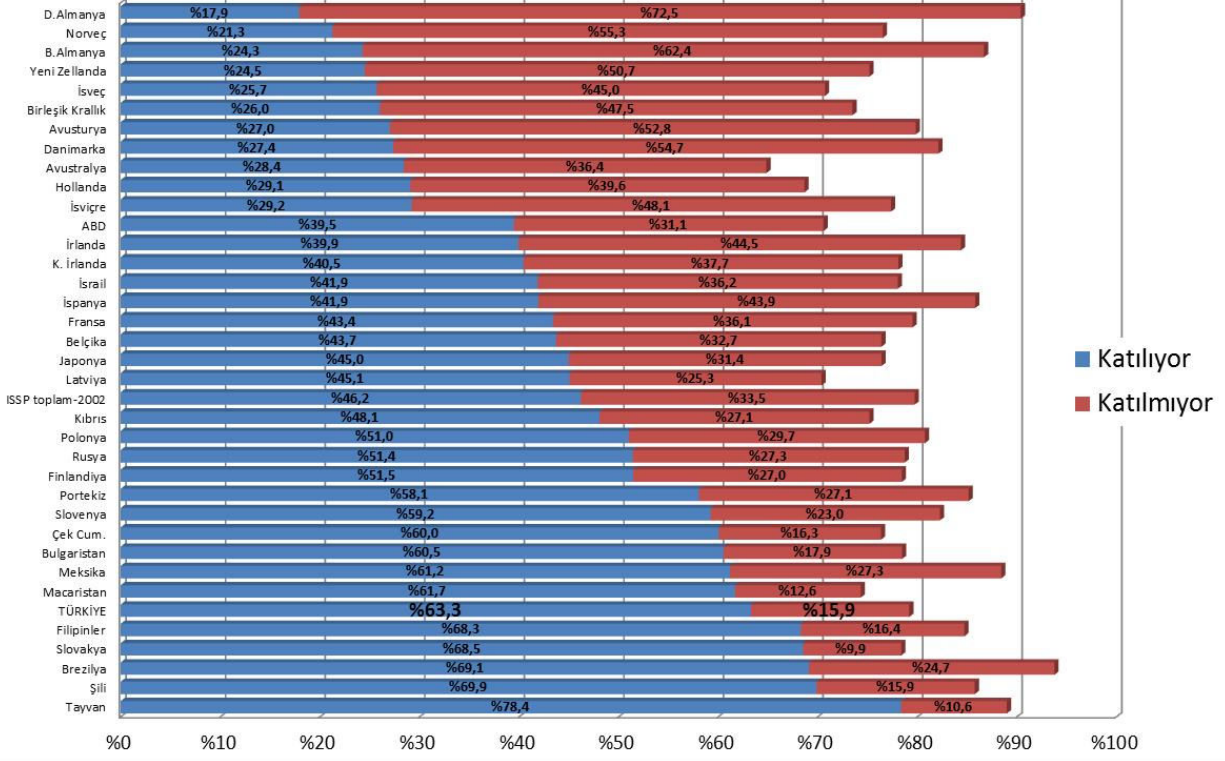
Lambda = 0,02 (istatistiksel olarak 0,95 düzeyinde anlamlı değil).

Türkiye’de olduğu gibi dünyadaki ülkelerin çoğunda da kadının bir işte çalışmasından bütün ailesinin zarar göreceği fikri benzer ölçülerde taraftar bulmaktadır (Şekil 7). Ancak, Türkiye’de deneklerin ancak üçte biri kadınların esas isteklerinin çalışmak değil evde oturup çocuk bakmak olduğu fikrine katılmazken bu oran dünya ortalamasında iki kat daha fazla yani üç denekten birisi ölçüsündedir (Şekil 6 ve 7). Türkiye’deki deneklerin verdiği yanıtların sanki dünyadaki pek çok ülkeye göre biraz daha kadının işten ve ev dışı etkinliklerden uzaklaşmasını destekler bir mahiyette olduğunu göstermektedir. Şekil 7 daha yakından incelenecek olursa, bu tür yanıtlar veren ülkelerin Filipinler, Meksika, Şili, Portekiz gibi katolik nüfusu çok olan ülkelerle Bulgaristan ve Rusya gibi Ortodoks nüfusu yoğun olan gelişmekte olan, demokratikleşmekte olan ve kapitalizmi yeni benimsemekte olan ülkeler olduğu göze çarpmaktadır. İskandinav ülkeleri, ABD, İngiltere, Avustralya gibi ileri derecede gelişmiş, demokrasileri pekişmiş, kapitalist ve Protestan Anglo – Amerikan ve İskandinav ülkelerinde kadının esas isteğinin evde oturup çocuk bakmak olduğuna olan inancın, gerek Türkiye gerek Katolik ve Ortodoks nüfusları daha fazla olan yeni kapitalistleşen ve demokratikleşen ülkelere göre çok daha düşük oranlarda olduğu göze çarpmaktadır (Şekil 7).

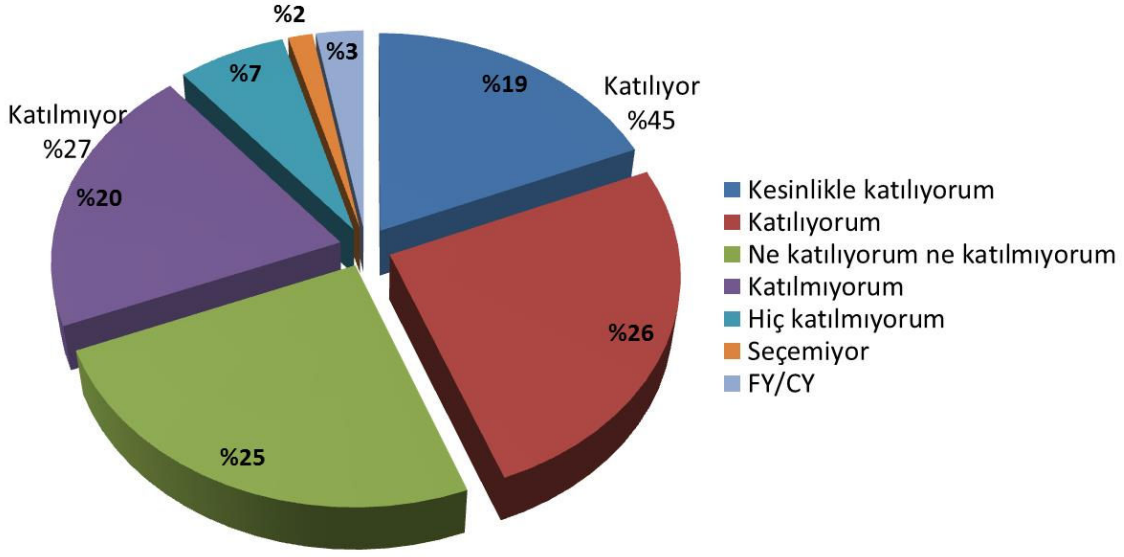

Şekil 8. Bir iş sahibi olmak iyi olabilir, ancak çoğu kadın aslında öncelikle bir yuva ve çocuk sahibi olmak ister

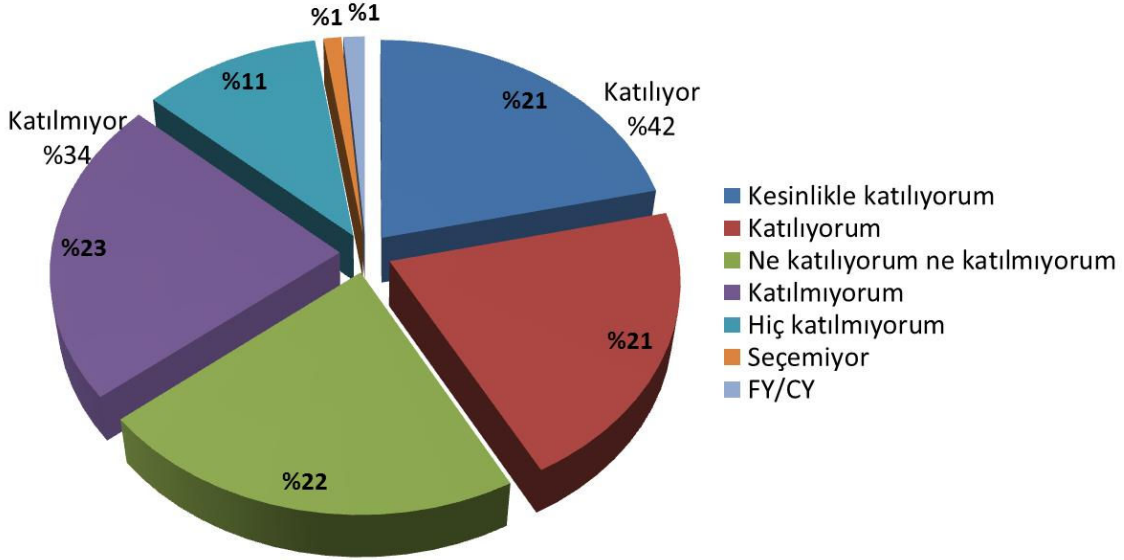

Bu görüşleri destekleyecek bir biçimde, Türkiye’de deneklerin yarısından biraz daha azı (%45) ev kadını olmanın kadın için bir işte çalışmak kadar tatmin edici olduğunu ifade etmiştir. Bu fikre katılmayanların oranı ise deneklerin beşte biri (%27) kadardır (Şekil 9). Deneklerin yarısından azı (%42 kadar) ailede erkeğin işinin para kazanmak, kadının işinin ise eve ve çocuklara bakmak olduğu fikrindedir (Şekil 10). Bu iki soruya verilen en sık (modal) yanıtlar birbirlerini bir hayli destekleyen bir görüntü arz etmektedir. Çoğunluk olmasa bile en büyük kitle kadının hayattaki rolünü ev kadını olarak görmektedir. Özellikle bir annenin çocukları küçükken çalışmaması gerektiğine inananlar deneklerin yarısından çoğu olduğu gibi (%55), tam-zamanlı bir işte çalışmasını kabul edenler on denekten birisi mertebesindedir (%9) (Şekil 11). Ancak, çocuklar büyüyüp de okul çağına geldiklerinde kadının (annenin) çalışma hayatına katılması konusundaki fikirler önemli ölçüde değişmektedir. Bu durumdaki bir kadının evde kalması gerektiğini düşünenlerin oranı %38’ye düşmekte, tam zamanlı çalışması gerektiğini ifade edenlerin oranı ise %19’a çıkmaktadır (Şekil 12).

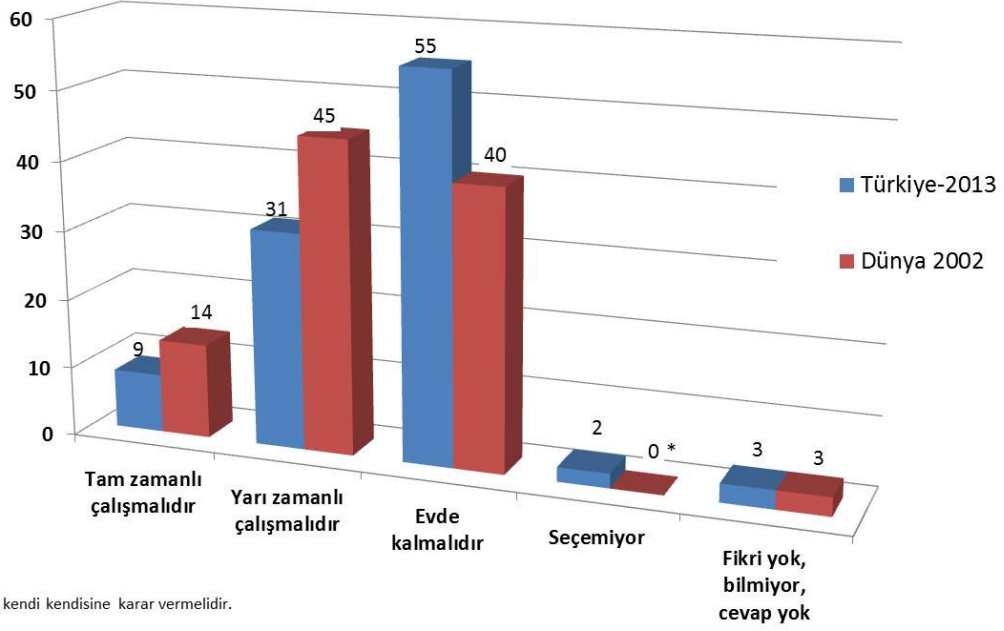
Şekil 9. Ev kadını olmak, bir işte çalışmak kadar tatmin edicidir

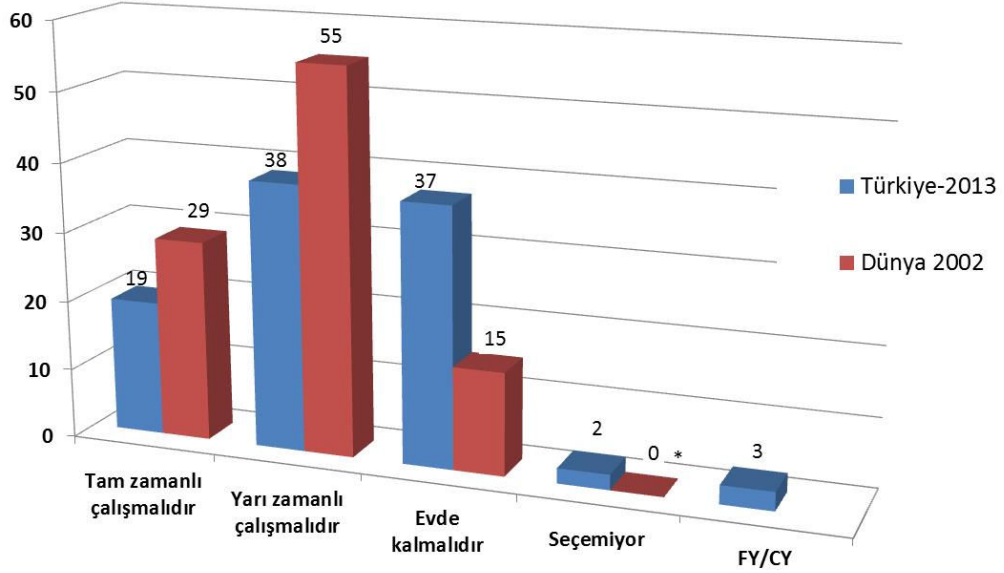
Şekil 10. Erkeğin işi para kazanmak; kadının işi de eve ve çocuklara bakmaktır

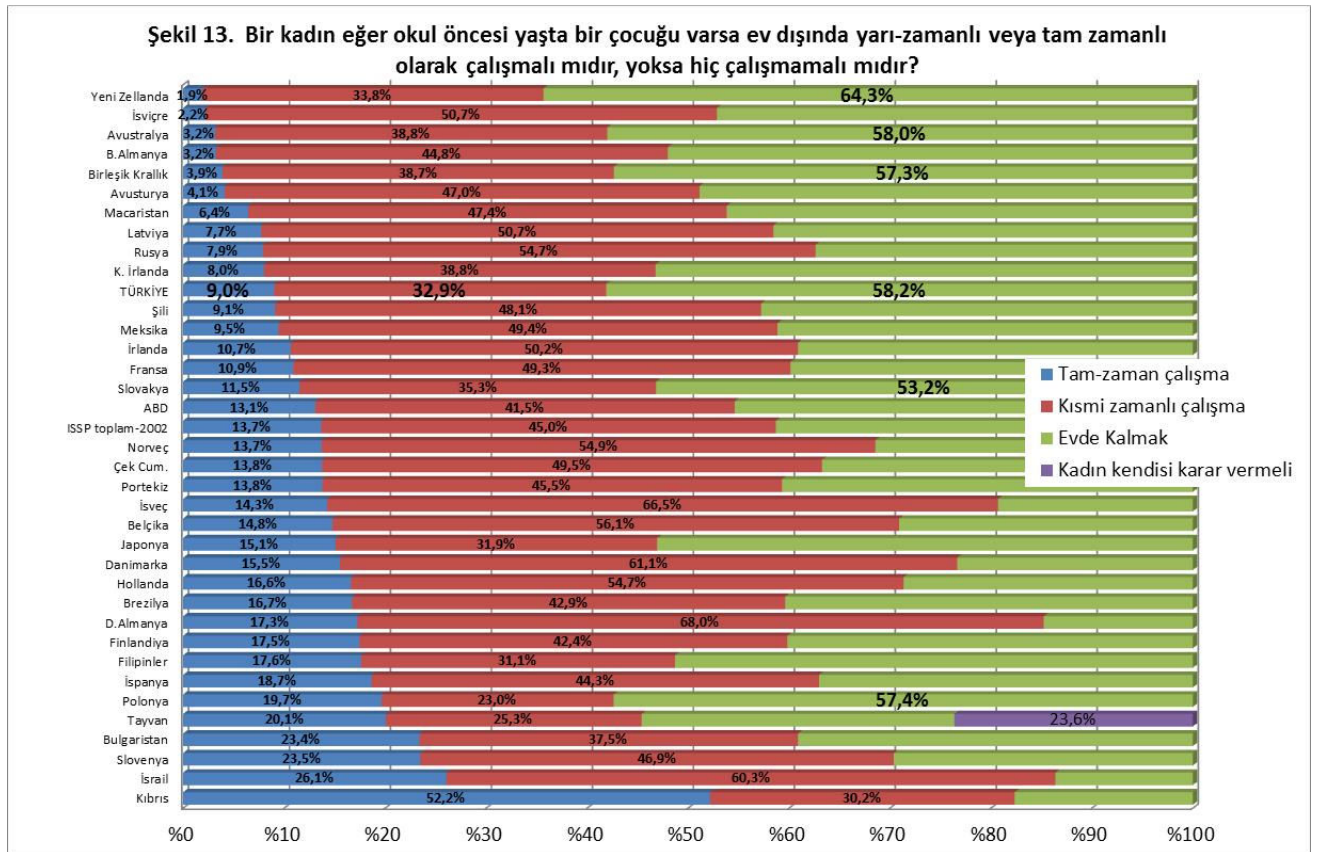
Şekil 11. Bir kadın eğer okul öncesi yaşta bir çocuğu varsa ev dışında yarı-zamanlı veya tam zamanlı olarak çalışmalı mıdır, yoksa hiç çalışmamalı mıdır?

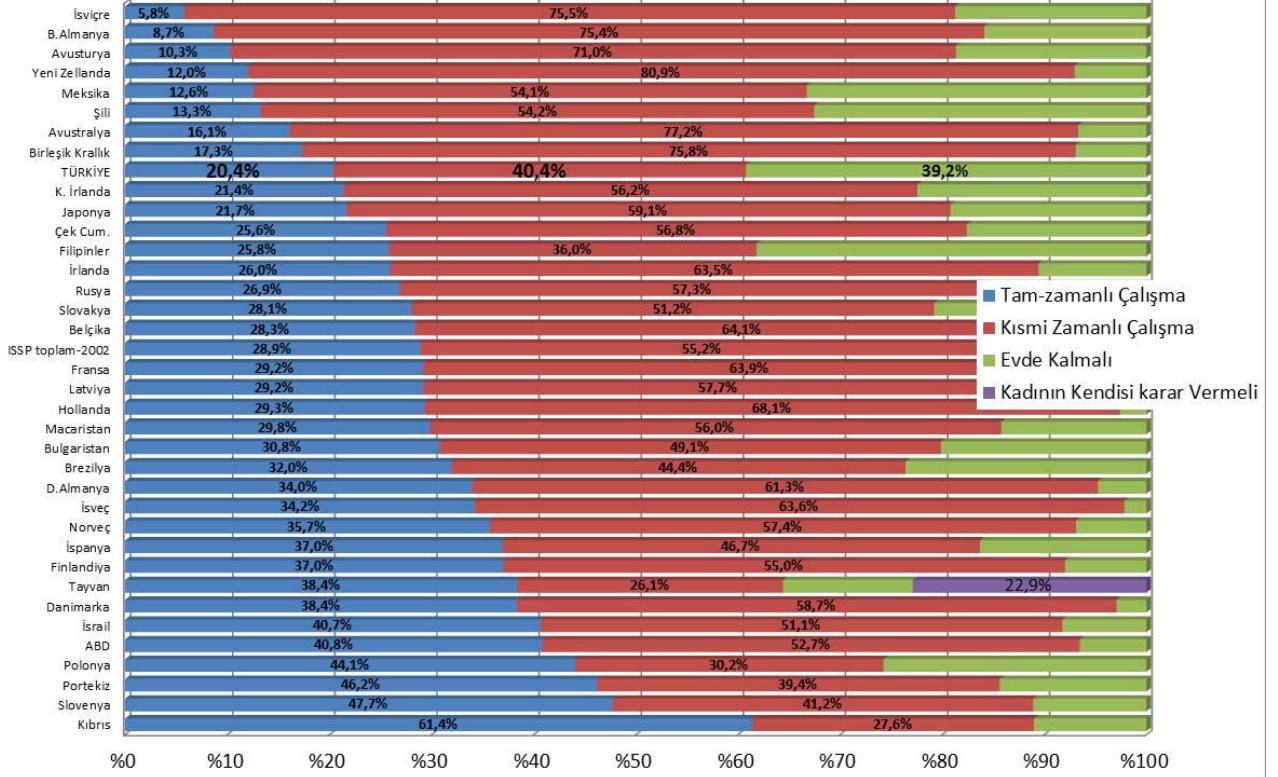
Şekil 12. Bir kadın en küçük çocuğu okula başladığında ev dışında yarı-zamanlı veya tam zamanlı olarak çalışmalı mıdır, yoksa hiç çalışmamalı mıdır?

Buna rağmen, diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye’de kadının çocukları büyüyüp de en küçük olanı bile okula başladığında çalışmaması ve ev kadını olarak evinde oturması gerektiğini öne sürenler dünyada ISSP ülkelerinde verilmiş olan yanıtların ortalamasının anlamlı derecede üzerindedir (Şekil 13 ve 14). Yine Türkiye’nin verdiği yanıtlar Filipinler, Meksika ve Şili ile benzerlik içinde olup, Avrupa, Kuzey Amerika ve Okyanusya’daki yanıtlarla adeta taban tabana zıttır. Dolayısıyla, burada kültürel bir farklılığa parmak basmakta olduğumuzu düşünmekteyiz. Kadının cinsiyet rolünü ev ile bağlantılı olarak ve dolayısıyla ev kadını olarak tasavvur eden bir kültürel yaklaşım söz konusuymuş gibi gözükmektedir.

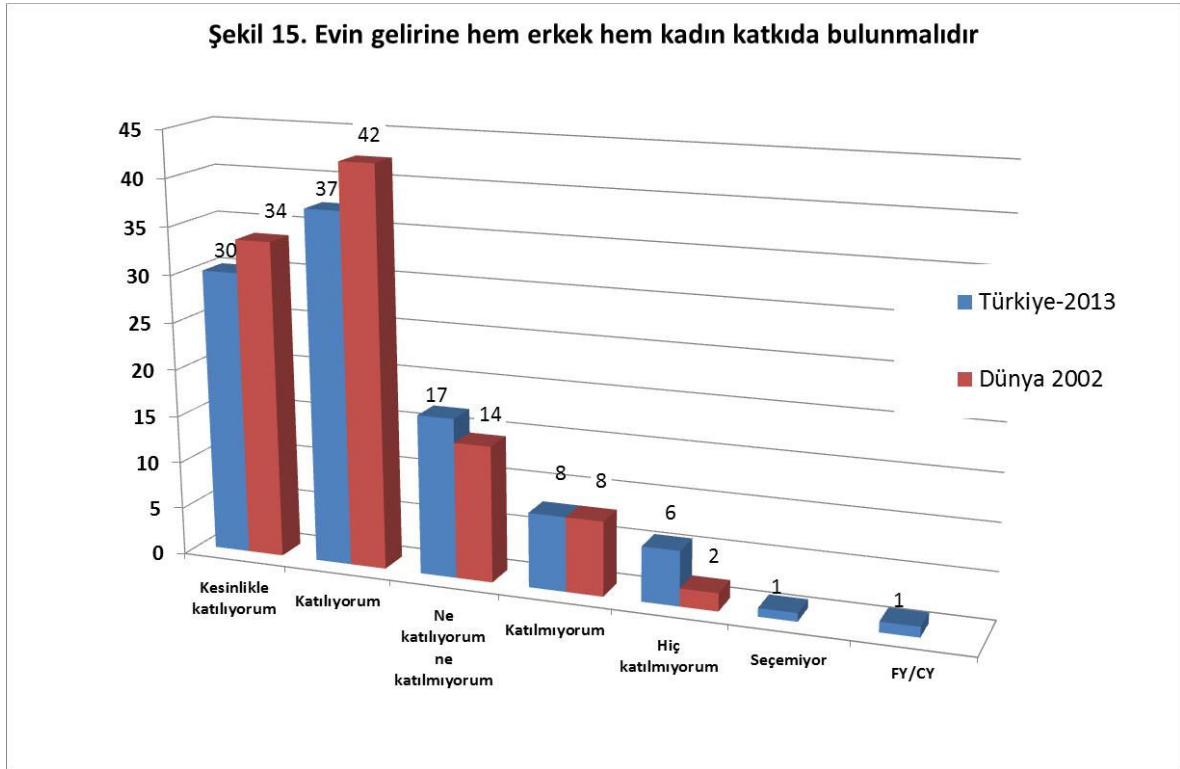

Şekil 14. Bir kadın en küçük çocuğu okula başladığında ev dışında yarı-zamanlı veya tam zamanlı olarak çalışmalı mıdır, yoksa hiç çalışmamalı mıdır?

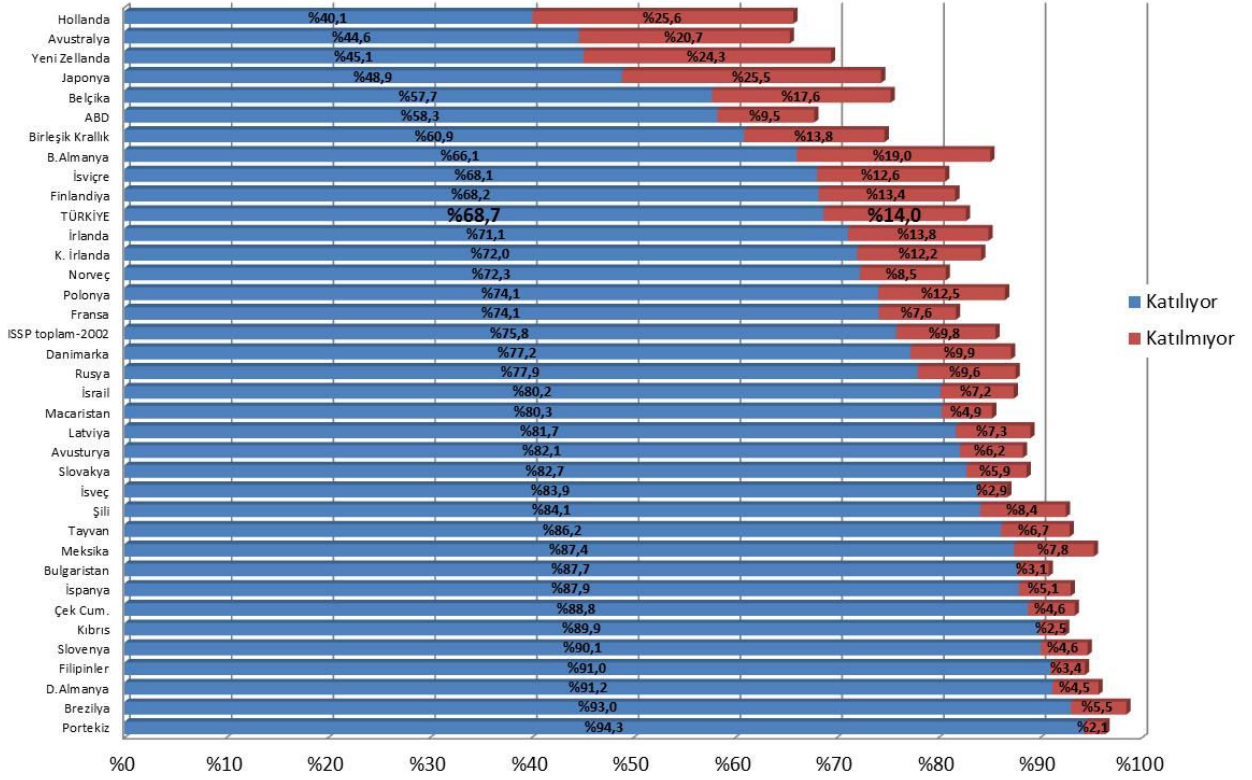
Kadının ailenin ekonomik ihtiyaçlarına cevap verecek bir çalışma içinde olması konusuna gelindiğinde kadından olan beklentilerin de yükseldiği gözlenmektedir. Yukarıda özetlenen bu tutum ve eğilimlere karşın evin gelirine hem erkek hem de kadınların katkıda bulunması fikrine karşı çıkanların oranı ise sadece altı denekten birisi düzeyindedir (%14) ve üç denekten ikisi (%67) hem erkek hem kadının hane gelirine katkıda bulunması gerektiğini kabul eden yanıtlar vermiştir (Şekil 15 ve 16). Bu yanıtlardan şöyle bir genel manzara ortaya çıkmaktadır: İdeal bir ortamda yaşayan bir ailede anne ev kadını olup küçük çocuklara zamanının çoğunu ayırmalıdır. Ancak, çocukları büyüdüğünde çalışmayı düşünebilir. Ancak, Türkiye'nin kentli ve sanayileşen toplumunda hem erkek hem de kadının evin geçinmesine ekonomik destekte bulunması zorunlu hale geldiğinden, kadının da hane gelirine katkıda bulunacak biçimde çalışması genel kabul görmektedir. Kısaca kadının toplumsal rolünün hem çocuk ve aile sorumluluklarını yüklenmek hem de aynı zamanda ailenin ekonomik ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir çalışma içinde de olmak olarak özetlenebilir.

Burada elde etmiş olduğumuz bulgular Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın (2007) aile kuramında öne sürdüğü, kentselleşen ve sanayileşen ortamda ailelerin materyalist ve geleneksel bağımlılıklar azalırken bunun yerine duygusal veya psikolojik bağımlılıkların geçtiği iddiasıyla da uyumluymuş gibi görünmektedir. Mayer ve arkadaşlarının 2012'nin Ocak ayında *Family Science*'da yayınlanan Kağıtçıbaşı'nın aile kuramının sınanması mahiyetindeki makalesindeki bulgular da bu kuramın Türkiye ötesinde de geçerli olduğunu göstermiştir. ISSP 2012 - 2013 araştırmasının verilerini kullanarak aynı sınanmanın bir kez daha yapılabilecek olması, karşılaştırmalı veriler dünyada akademik kullanıma açıldığında bu sınanmanın bir kez daha ve daha geniş ülkede yapılabilmesine de olanak sağlayacaktır.

Bu bulgular çerçevesinde ilk öngörümüzde önerilen aile kurmanın içeriği ve koşullarının Türkiye'deki sanayileşmenin artmasıyla birlikte değişerek aile içindeki kadının toplumsal cinsiyet rolünü, çalışan anneye göre yeniden şekillendirmekte olduğuna dair bir bulguya rastlanılmamıştır. Tam tersine olarak annenin çalışmaması, evde kalarak çocuk bakması, yetiştirmesi, ev işleri yapması, ev kadını olması idealize edilmekte, ancak bir zorunluluk olarak da giderek zorlaşan geçim koşulları karşısında hane gelirine katkıda bulunması gerektiği kabul edilmektedir.

Şekil 16. Evin gelirine hem erkek hem kadın katkıda bulunmalıdır

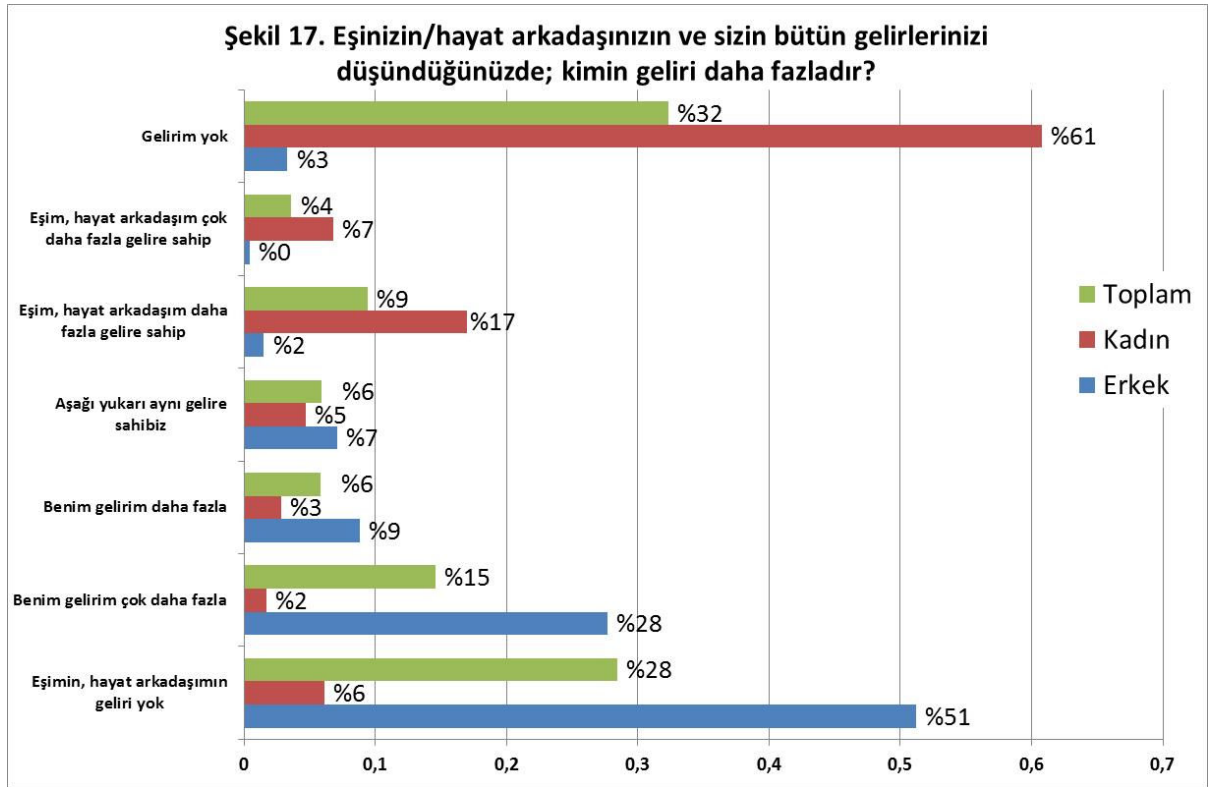

Burada ilginç bir çelişki söz konusuymuş gibi görünmektedir: Kadın hem evde kalacak ve ev kadını olarak işlev görecek, hem de hane gelirine katkıda bulunacaktır! Tarım toplumundan sanayi toplumuna, kır yaşantısından kent yaşantısına geçmekte olan Türkiye'de bu değişime uyum göstermekte erkek ve kadınların zihnen zorlanmasının güzel bir örneği ile karşı karşıya olduğumuzu düşündürtecek bir manzarayı izlemekte olduğumuzu söyleyebiliriz. Burada Kağıtçıbaşı'nın kuramında da ileri sürülen üçüncü tip ailede görülen türden aile kurumunun geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin adeta olduğu gibi korunması için kültürel ve zihinsel bir mücadele içinde olan ama artık kentte ve sanayileşmiş bir ortamda yaşayan deneklerle karşı karşıya olduğumuzu ifade etmek de yanlış olmayacaktır.

Hane Halkı Geliri

Fiili durum incelendiğindeyse, aile gelirine hem erkek hem de kadınların katkıda bulunması fikrinin sadece bir heves veya idealden ibaret olduğu göze çarpmaktadır. Ailenin mali kapasitesini kim oluşturmakta ve bu ekonomik kapasite nasıl kullanılmaktadır? Erkek deneklerin yarısı kadarı (%51) ve kadın deneklerin ise

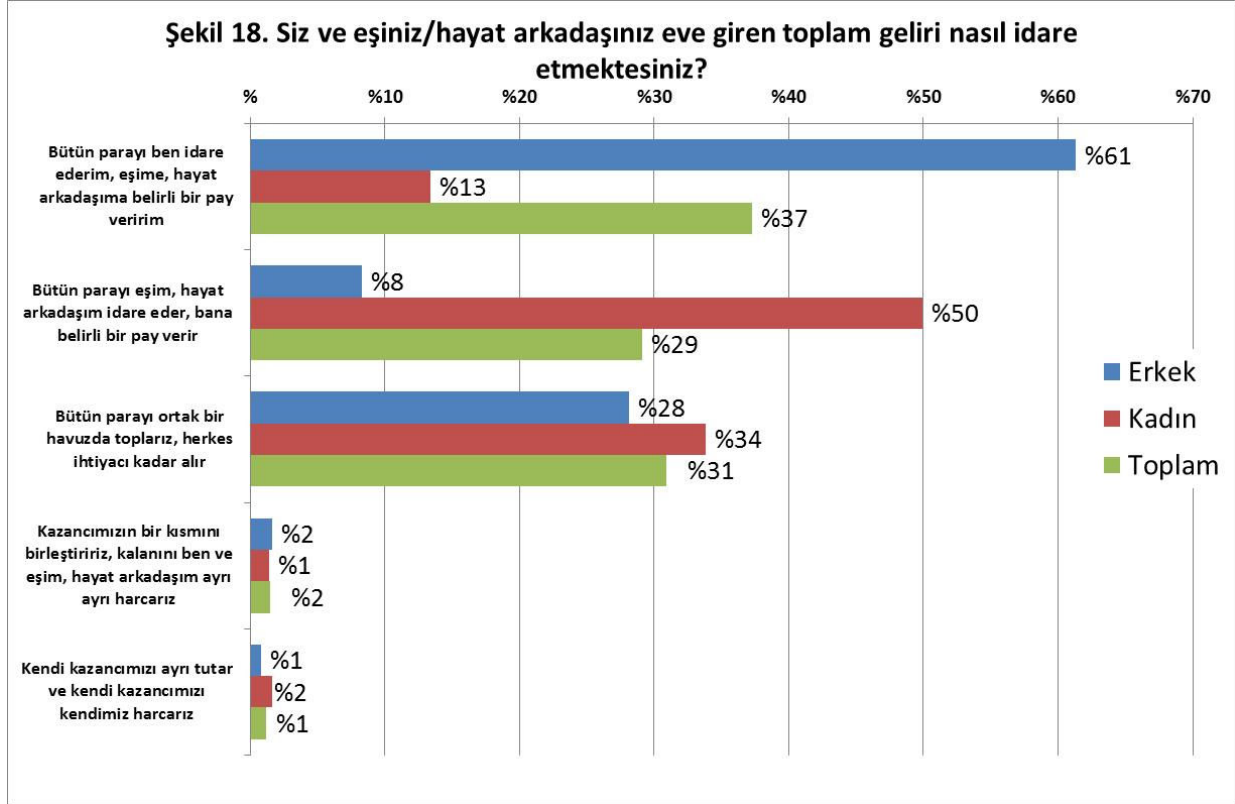
neredeyse yirmide birisi (%6) eşinin geliri olmadığını belirtmiştir (Şekil 17). Dört erkek denekten biraz fazlası (%28) ise kendi gelirin çok daha fazla olduğunu belirtirken, kendi gelirin eşinkinden çok daha fazla olduğunu belirten kadın denek oranı (%2) yok gibidir (Şekil 17). Bu durumda erkek ve kadın denekler arasında kendi gelirleri konusunda belirtilenler arasında adeta bir uçurum bulunmakta olup, ailelerin geliri genellikle erkekler tarafından temin ediliyormuş gibi bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Daha önceki bulgularda ortaya çıkan kadının aile ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla çalışması gerektiği yönündeki ideal durum olarak alınabilecek görüşle doğrudan çelişki içerisindeki bu durumun aile içinde bir rahatsızlık kaynağı olduğu düşünülebilir.

Lambda = 0,54 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Aile gelirin kaynağı erkek olunca, aile bütçesinin harcanması için de tüm kararların erkek denekler tarafından verildiğini ifade edenlerin oranının on denekten altısı (%61) düzeyinde olması şaşırtıcı gelmemektedir (Şekil 18). Buna karşılık kadın deneklerin sadece altıda birisi kadarı (%13) ailenin toplam gelirini tamamıyla kendisinin idare ettiğini ve eşine bir pay verdiğini söylediği görülmektedir (Şekil 18). Aile gelirin tamamını eşinin idare ettiğini ifade eden erkek denek oranı da, beklenebileceği gibi

kadın deneklerin iddia ettiklerinden düşük olarak %8 düzeyinde bulunmaktadır (Şekil 18).

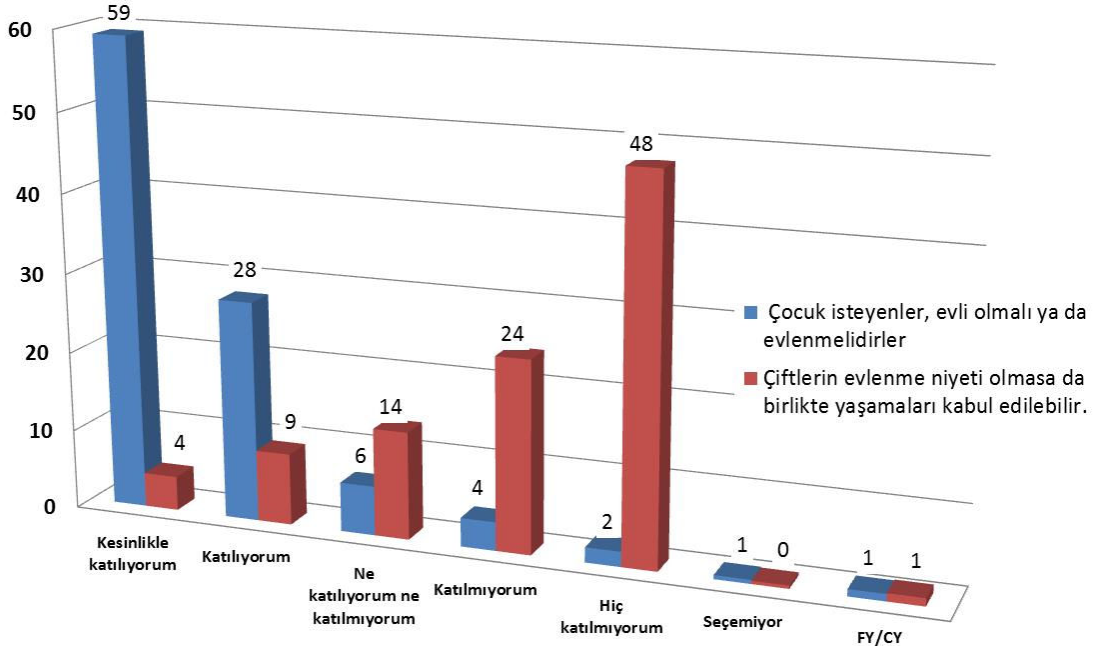

Bu koşullarda ailenin mali durumunu belirleyen kendi başına erkekmiş gibi görünmekte ve hane gelirini temin ettikleri gibi nasıl harcanacağına da karar verenin de genellikle erkek (baba) olduğu gibi bir görüntü ortaya çıkmaktadır. Zaten kadınların çalışma hayatına katılımı çok düşük olduğundan bu durumun daha farklı olması da beklenemezdi. Mali bakımdan eşine bağımlı, onun temin ettiği ekonomik olanaklara ve onun kullandığı ölçüde sahip olabilen, ev işleri yapan ve çocuk bakan kadın tipi, Türkiye'deki ortalama bir aile içindeki kadının toplumsal cinsiyet rolünü tanımlıyormuş gibi görünmektedir. Oysa göze çarpan çelişki ideal olarak kadının çalışarak ailenin gelirine katkıda yapması gerektiği fikri de azımsanamayacak düzeyde gözlenmektedir.

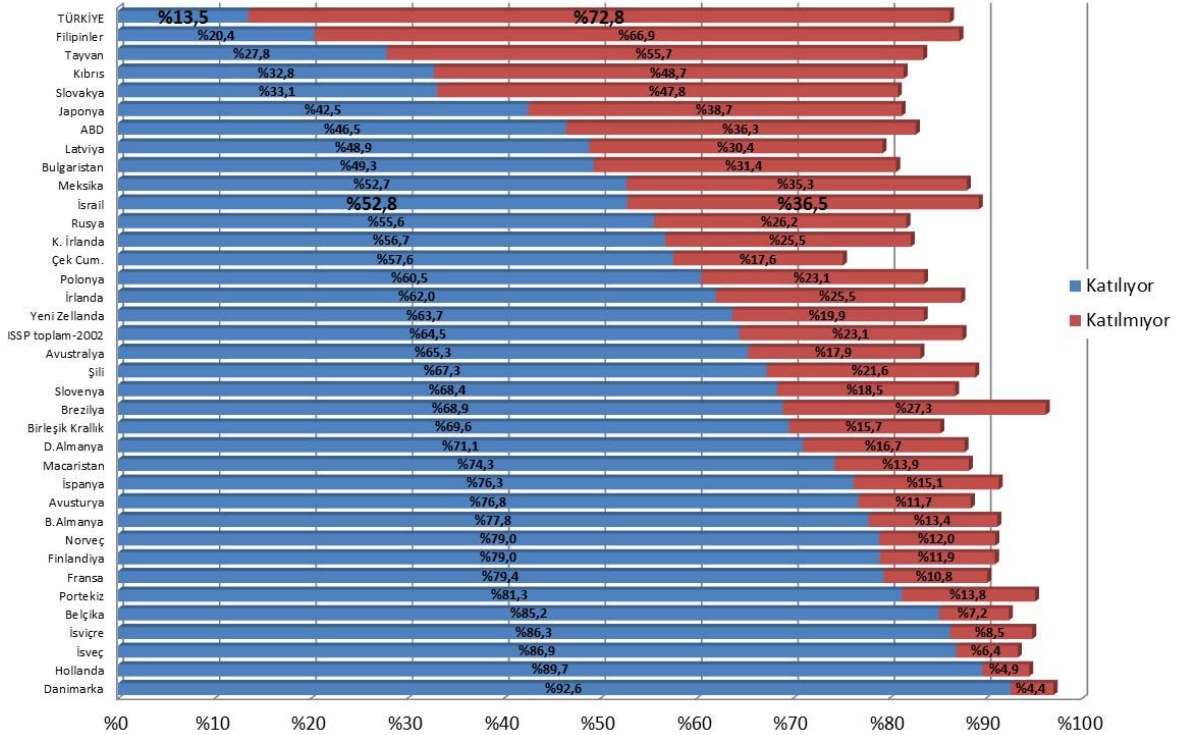
Evlilik ve Çocuk

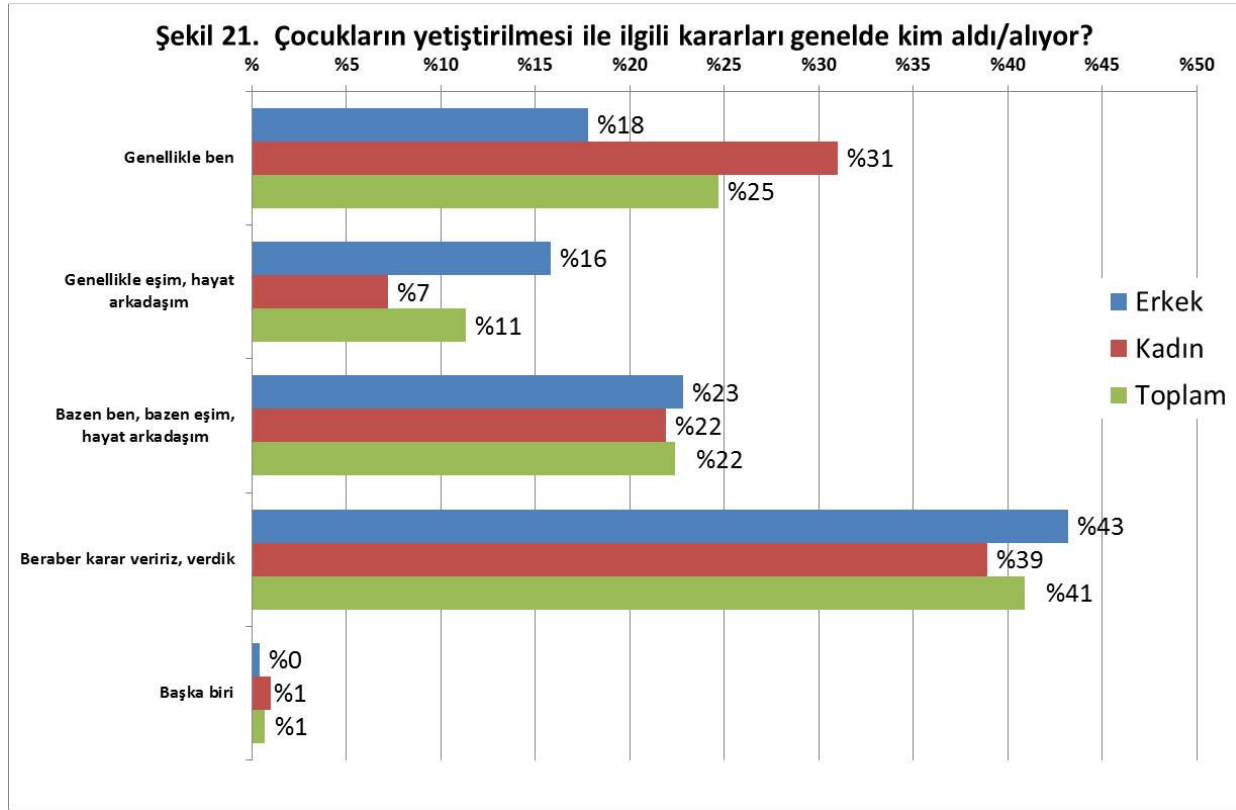
Evlilik ile bağı ve bu bağıın tanımında çocuk sahibi olmanın aile ve aile içindeki cinsiyet rollerinin oluşumunda oynadığı rol ikinci olarak sorgulamış olduğumuz özelliklerdir. Deneklerimizin büyük çoğunluğu (%87) çocuk sahibi olmak isteyen çiftlerin evli olması gerektiğini, eğer evli değilse evlenmelerinin gerektiğini düşünmektedir (Şekil 19). Dokuz – on denekten birisi (%13) çiftlerin evlenme niyetleri olmasa da bir arada yaşamalarının kabul edilebilir olduğunu düşündüklerini belirtirken, benzer bir miktar denek de (%14) bu konuda kararsız olduğunu söylemiştir. Deneklerin dörtte üçü kadarı (%72) çiftlerin evlenmeksizin bir arada yaşamalarının kabul edilemez olduğunu ifade etmiştir (Şekil 19). Türkiye’de 2013’te topladığımız veriler ISSP - 2002 araştırmasının verilerinden tamamen farklı bir tablo çizdiği görülmektedir (Şekil 20). Güney Kıbrıs, Tayvan ve Filipinlerde “kesinlikle katılıyorum” diye yanıt veren deneklerin oranı Türkiye’deki verilere benzerken, başka hiçbir ülkenin hiçbir yanıt kategorisi Türkiye’de bu konuda verilen yanıtlarla benzerlik göstermemektedir. Bu durumda Türkiye’deki seçmen yaşındaki nüfus gözünde kamuya ifade edilen tutumların evlilik dışı bir arada yaşamaya son derecede olumsuz bir içerik affettiği görülmektedir. Pek çok Avrupa ülkesinde %50 ve üzerinde bir oranda evlenmeden çiftlerin birlikte yaşamalarının kabul edilebilir görüldüğü ve bu oranlarında geçen 10 yıl içinde artmış olabileceği düşünüldüğünde Türkiye’deki bu durumun ISSP ülkeleri eğilimlerinden farklılaştığı ortadadır. Türkiye’de evlilik dışı birlikte yaşama pratiğini kabul edilebilir bulan yaklaşık %13’lük bir kesime karşılık 2002 yılındaki araştırma sonuçlarına göre Danimarka’da %93, Hollanda’da %90, İsveç ve İsviçre’de %87 düzeyinde bir grup bu pratiği kabul edilebilir bulduklarını belirtmektedirler.

Şekil 19. Evlilik hakkında değerlendirmeler

Şekil 20. Çiftlerin evlenme niyeti olmasa da birlikte yaşamaları kabul edilebilir

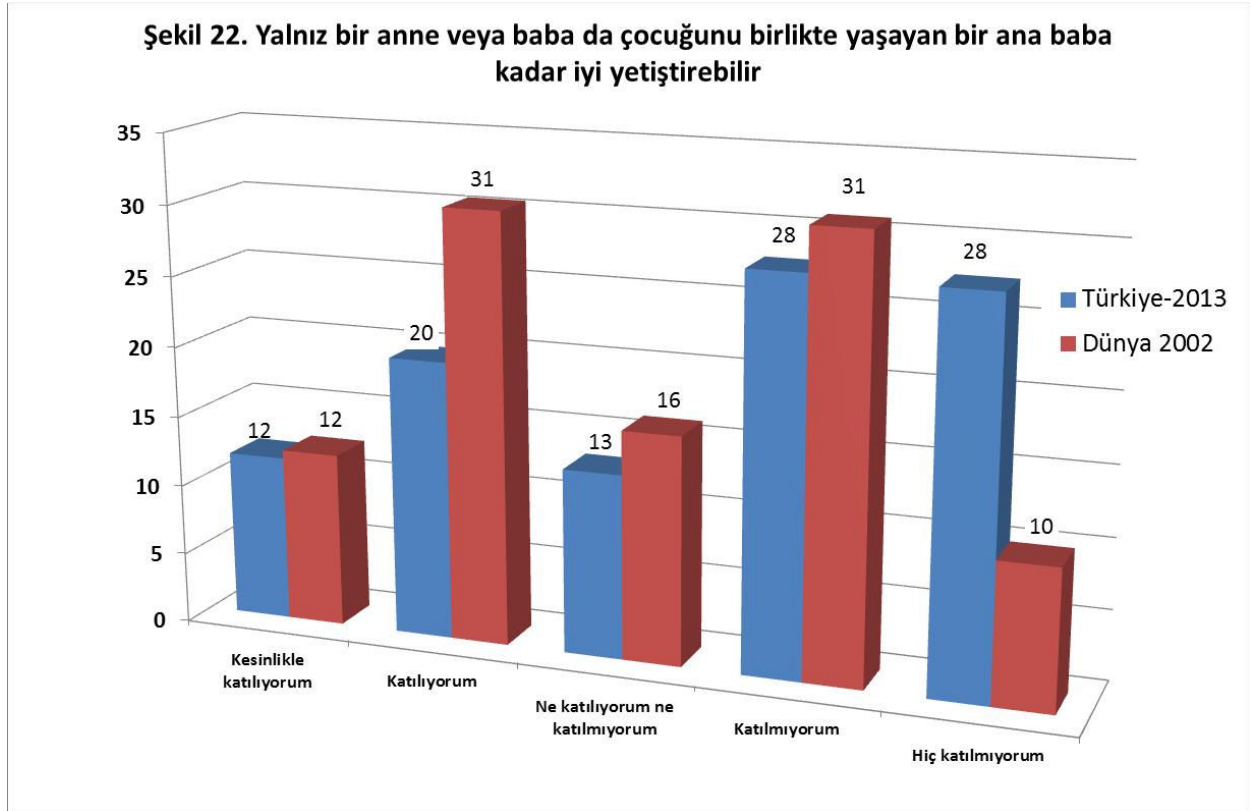

Lambda = 0,04 (istatistiksel olarak 0,95 düzeyinde anlamlı değil).

Çocuk sahibi olmak ve yetiştirmek aile kurumu için temel tanımlayıcı ölçüt olarak algılandığından çocuğun yetiştirilmesi konusunda da çiftler bir arada karar alıp uygulamakta olduklarını saptamak şaşırtıcı olmayacaktır. Nitekim Şekil 21'deki yanıtlar incelendiğinde hem erkek ve kadın deneklerin yanıtları arasında anlamlı istatistiksel farklar olmadığı görülmekte, hem de en sık verilen (modal) yanıtın hem erkek (%43) hem de kadın denekler (%39) için benzer büyüklüklerde ve aynı yanıt olan "beraber karar verme" kategorisine tekabül ettiği görülmektedir (Şekil 21). Bu yanıtı kadın ve erkek denekler için "genellikle ben veririm" yanıtının izlediği görülmektedir. Ayrıca genellikle eşinin karar verdiğini ifade eden erkek denek oranı %16 ile kadın deneklerin aynı yanıtına göre (%7) iki katından daha fazladır (Şekil 21). Bu durumda ülkemizdeki ailelerde çocuk yetiştirme ile ilgili kararları daha çok annelerin verdiğini söylemek yanlış veya abartılı olmayacaktır. Buna rağmen tek ebeveynli ailelerde kadının (annenin) yalnız başına çocuk yetiştirmesine de fazla onay verilmediğini de işaret etmek isteriz.

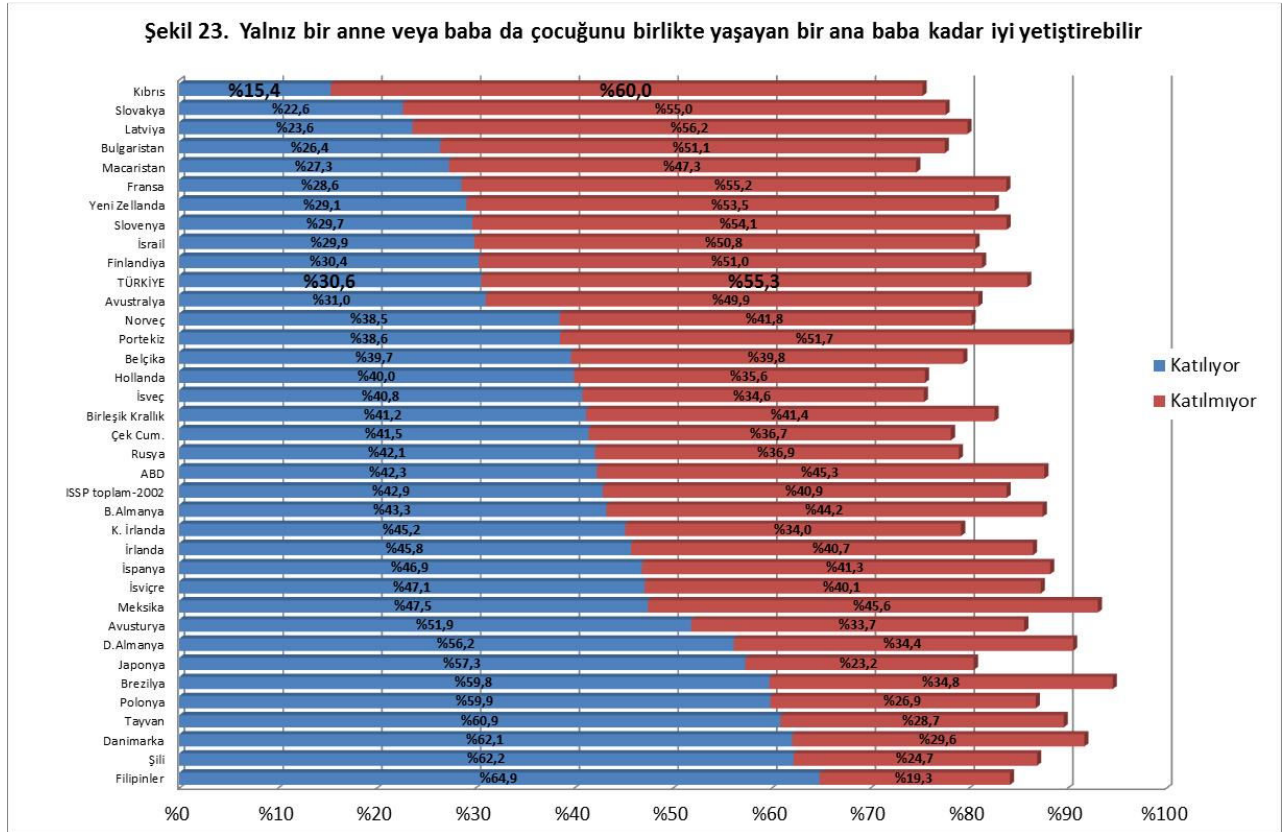
Türkiye'de sadece üç denekten birisi (%32) yalnız yaşayan anne babaların da çocuk yetiştirmekte beraber yaşayan çiftlerden farklı olmayacağını kabul ederken,

yarıdan fazla denek (%56) bu fikre katılmamaktadır (Şekil 22). ISSP - 2002 çalışmasında çeşitli ülkelerde aynı soruyu yanıtlayan deneklerin %43'ü yalnız yaşayan anne babaların da çocuk yetiştirmekte beraber yaşayan çiftlerden farklı olmayacağını kabul ederken, %41 oranında denek bu fikre katılmamıştır. Yalnız yaşayan ebeveynler konusunda da Türkiye'deki zihniyet dünyaya oranla daha olumsuz bir görüntü vermektedir (Şekil 23). 2002 yılında dünyada Finlandiya, Fransa, İsrail ve Macaristan bu bakımdan Türkiye'ye benzer bir görüntü sergileyen ülkelerdir (Şekil 23).

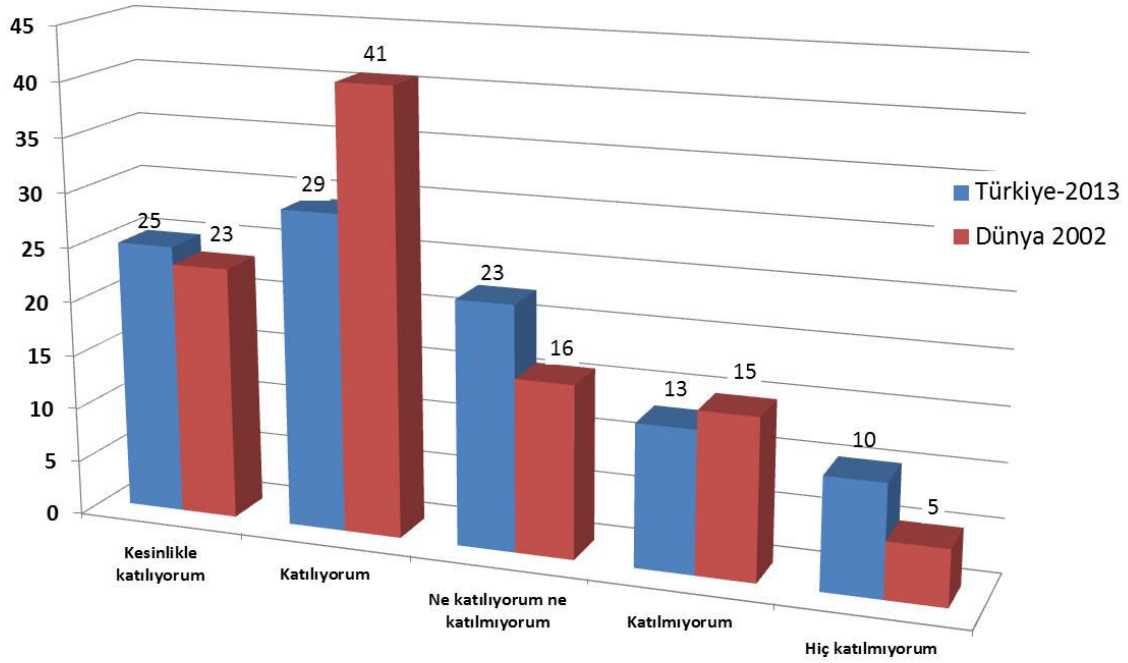

Çocuk sahibi olmanın evlilik ve aile kurumu için kritik rol oynadığı konusundaki görüşle gayet tutarlı olarak yalnız yaşayan bir annenin veya bir babanın çocuk yetiştirmek konusunda, birlikte yaşayan bir anne – babadan farklı olmaksızın çocuk yetiştirebileceği de genel olarak kabul görmemektedir (Şekil 22). Sanayi ve kent toplumuna doğru evrilmekte olan Türkiye'de, daha önce de önerildiği gibi, toplumsal cinsiyet rollerinde değişikliğin ortaya çıkarak hem ev dışında çalışan hem de evde tek başına tek bir ebeveyn olarak çocuk yetiştiren kadın veya erkeklerden oluşan, yani tek ebeveynli, aile tipinin toplumda kabul veya hoşgörü gördüğüne dair bir bulguya eriştiğimizi söylemek mümkün değildir. Ancak, Türkiye'de de çiftlerin geçinemedikleri takdirde boşanmalarının en iyisi olacağını kabul eden deneklerin oranı da %54'tür (Şekil

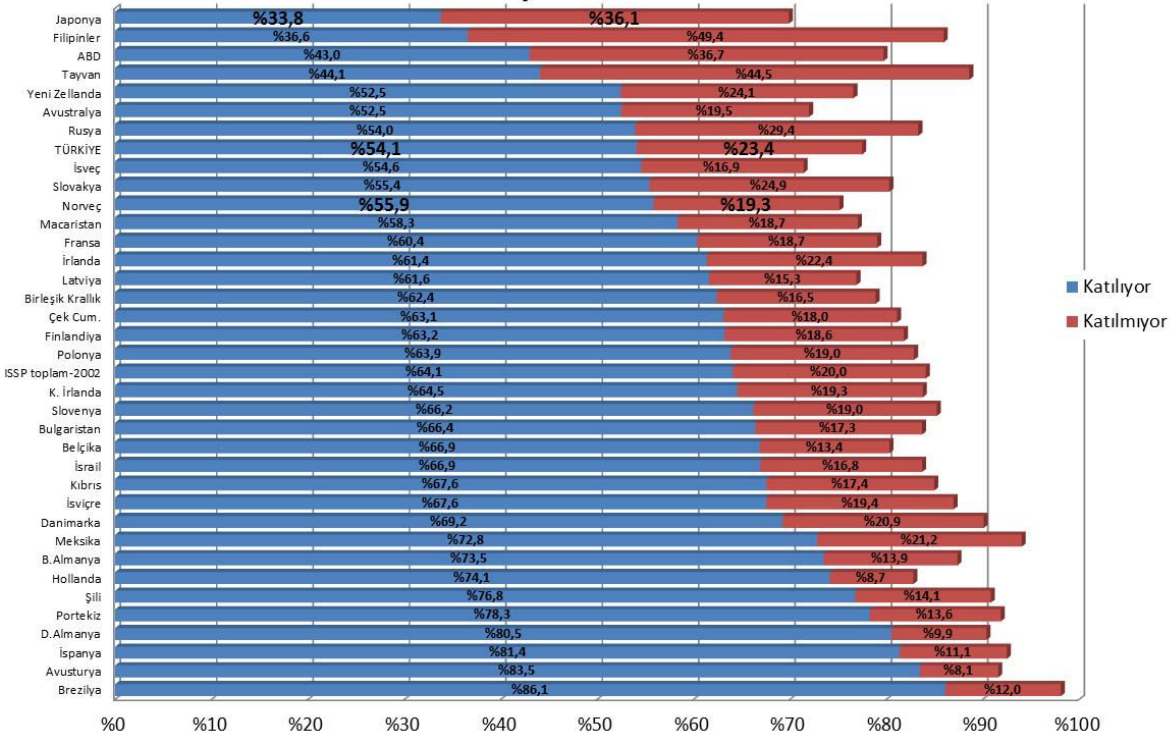
24). Bu durumda, yalnız yaşayan anne veya baba tarafından yalnız başlarına çocuk yetiştirmek ancak bir zorunluluk olarak görüldüğü gibi, bundan çocukların yetiştirilmesinin de zarar göreceği de genellikle kabul edilmektedir. Türkiye’de 2013 yılında Şekil 22’yi oluşturan yanıtlar, ISSP - 2002 araştırmasının aynı sorusuna dünyada verilen yanıtlarla benzerlik içindedir (Şekil 23). Bu kez de Fransa, İsrail, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, ve Macaristan’ında aralarında bulunan ülkelerde verilen yanıtların Türkiye’deki yanıtlara paralel olduğu göze çarpmaktadır (Şekil 25).

Şekil 24. Eğer çiftler evlilikleri ile ilgili sorunların üstesinden gelemiyorlarsa, boşanmaları en iyi çözümdür

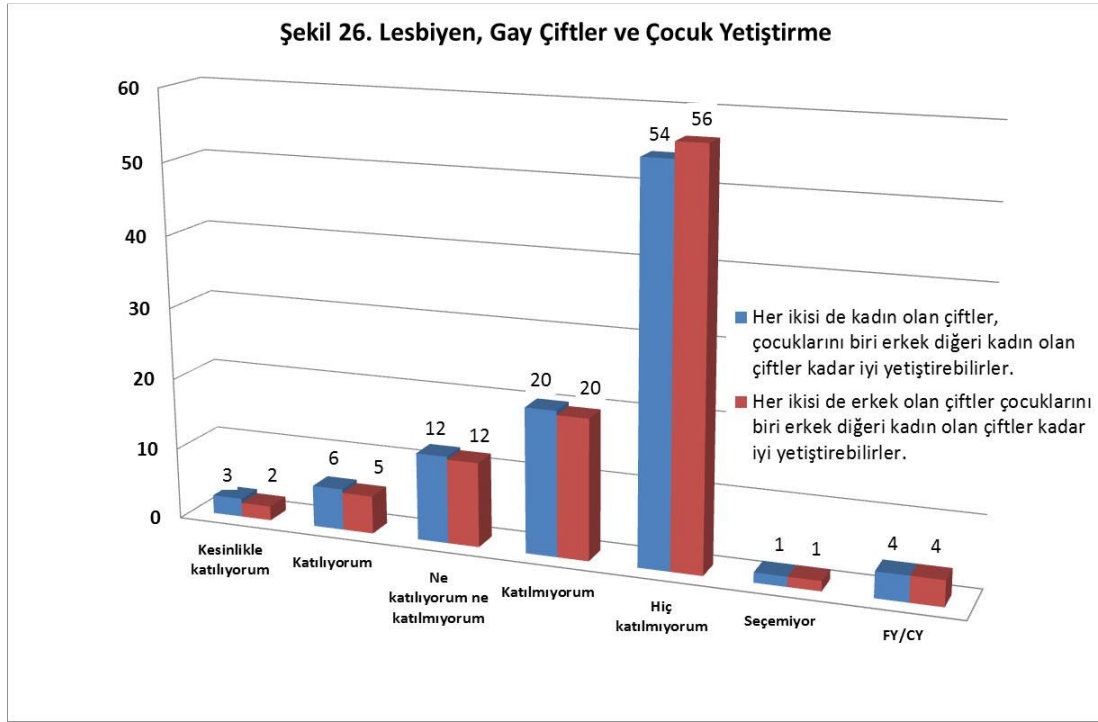
Şekil 25. Eğer çiftler evlilikleri ile ilgili sorunların üstesinden gelemiyorlarsa, boşanmaları en iyi çözümdür

Lesbiyen, Gay Çiftler ve Çocuk Yetiştirme

Aile kurumunun, özellikle yerleşik demokrasilerde insan haklarının ve tercih özgürlüklerinin genişlemesiyle birlikte heteroseksüel olmayan bireyler de, yani gay ve lezbiyenler olanlar da, heteroseksüel birey ve çiftlerin sahip olduğu haklara sahip olmaya başlamışlardır. Böylece çift denildiğinde yerleşik demokrasilerde sadece heteroseksüel çiftler anlaşılmadığı gibi çekirdek aile denildiğinde sadece bir kadın ve bir erkekten ve onların çocuklarından oluşan bir birlik de anlaşılmamaktadır. Dolayısıyla, çocuk yetiştirmek konusunda heteroseksüel çiftler gibi gay ve lezbiyen çiftler de yerleşik demokrasilerde aynı haklara ve toplumsal konuma sahip olmaktadır.

Türkiye’de ne toplumsal ne de siyasal ve hukuki olarak bu tür bir konu gündemde değildir. Ayrıca, daha önceki yıllarda yapılan Türkiye - Dünya Değerler Araştırması ve ISSP alan taramalarından da bildiğimiz gibi farklı veya aykırı yaşam tarzı olarak görülenlere ve bunların arasında da özellikle gay ve lezbiyenlere karşı olan tutumların son derecede hoşgörüsüz (toleranssız) olduğu bir gerçektir (Ergüder, Esmer, Kalaycıoğlu, 1991, Esmer, 1999, Kalaycıoğlu 2008 ve Kalaycıoğlu 2012). Bu çalışmada deneklere her ikisi de kadın ve her ikisi de erkek olan çiftler (Şekil 26) çocuk yetiştirirken biri erkek diğeri kadın olan çiftler kadar iyi yetiştirebilirler mi diye sorduğumuzda, kadın çiftler için %9, erkek çiftler için ise %7 oranında denek olumlu yanıt vermişlerdir (Şekil 26). Deneklerin dörtte üçünü aşan bir kısmının bu soruya yanıtı olumsuz olmuştur. Böylece, Türkiye’de ABD, Fransa, Britanya, Hollanda, Kanada, Avustralya ve benzeri yerleşik demokrasilerde yirmi birinci yüzyılda görülen türden farklı yaşam tarzlarını kapsayan eşitlikçi bir aile kurumu algılaması söz konusuymuş gibi görünmemektedir. Türkiye’de çift, aile, evlilik gibi kurum ve ilişki türleri çok büyük ölçülerde heteroseksüel bir içerikte algılanmakta ve düşünülmeğeymiş gibi görünmektedir.

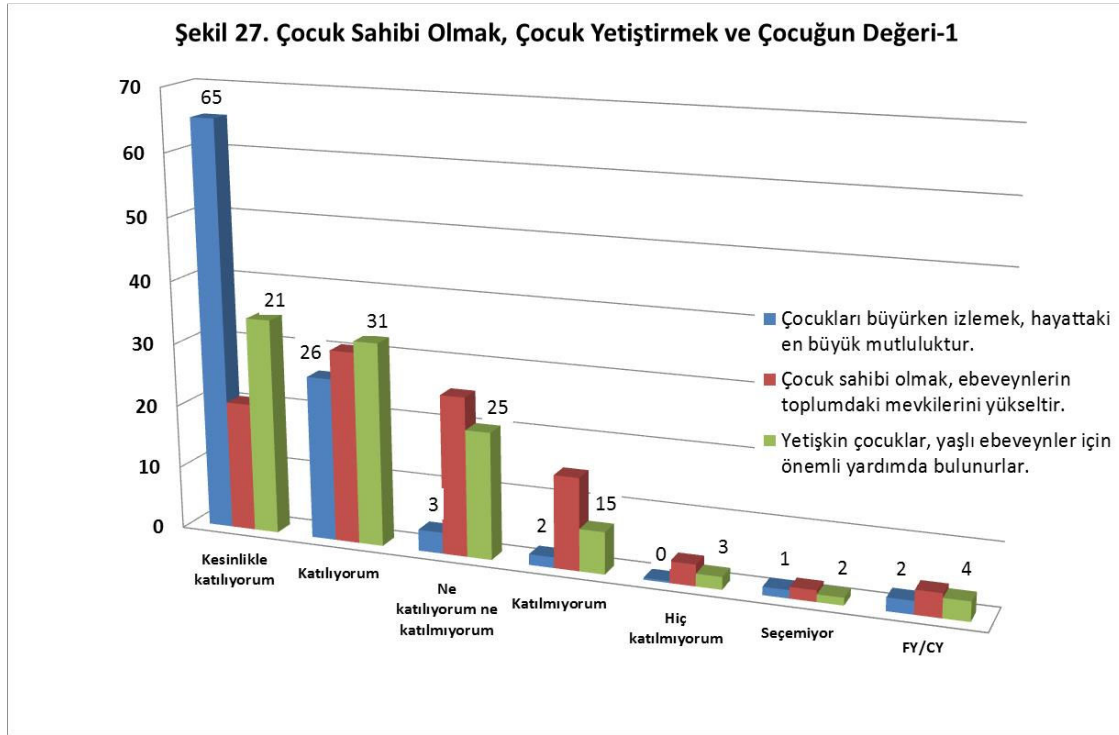
Bu noktaya kadar sergilediğimiz bulgular sanayileşen ve kentleşen toplumun etkisi altında tek ebeveynli veya heteroseksüel olmayan aile türlerine olan toplumsal hoşgörünün fevkalade az olduğunu gözlemlemiş bulunuyoruz. Bu tür bir aile türünün ortaya çıkması ve toplumdan genel kabul görmesi 2013 Türkiye'sinde söz konusu değildir. Aile, erkek ve kadının çocuk sahibi olmasıyla kurulan resmi hukuki bir bağ olarak genel kabul görüyormuş gibi görünmektedir. Ailenin ekonomik temelini baba oluştururken çocuk bakım ve yetiştirme annenin işi olarak algılanmaktadır. Çekirdek aile halen en kabul gören norm konumundadır. Dolayısıyla bu raporun 5. sayfasında ifade ettiğimiz ikinci öngörü olan ailenin kurum olarak ekonomik değişme ile birlikte değişim göstereceği, özellikle ekonomik krizle birlikte de aşınacağına dair öngörünün de desteklendiğini gösteren kuvvetli kanıtlara rastlanmamıştır. Bununla birlikte anne ve baba arasındaki derin ve giderilemez uyumsuzluk ve huzursuzluk durumunda boşanmanın düşünülmesini genel olarak kabul eden bir çoğunluk olduğunu da hesaba katarak, özellikle ekonomik kriz döneminde boşanmaların daha doğal kabul edilebileceğini de düşünebileceğimizi vurgulamak isteriz. Ancak, bunun bir düşünce olarak paylaşılması, ne huzursuzluğun yaygın olmasının ne de boşanmaların artmakta olduğunun bir işareti olarak alınmamalıdır. Dolayısıyla, raporumuzun 8. sayfasında de belirtmiş olduğumuz türden bir aile kurumu değişimi, evlenme yerine birlikte yaşamayı tercih etmek türünden bir eğilimin gelişmekte veya yaygınlaşmakta olduğuna dair bir

bulgu da söz konusu değildir. Ekonomik gelişmenin yavaşladığı bir ortamda ailelerin ve özellikle kadınların yükü artırmış olsa bile, bu durumun aile kurumunda önemli bir değişim veya aşınmaya neden olduğunu gösteren bir değer değişimi gözlemlenmektedir. Bunun tersinin, yani aile kurumunun ekonomik zorluklarla daha da güçlenmesi türünden bir olgunun ortaya çıkmasında etkili olduğunu düşündürtebilecek bulgular ağır basmaktadır.

Çocuk Sahibi Olmak, Çocuk Yetiştirmek ve Çocuğun Değeri

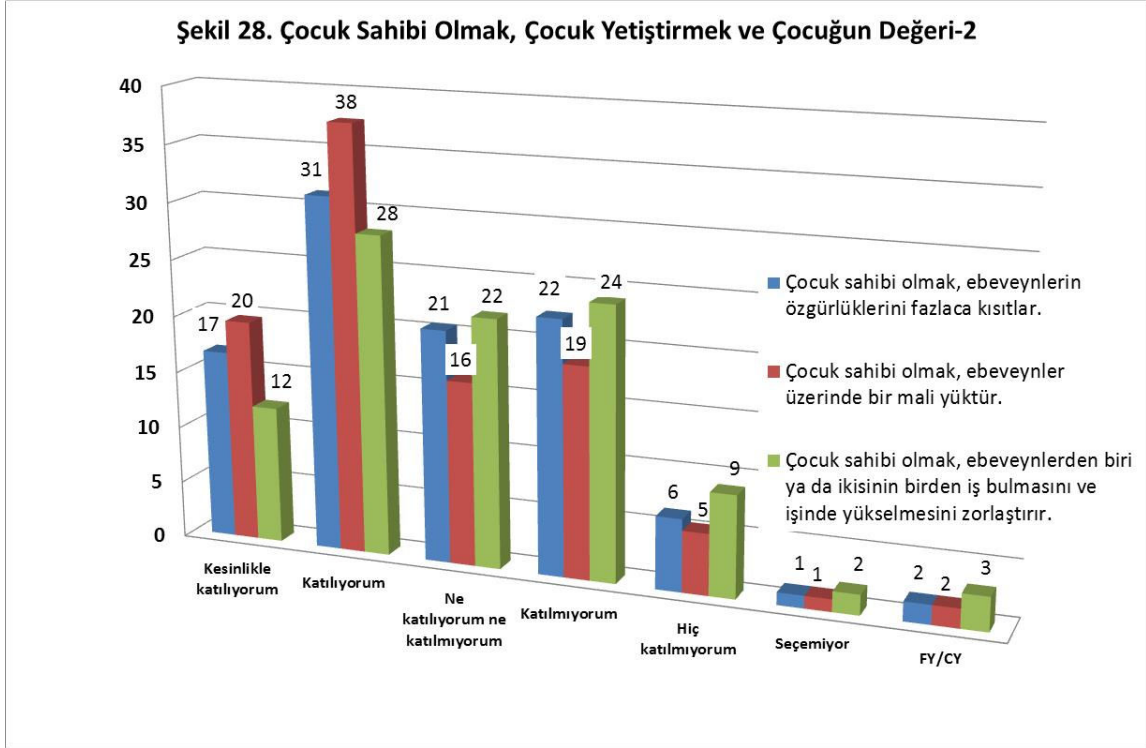
Çocuk sahibi olmak ve onu büyütmek aile kuran çiftlerin ve dolayısıyla ailenin de temel işlevi olarak görülmektedir. Türkiye'de bu işlevin de biri erkek diğeri kadın baba ve anne tarafından görüleceği genel kabul görmektedir. Çocuğun aile içindeki işlevinin nasıl görülmekte olduğunu irdelemek için aşağıdaki yedi soru sorulmuş ve alınan yanıtlar Şekil 27 - 29 arasında sunulmuştur.

Bu soruların ilk üçü çocukların aileye psikolojik ve sosyo - ekonomik katkısı hakkında, sonraki üç soru ise çocuğun aileye ve özellikle anneye olan maliyeti hakkındadır. Deneklerin büyük çoğunluğu (%91) çocuğu büyürken izlemeyi hayattaki en büyük mutluluk olarak tanımlamaktadır (Şekil 27). Kağıtçıbaşı ve Ataca'nın (2005) araştırmasında da 1975'ten 2005'e kadar geçen sürede yapılan araştırmalarla da saptandığı gibi çocuğun psikolojik değeri ölçülerinden olan çocukları büyürken izlemekten mutluluk duymak önemli konumunu 2013'te de koruyormuş gibi görünmektedir. Deneklerin daha mütevazı bir çoğunluğu (%51) çocuğun ebeveynlerin toplumdaki mevkiini yükselttiği ve toplumsal olarak onların konumuna katkı sağladığını ileri sürmektedirler (Şekil 27). Nihayet, deneklerin üçte ikisi kadarı (%67) çocukların ebeveynlerinin yaşlılıklarında onlara bakmakta önemli katkıları olduğu düşüncesini dile getirmektedirler (Şekil 27). Çocuk sahibi olmak ve yetiştirmek bir mutluluk olduğu kadar bir sosyo - ekonomik olgu veya güvence olarak da ifade edileceğimiz bir içeriktedir.

Çocuk sahibi olmanın sadece bir mutluluk ve sosyo-ekonomik statü ve güvence kaynağından ibaret olmadığı bilinmektedir. Çocuk sahibi olmak ve yetiştirmek babanın ve özellikle annenin yaşantısında önemli değişikliklere de sahne olmaktadır. Deneklerin yarısına yakını (%49) çocuk sahibi olmanın anne ve babanın özgürlüklerini kısıbileceğine işaret etmektedirler (Şekil 28). Üstelik çocuk sahibi olmanın ebeveynler üzerine mali bir yük getirdiği fikrini kabul edenlerin oranı ise çoğunluktur (%58). Çocuk sahibi olmanın ebeveynlere mali külfet yüklediği fikrine katılmayan denek oranı da dörtte bir nispetindedir (%24) (Şekil 28). Ancak, deneklerin yarıdan azı (%40) çocuk sahibi olmanın ebeveynlerin iş bulması ve işinde yükselmesini engellediğini kabul ederken, üçte biri kadarı da (%33) çocuk sahibi olmanın ebeveynlerin iş bulması ve işte yükselmesine etki etmediğini düşünmektedir (Şekil 28) .

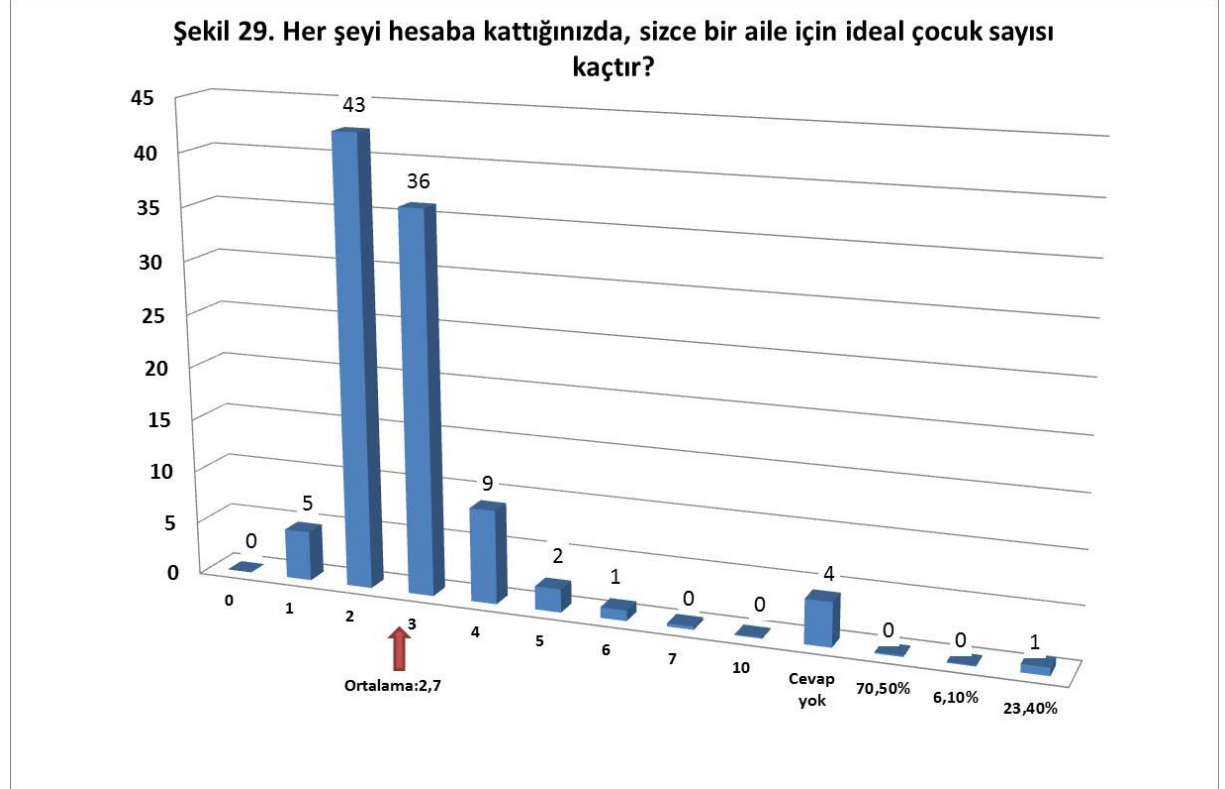
Şekil 28. Çocuk Sahibi Olmak, Çocuk Yetiştirmek ve Çocuğun Değeri-2

Çocuk hem bir mutluluk kaynağı, hem de bir mali külfet, hem toplumsal mevki yükselten bir gelişme hem de iş hayatında ebeveynlerin yükselmesinde ve iş bulmasında bir zorluk olarak kabul edilmektedir. Çocuğu hem yaşlılıkta emin bir yardımcı olarak adeta bir tür hayat ve sağlık sigortası olarak görürken, aynı zamanda da aile bütçesine mali külfet olarak kabul edildiği de görülmektedir. O zaman çocuk yapmanın hem yararlı hem külfetli taraflarının bulunduğu deneklerimiz tarafından belirtilmiştir. Bu durumda bir maliyet ve yarar hesabı yapıldığında deneklerimiz kaç çocuğun kendileri için en uygunu olduğu sonucuna varmaktadırlar? İdeal olarak kaç çocuk sahibi olmayı düşünmektedirler?

Bu soruya verilen en sık (modal) yanıt iki çocuk (%43) yanıtıdır (Şekil 29). Ancak üç çocuğun ideal olduğunu düşünen denek oranı da (%36) onu yakından takip etmektedir. Onu da açık bir ara ile dört çocuk yanıtı (%9) izlemektedir. Beş veya daha fazla sayıda çocuk isteyen deneklerin oranı %4 civarında olup bir çocuk isteyenlerle (%5) hemen hemen aynıdır. Hiç çocuk sahibi olmamanın ideal olacağını ifade edenler (%0) ise yok mertebesindedir. Bu bulgular daha önce bu konuda yapılan çalışmalarla da uyumluymuş gibi görünmektedir. 2005 yılında yayınlanan bir araştırmada da Türkiye’de en fazla tercih edilen çocuk sayısının 2 olduğu saptanmış (Kağıtçıbaşı, Ataca: 2005: 333) ve bunun Çiğdem Kağıtçıbaşı’nın ailenin sosyal psikolojisi konusundaki kuramına da uygun olarak gerçekleşen bir görüntü olduğu saptanmıştır (Aynı eser). Buradaki

veriler de Kağıtçıbaşı'nın aile kuramına uygun bir içerikte bir ideal çocuk sayısı düşüncesinin 2013'te de mevcut olduğuna işaret eden bir görüntü çizmektedir.

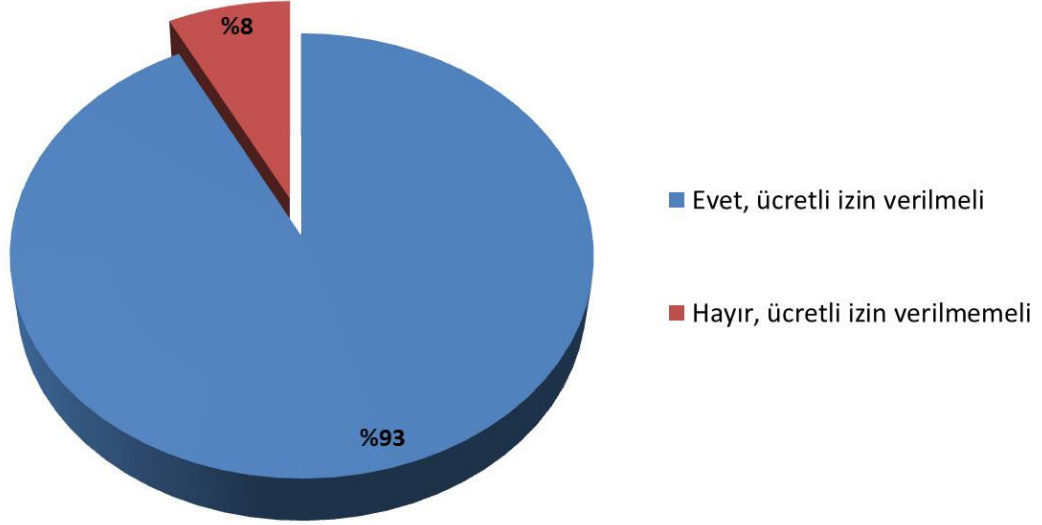

Çocuk Sahibi Olmak ve Çalışma Hayatı: İzin Hakkı

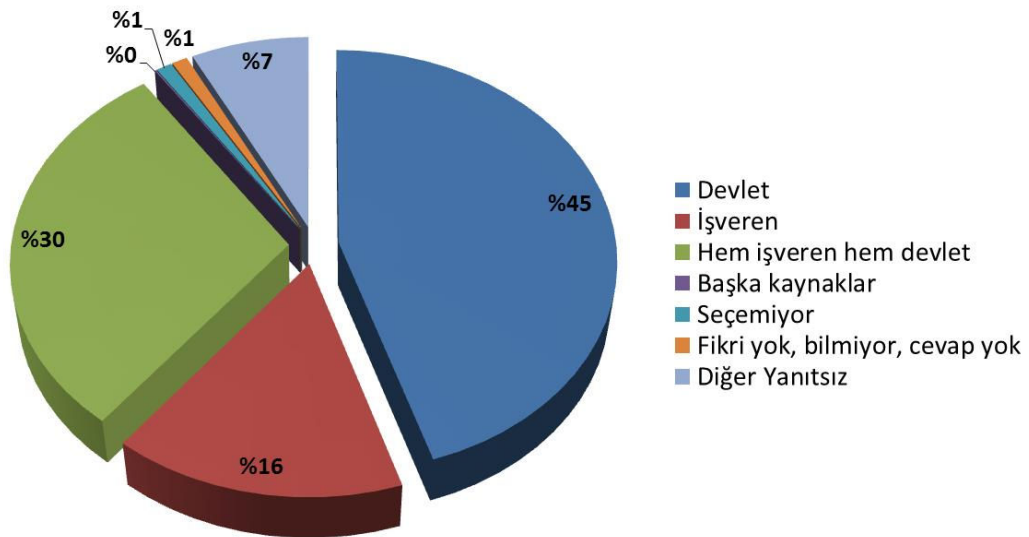
Çocuk sahibi olan anne ve babaların bebeğin doğumundan itibaren onun beslenmesi ve bakımı için yoğun bir biçimde bebekle ilgilenmeleri gereklidir. Bu durumda eğer anne ve baba çalışıyorsa, en azından bunlardan birisine maddi külfet olmayacak bir biçimde izin verilmesinin sağlanmasının insani olacağı uzun süredir kabul görmüş bir uygulamadır. Deneklerimize bu husus sorulduğunda çok büyük çoğunluğu (%93) ebeveynlerden en az birisine ücretli izin verilmesi gerektiğini kabul etmişlerdir (Şekil 30). Bu ücretin de devlet tarafından ödenmesi gerektiğine inananlar en büyük grubu (%45) oluşturmaktadır (Şekil 31). Bu yanıtı hem işveren hem devlet ortaklaşa ödemelidir (%30) ve sadece işveren önemlidir (%16) diyenler izlemektedir. Bu ücretli izin süresinin ne kadar olması gerektiği sorulduğunda en sık rastlanan (modal) yanıt (%31) altı ay, onu izleyen yanıt ise (%24) on iki aydır (Şekil 32). Altı ayla on iki ay arasında olsun diyenlerin oranı ise on iki denekten birisi mertebesindedir (%8). On iki aydan daha fazla süre ile ücretli izin verilmesi gerektiğini önerenlerin oranı sekiz denekten birisi

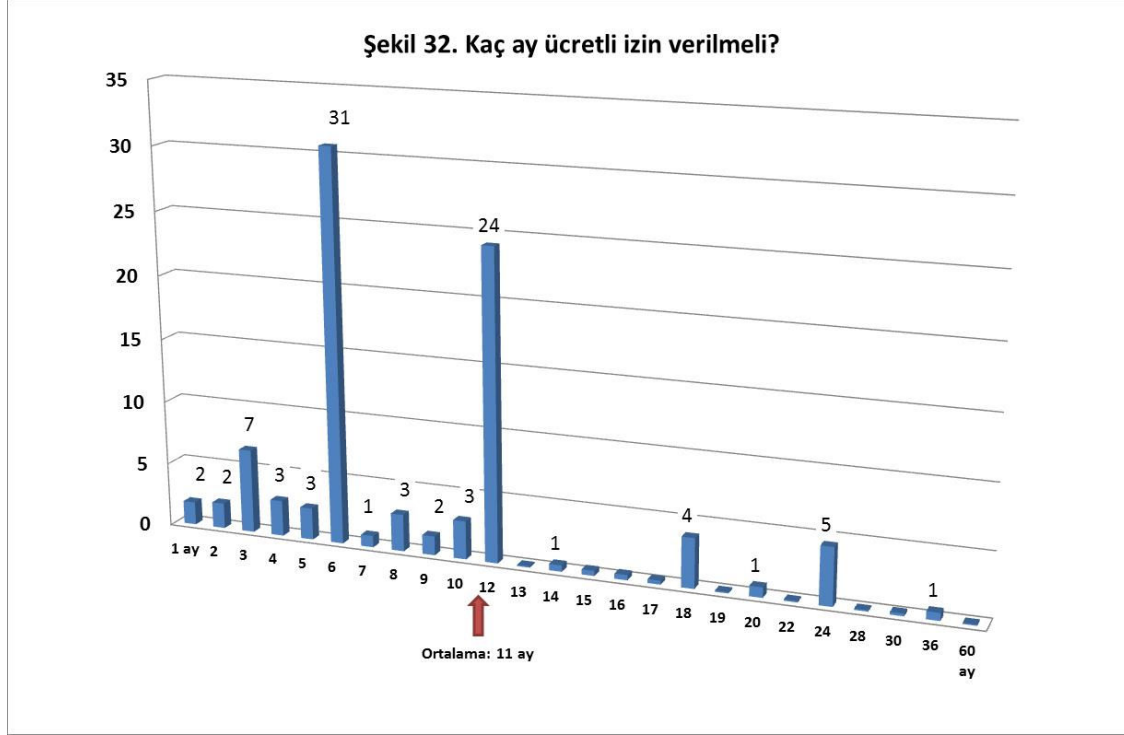
oranındadır (%12), altı aydan az ücretli izin olmalı diyenlerin oranı ise altı denekten biri (%15) düzeyindedir. Bu konudaki temel eğilimin altı ila on iki ay arasında olduğunu söyleyebiliriz. Örneklem ortalaması ise 11 ay olarak bulunmaktadır.

Şekil 30. Yeni doğmuş bir çocuk sahibi ve ikisi de tam zamanlı çalışan bir çift düşünün. Ebeveynlerden birisi, çocuğa bakmak için işinden izin alıyor. Sizce, bu kişiye işinden ücretli izin verilmeli mi?

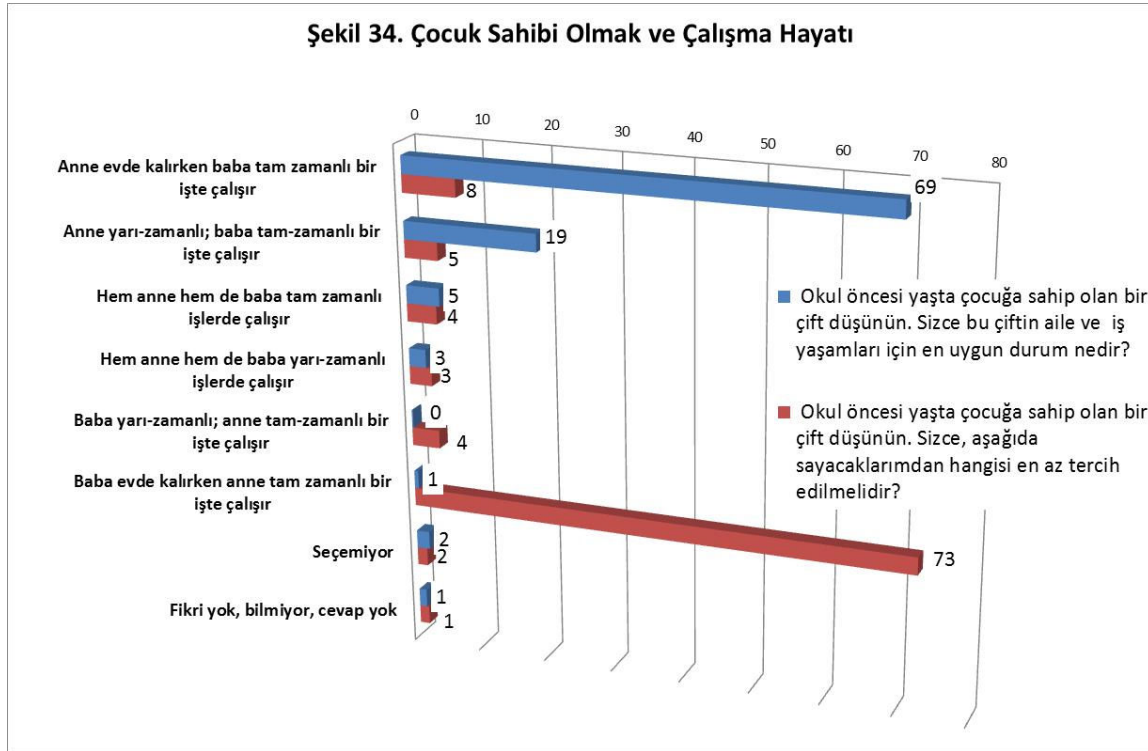
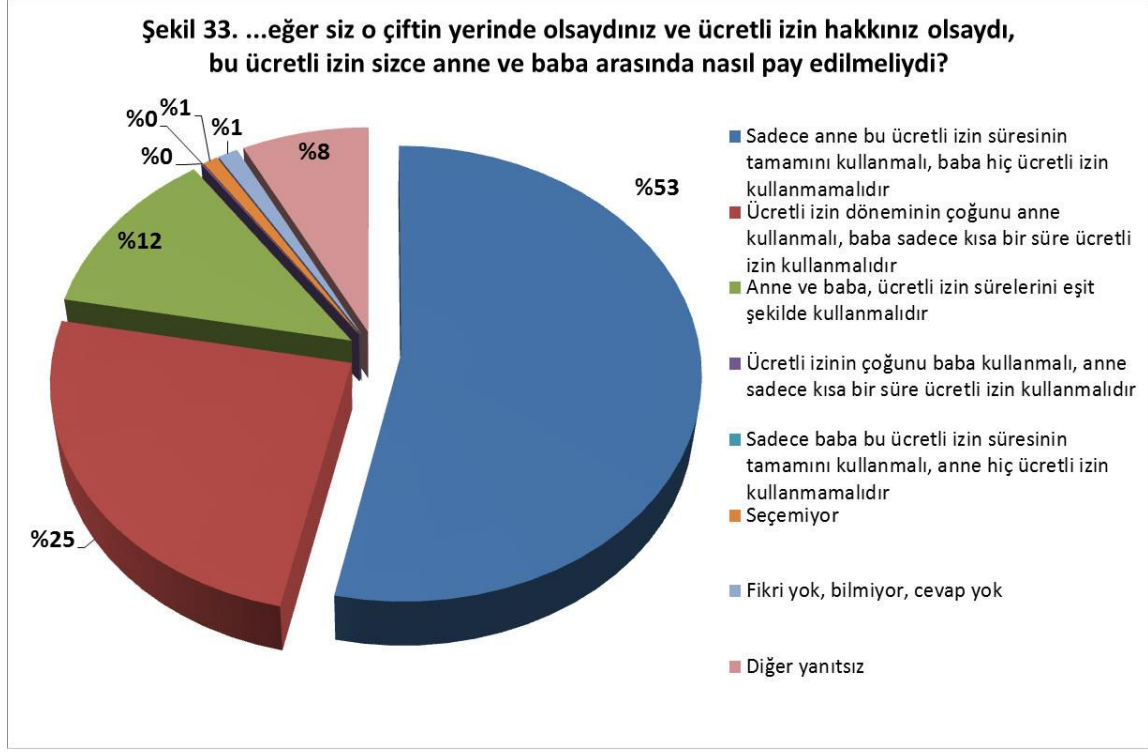
Şekil 31. Sizce ücretli izin durumunda, çalışanın ücretini / maaşını kim ödemeli?

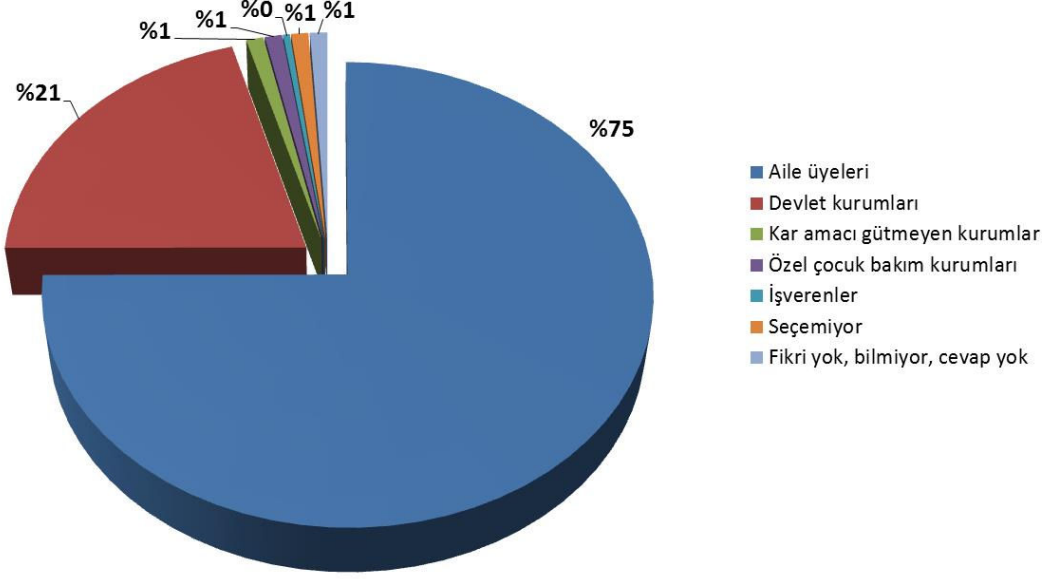

Ücretli izin hakkının ebeveynlerden birisine bir yıla kadar süren bir süre verilmesi genel eğilimini daha özgül hale getirmek için bu iznin kime verilmesi gerektiği sorulmuştur. Çoğunluk (%53) bu iznin sadece anneye verilmesi gerektiğini, beş denekte biri (%25) ise bu izin süresinin çoğunun anneye verilmesini ama bir kısa sürenin de babaya verilebileceğini ifade etmektedir (Şekil 33). Deneklerin sekizde birisi (%12) ise anne ve babanın bu izni eşit olarak kullanabileceğini kabul etmişlerdir. Okul öncesi aşamada çocuğa evde bakacak olanın tam zamanlı olarak ev kadınlığı yapacak olan anne olduğu büyük bir çoğunluk (%69) tarafından kabul edilmektedir (Şekil 33). Beş denekten birisi (%19) annenin yarı-zamanlı babanın ise tam-zamanlı bir işte çalışarak okul öncesinde evdeki çocukla ilgilenebileceklerini ifade etmişlerdir. Okul öncesi dönemde çocuğun evde tam zamanlı olarak kalacak baba tarafından bakılması fikri büyük bir çoğunluk (%72) tarafından reddedilmektedir. Okul öncesi çocuklarının bakımının sadece ailelerinin işi olduğunu düşünenler yine büyük bir çoğunluk (%75) oluşturmaktadır (Şekil 35). Deneklerden beşte biri kadarı (%21) okul öncesi çocukların bakımının ve eğitimlerinin öncelikle devletin işi olduğunu ifade etmişlerdir. Özellikle çocukların okul öncesi bakım masrafları söz konusu olduğunda öncelikle ailelerinin sorumlu olduğunu düşünenler çoğunlukta (%61) olmakla birlikte, öncelikle deneklerden

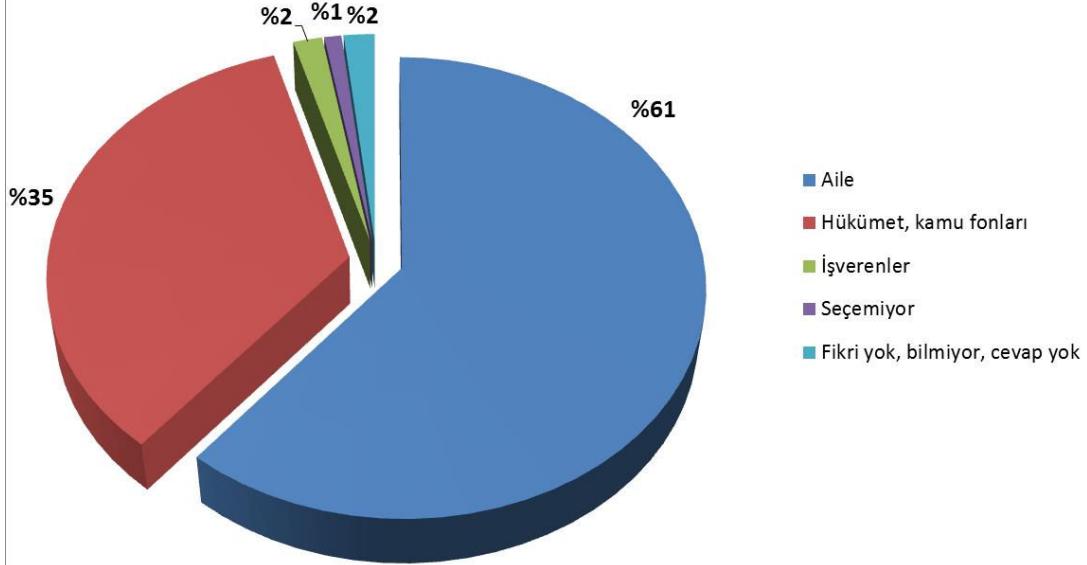
üçte biri kadarı (%35) hükümetin ve kamu fonlarının harcanması gerektiğini belirtmiştir (Şekil 36).

Şekil 35. Sizce, okul öncesi yaştaki çocukların bakımından ve okuyacaklarından hangisi ÖNCELİKLE sorumlu olmalıdır?

Şekil 36. Okul öncesi yaştaki çocukların bakım masraflarını karşılamakla ÖNCELİKLE kim yükümlü olmalıdır?

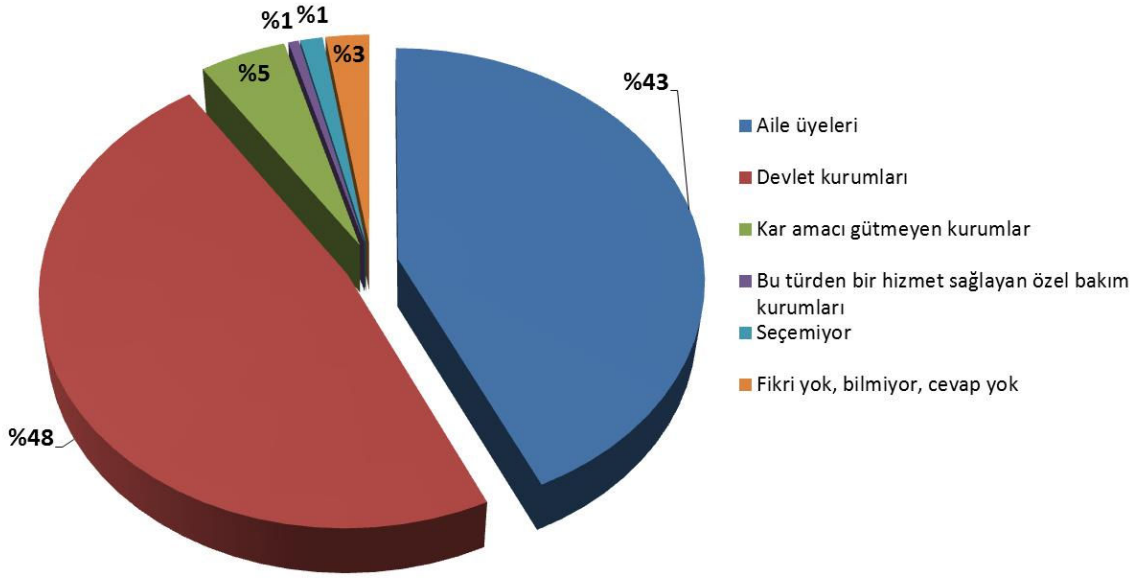

Yaşlı ve Muhtaç Aile Üyelere Bakım

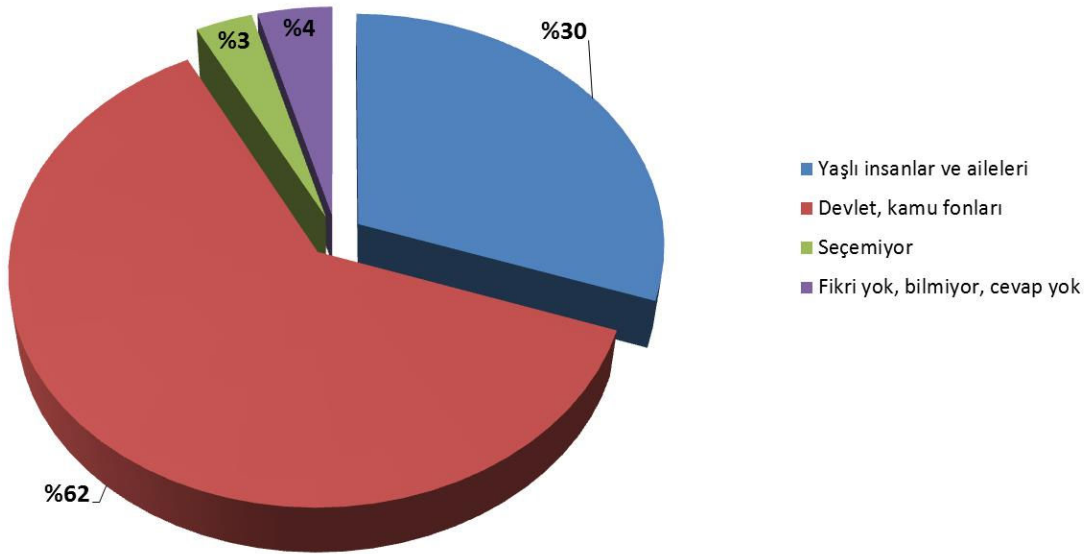
Türkiye’de yaşam ümidinin İkinci Dünya Savaşı’ndan itibaren hızla yükselerek 40’lı yaşlardan 70’li yaşlara ulaştığını gözönüne aldığımızda toplumumuzun aynı zamanda hızla yaşı ilerleyen kişilerden oluşan bir azınlığa sahip olduğunu da gözlemlemekteyiz. Bu durumda yaşlanan aile üyelerinin bakımları, çocukların bakım ve yetiştirilmesinden sonra ailelerin gündemine gelen en önemli konudur. Bu hususta deneklerimize yönelttiğimiz sorulara verilen yanıtlardan yaşlıların bakımında kamu fonlarının kullanılmasına belirgin bir ağırlık verilmesi beklentisinin ortaya çıkmakta olduğu görülmektedir (Şekil 37). En sık verilen (modal) yanıt (%48) devlet kurumlarının yaşlıların bakımında rol oynaması gerektiği biçimindedir. Bu yanıtı yakından izleyen yanıt (%43) ise ailelerin yaşlıların bakımını üstlenmeleri biçimindedir. Bu hizmetlerin özelleştirilmesini önerenlerin oranının sadece %1 civarında olduğu düşünülecek olursa, bu hususta da deneklerimiz tarafından devletin özel sektöre büyük ölçüde tercih edildiği göze çarpmaktadır. Muhtaç durumdaki yaşlı insanların bakımında ise devletin yardımcı olması gerektiği fikri daha da baskın bir hal almaktadır; bu fikirde olan denek oranı %62’ye çıkmakta, bu kişilerin kendi kendilerine bakmaları veya aileleri tarafından bakılmaları gerektiğini söyleyenler ise üç denekten birisi düzeyine (%30) gerilemektedir (Şekil 38). Özellikle muhtaç olan yaşlıların bakımının çoğu ailenin maddi veya manevi olanaklarını zorladığı ve bu konuda devletin kamu olanaklarını seferber etmesi gerektiğine işaret eden yanıtların çoğalmasından da anlamak mümkündür.

Muhtaç olsun olmasın yaşlıların bakımında özel sağlık kurumlarının ve kar amacı gütmeyen kurumların fazla güven telkin etmediğini düşündürten bu yanıtlar, her türlü yaşlı bakımının devletin temel toplumsal işlevlerinden olarak kabul edilen bir içerikte olduğuna işaret etmektedir. Burada bilinmeyen soru bu tercihlerin devletin bu hizmetleri ucuz ya da bedavaya yapacağı varsayımına mı bağlı olduğu yoksa bu hizmetleri sağlayan devlet dışı kurumların güven telkin etmeyen ve/veya karşılanamayacak kadar pahalı mı olduğu sorusudur.

Şekil 37. Yaşlılar - Alışveriş, ev işleri, çamaşır vb. işlerde yardıma muhtaç yaşlı insanları düşünün...bu türden yardımların bu insanlara sağlanmasını okuyacaklarımdan hangisi ÖNCELİKLE üstlenmelidir?

Şekil 38. Alışveriş, ev işleri, çamaşır vb. işlerde yardıma muhtaç yaşlı insanları düşünün. Bu türden yardımların masrafını öncelikle kim üstlenmelidir?

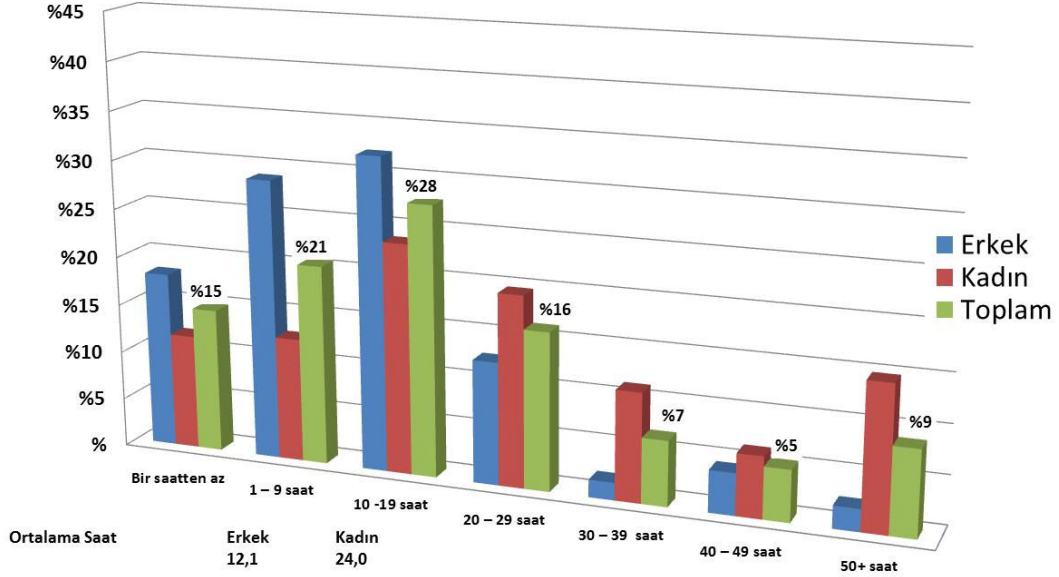

Gerek çocuk, gerek yaşlı bakımı için evde zaman harcayan eşler arasında belirgin ve istatistiksel olarak anlamlı yanıt farkları ortaya çıkmaktadır. Beklenebileceği gibi kadınlar erkeklere oranla çocuk ve yaşlı bakımı gibi etkinliklere haftanın çok daha uzun saatlerini harcamak durumunda kalmaktadırlar (Şekil 39). Bu gibi etkinlikler için haftada bir saatten daha az zamanını harcadığını ifade eden erkek denek oranı %18 olurken, aynı oran kadın denekler için %11'dir. Elli saatten fazla zamanını harcadığını ifade eden erkek denekler %2'de kalırken, altı kadın denekten birisi kadarı (%14) zamanının 50 saatten fazlasını çocuk ve yaşlı bakımına harcadığını öne sürmektedir.

Eşlerin benzer etkinlikler için harcadığı zaman deneklere sorulduğunda kadın denekler eşlerinin zamanlarının az bir kısmını bu şekilde harcamakta olduğu yanıtını verirken, erkek denekler eşlerinin bu gibi etkinliklere çok daha uzun saatler harcadığını ifade etmektedirler (Şekil 40). Eşinin çocuk ve yaşlı bakımı için evde haftada harcadığı süreyi bir saatin altında olarak ifade eden kadın denek oranı neredeyse üç kadın denekten birisi (%28) düzeyindeyken, on erkek denekten birisi (%12) eşinin haftada bir saatten az süreyle çocuk ve yaşlılara bakmakla geçirdiğini ifade etmektedir. Buna karşılık eşinin haftada çocuk ve yaşlı bakmak için elli saatten fazla zaman harcamakta olduğunu ifade eden erkek denek oranı %14 olurken, aynı yanıt kadın denekler tarafından %2 olarak verilmiştir.

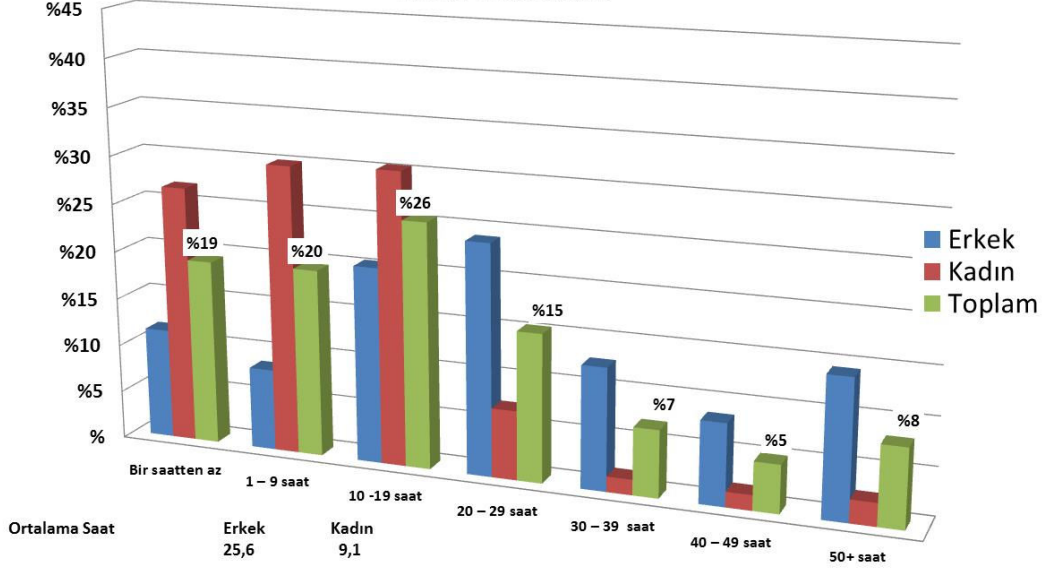
Bu durumda çocuklar, yaşlı ve muhtaç aile üyeleriyle ilgilenme işinin büyük ölçüde kadınlar tarafından yapıldığını gözlemlediğimizi ifade etmek isteriz. Kadının aile bütçesine katkıda bulunma yükümlülüğünün arttığı toplumumuzda bu durumun hem kadına büyük bir maddi ve manevi külfet yüklediğini, hem de ailenin mali olanaklarını bir hayli zorladığını da düşünmek gerekir. Bu durumda güvenilir devlet kurumlarının devreye girerek yaşlı ve muhtaç aile üyelerinin yükünü kadının sırtından alması gerektiği biçiminde yorumlanabilecek olan bir sosyal politika talebinin de anlamlı olduğuna parmak basmak isteriz.

Şekil 39. Ortalama olarak, bir haftada ailenize bakmak için (çocuk, yaşlı, hasta veya engelli vb. üyelerin hepsine) ayırdığınız zaman ne kadardır?

Lambda = 0,11 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Şekil 40. Ortalama olarak, eşinizin/hayat arkadaşınızın bir haftada ailenize bakmak için (çocuk, yaşlı, hasta veya engelli vb. üyelerin hepsine) ayırdığı zaman ne kadardır?

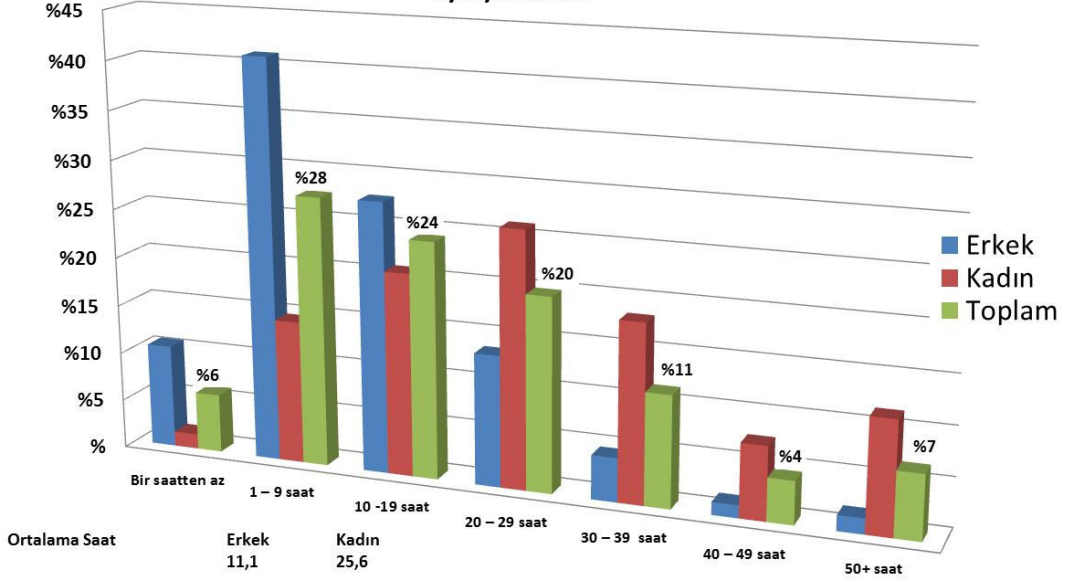

Lambda = 0,20 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Ev için harcanan zaman sadece çocuk, muhtaç ve yaşlı bakımını kapsamamaktadır. Ev işleri dediğimizde kapsamlı tamir, temizlik malzemesi, alet edevat satın alınması, ev harcamalarından olan elektrik, su v.b. harcamaların faturaları, emlak vergileri v.b. hukuki işlemlerin takibi de bu kapsamdadır. Bu tür işlere evde erkek ve kadınların ne kadar zaman harcadıkları ve bu zamanı daha çok kimin harcadığı sorulduğunda yine ortaya benzer bir manzara çıkmaktadır. Kadın ve erkek arasında ev işlerinin paylaşımının eşit olarak yapılmadığı ve ev işi yükünün çok önemli bir kısmının kadının üzerinde olduğu gözlenmektedir.

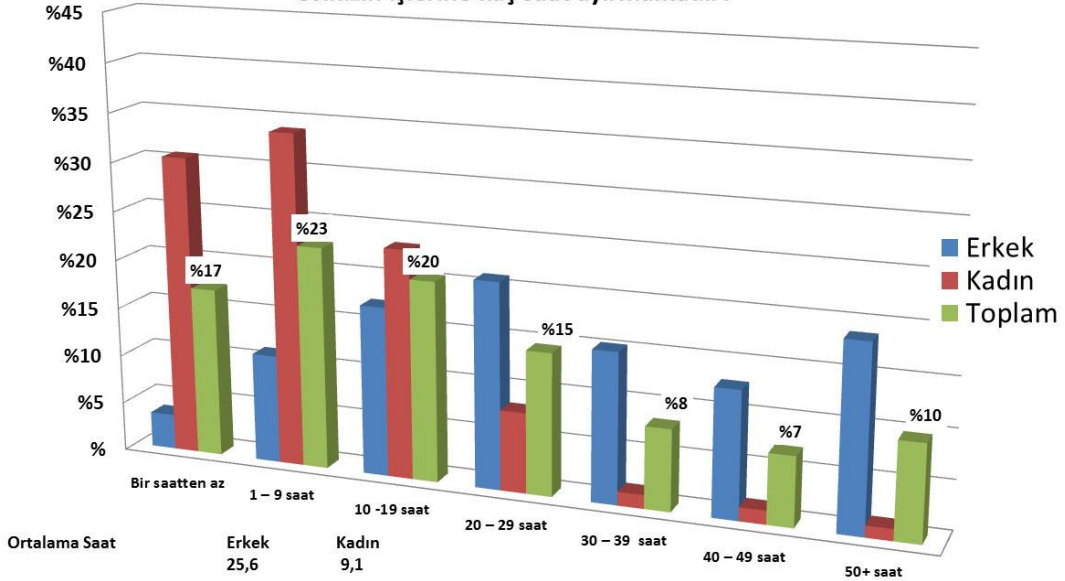
Yine erkek deneklerden bir saatten az eve zaman ayırdığını ifade edenlerin oranı (%11) kadın deneklerin altı katı kadardır (%2) (Şekil 41). Benzer olan ev işlerine ayırdığı zaman haftada elli saatten daha fazla olan erkek denek oranı da (%2) kadın deneklerin oranının (%12) altıda birisi kadardır. Deneklere eşlerinin bu tür ev işlerine ne kadar zaman ayırdığını sorduğumuzda aradaki farkın daha da arttığını gözlemlemekteyiz. Kadın deneklerden eşlerinin ev işlerine haftada bir saatten daha az zaman ayırdığını ifade edenlerin oranı üç denekten birisi (%31) düzeyinde olup, erkek denekler için bu oran sadece yirmi beş denekte bir (%4) düzeyinde olup aradaki fark sekiz katına çıkmaktadır (Şekil 42). Yine kadın deneklerden eşlerinin haftada elli saatten fazla süreyle ev işleriyle meşgul olduğunu söyleyenlerin oranı %1 civarında olurken, erkek deneklerin eşleri için belirttiği oran beş denekte bir düzeyinde (%19) olup aradaki fark on dokuz kata çıkmaktadır (Şekil 42). Öyle anlaşılmaktadır ki, sadece çocuk, yaşlı ve muhtaç aile üyeleri ve yakın akrabaların bakımı gibi hususlar değil, aynı zamanda evin tamir, bakım isteyen sorunları, resmi evraklarının takibi v.b. sorunlarıyla da çok büyük ölçüde kadınlar ilgilenmektedir. Bu hususlar adeta kadın işi olarak telakki edilirken erkekler bu gibi sorunlardan da uzak durmaktadır.

Şekil 41. Eğer çocuk bakımı ve boş zamanlarınızda ilgilendiğiniz uğraşları dışarıda tutarsak, bir haftada ortalama olarak evinizin işlerine kaç saat ayırıyorsunuz?

Lambda= 0, 21 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Şekil 42. Eğer çocuk bakımı ve boş zamanlarınızda ilgilendiğiniz uğraşları dışarıda tutarsak, eşinizin / hayat arkadaşınız bir haftada ortalama olarak evinizin işlerine kaç saat ayırmaktadır?

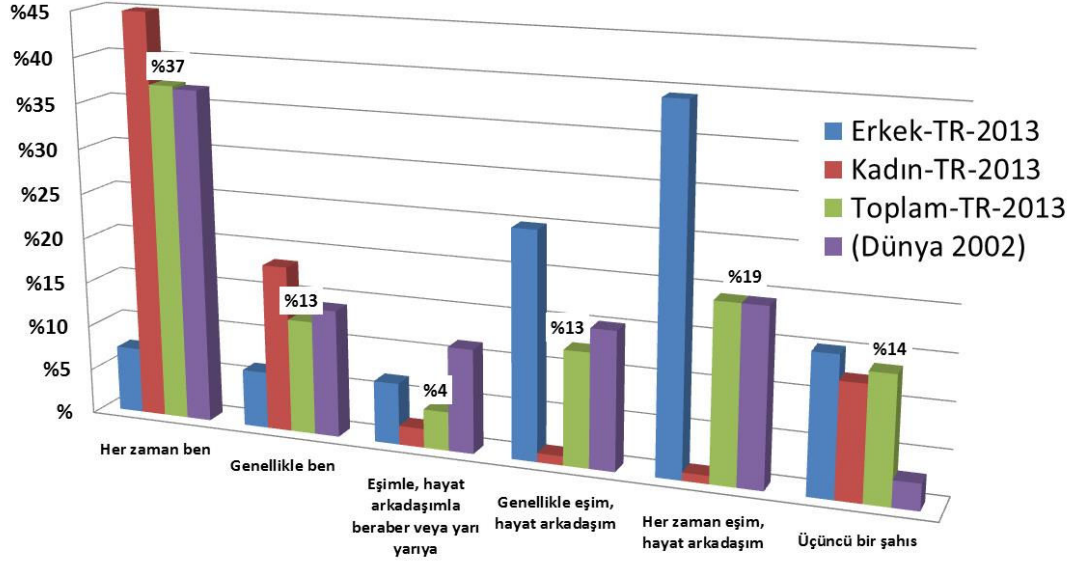
Lambda= 0,25 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Evin Mutad İşlerinin Yapılması

Nihayet, evde yapılması zorunlu olan, sürekli her gün, hafta veya ay tekrarlanan işler vardır. Kirlenen çamaşırların yıkanması, yemek yapılması, temizlik, bazı ufak tefek tamirat, yiyecek, içecek alışverişi gibi işler de bu mahiyettedir. Bu tür işleri ailede kim yapmakta veya eşler arasında bu gibi yükler nasıl pay edilmektedir?

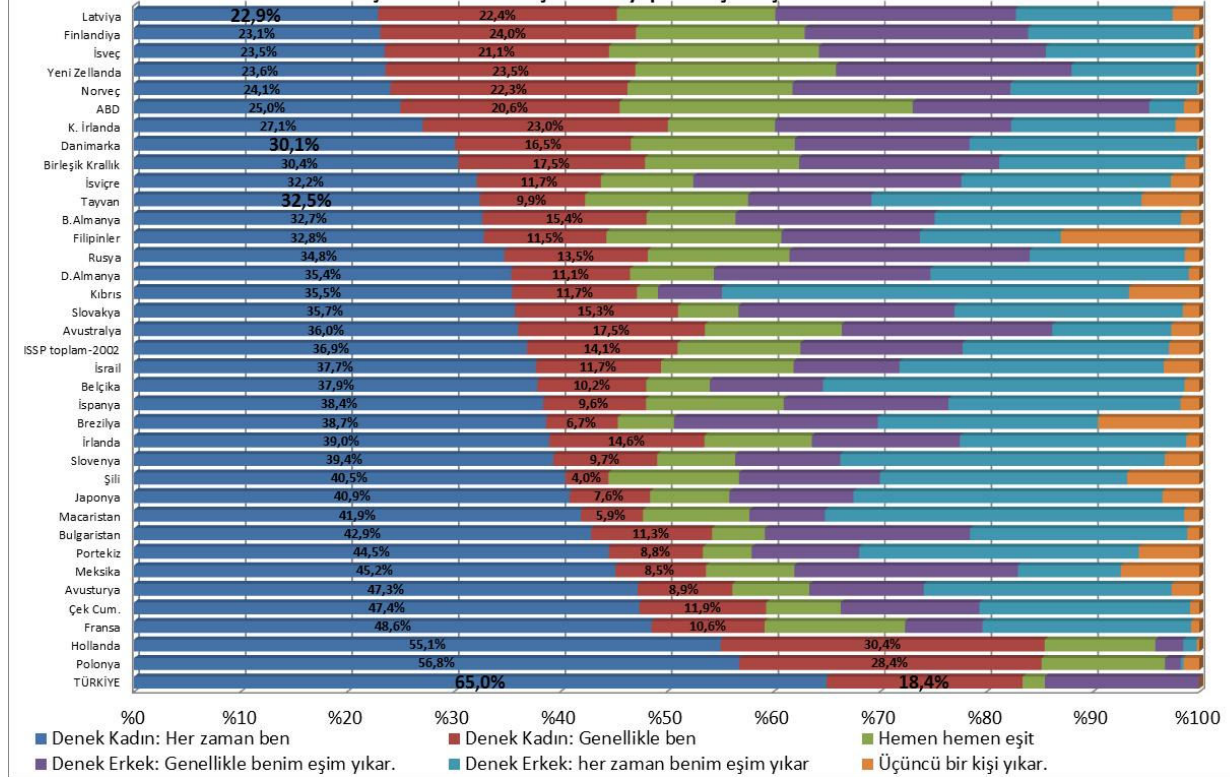
Çamaşır yıkamak kadın deneklere göre de erkek deneklere göre de kadınların yaptığı bir ev işidir. Bu tür bir işi sadece erkek deneklerin altıda biri kadarı (%14) her zaman veya genellikle kendilerinin yaptığını belirtmişlerdir. Aynı oran kadın deneklerin onda sekizi (%83) için geçerli olan bir yanıtıdır (Şekil 43). ISSP – 2002 çalışmasıyla karşılaştırıldığında bir tek Güney Kıbrıs Türkiye'ye benzer bir görüntü vermektedir. Araştırma evrenindeki diğer ülkelerin hepsinde çamaşır yıkamak erkeklerin de daha fazla katıldığı bir faaliyetmiş gibi görünmektedir (Şekil 44). Erkek deneklerin onda yedisi (%72) kadarı, kadın deneklerinse beşte birisi kadarı (%27) hemen her zaman veya genellikle evdeki ufak tefek tamiratları kendilerinin yaptığını belirtmişlerdir (Şekil 45). Bu görüntü ISSP - 2002 araştırması ile karşılaştırdığında benzer bir dağılım vermektedir (Şekil 46). Çamaşır yıkama kadın işi olarak görülürken, ufak tefek tamirat daha çok erkek, ama zaman zaman da kadınlar tarafından yapılan bir işmiş gibi görünmektedir.

Şekil 43. Evdeki işleri kim yapar? – Çamaşır Yıkamak

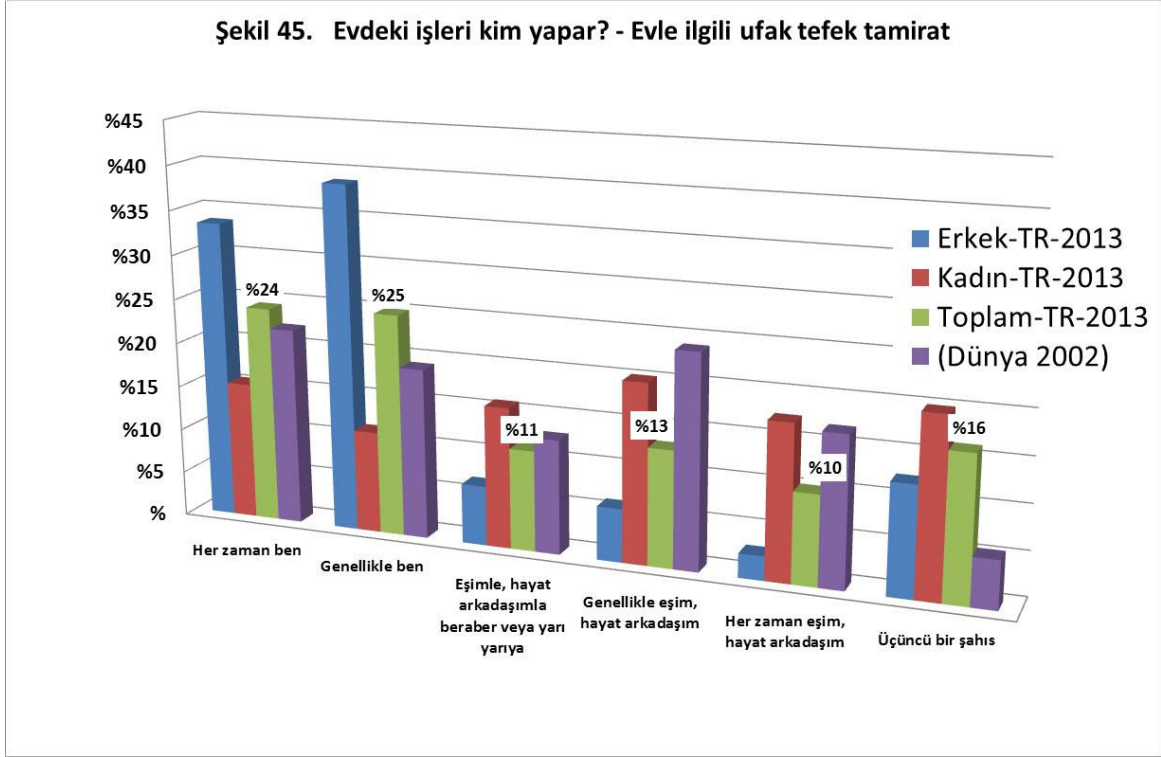

Lambda= 0,44 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Şekil 44. Evdeki işleri kim yapar? – Çamaşır Yıkamak

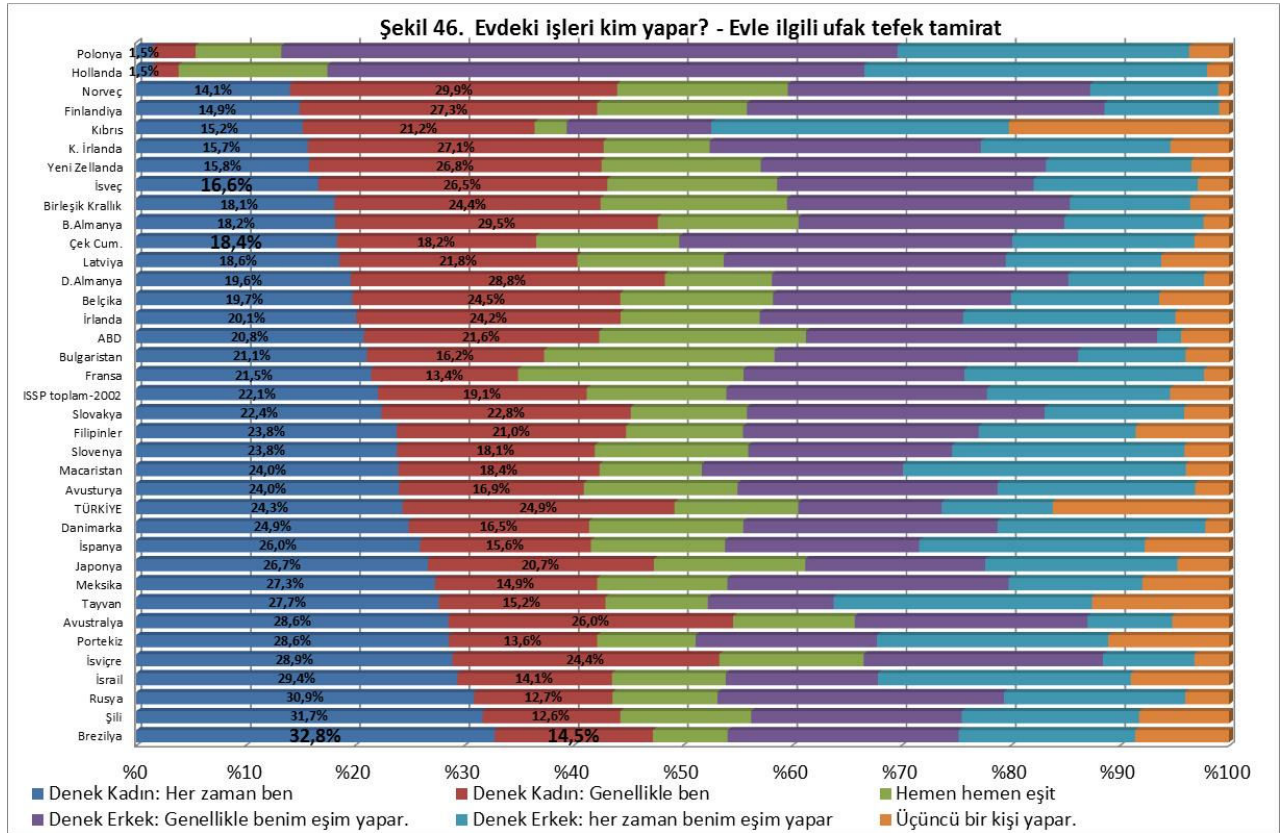

Şekil 45. Evdeki işleri kim yapar? - Evle ilgili ufak tefek tamirat

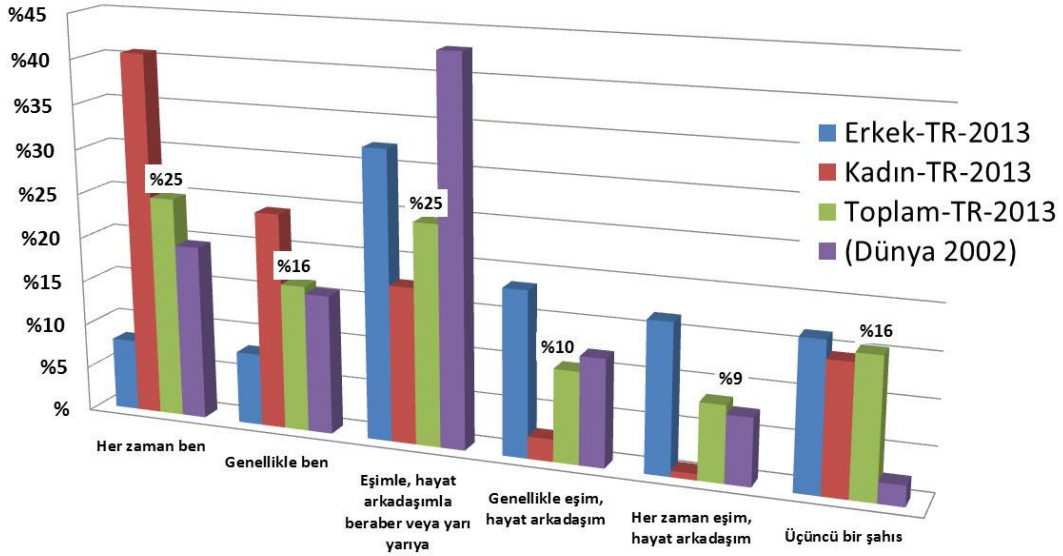
Lambda= 0,21 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Şekil 46. Evdeki işleri kim yapar? - Evle ilgili ufak tefek tamirat

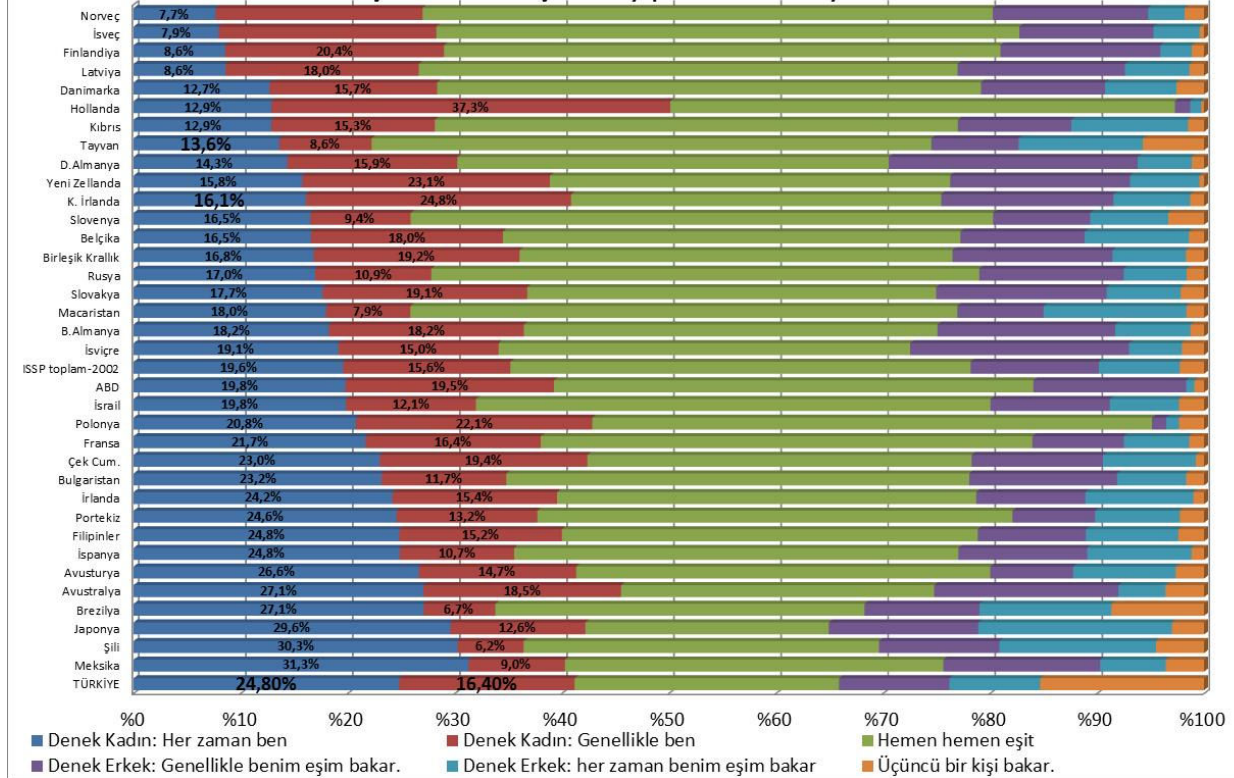
Hasta olan yakınların bakımı ise hemen tamamıyla kadınların yaptığı bir iştir. Kadın deneklerin üçte ikisi (%65) hasta akraba ve yakınlarına kendilerinin baktıklarını ifade ederken aynı oran erkek denekler için altı denekten birisi (%16) düzeyindedir (Şekil 47). ISSP - 2002 araştırmasına göre dünyada ailelerin hasta yakınlarına eşler ortaklaşa bakma eğilimindeyken, Türkiye’de bu uygulama daha çok kadınlar tarafından yapılan bir içerikteymiş gibi görünmektedir (Şekil 48). Ayrıca, ailelerde hasta bakımını yüklenen üçüncü şahıs oranları da Türkiye’de dünyaya göre yedi – sekiz kat daha fazlaymış gibi görünmektedir. Tabii bu üçüncü şahısların çekirdek aile dışındaki geniş aile ya da akraba üyelerinden biri olup olmadıklarını bilmiyoruz. Keza bu üçüncü şahısların ücretli bir çalışan mı yoksa yine farklı bir aile içi düzenleme ile mi bu işi yaptıkları da açık değildir.

Şekil 47. Evdeki işleri kim yapar? - Hasta aile üyelerinin bakımı

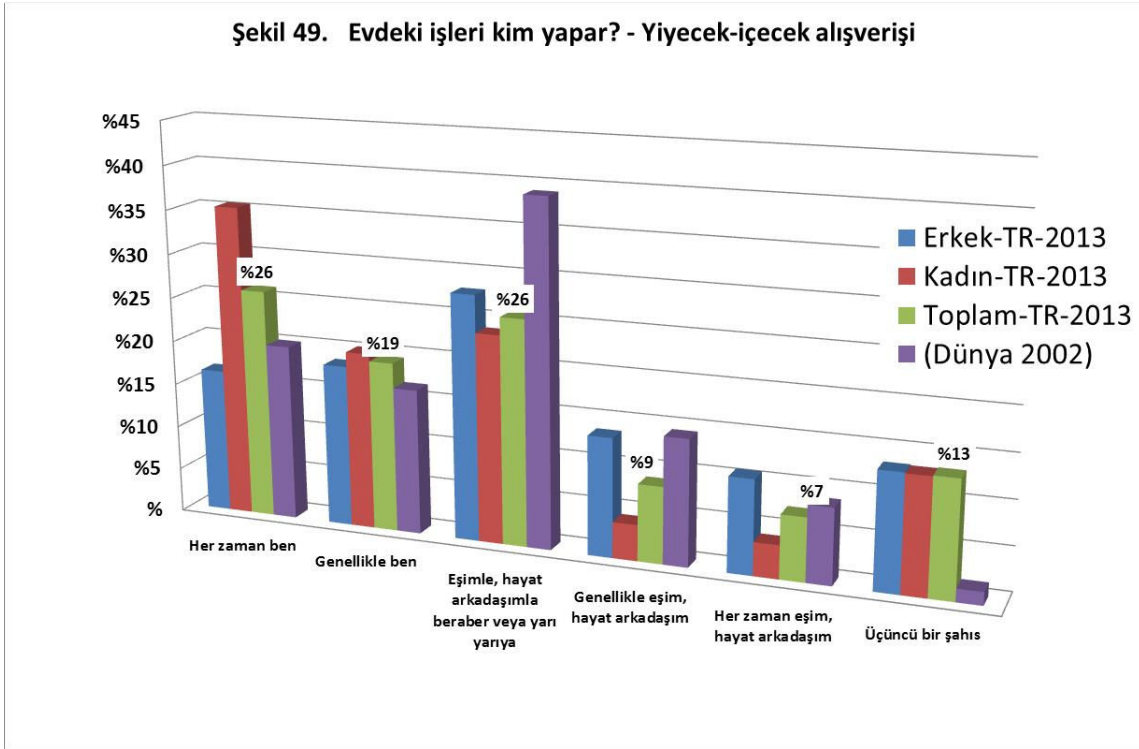

Lambda= 0,28 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Şekil 48. Evdeki işleri kim yapar? - Hasta aile üyelerinin bakımı

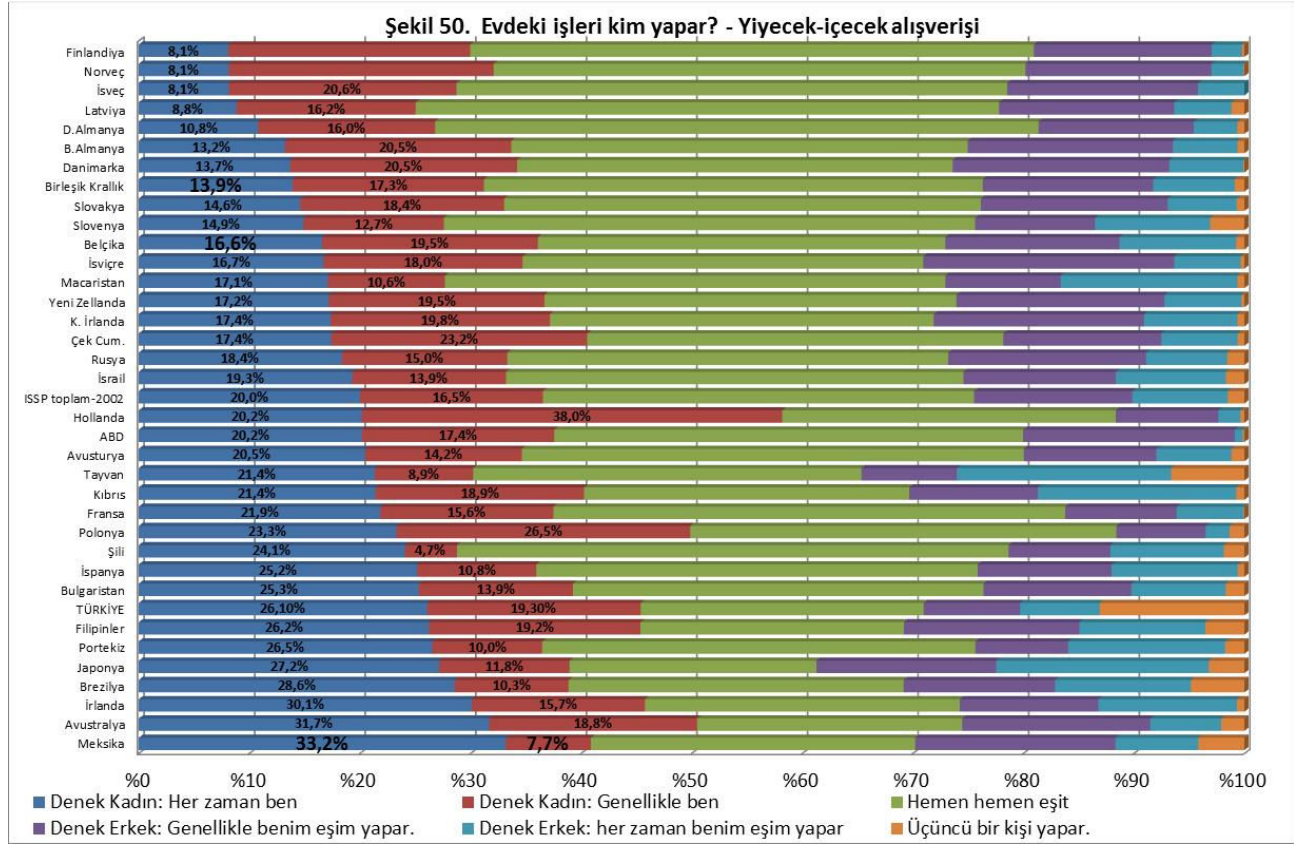

Şekil 49. Evdeki işleri kim yapar? - Yiyecek-içecek alışverişi

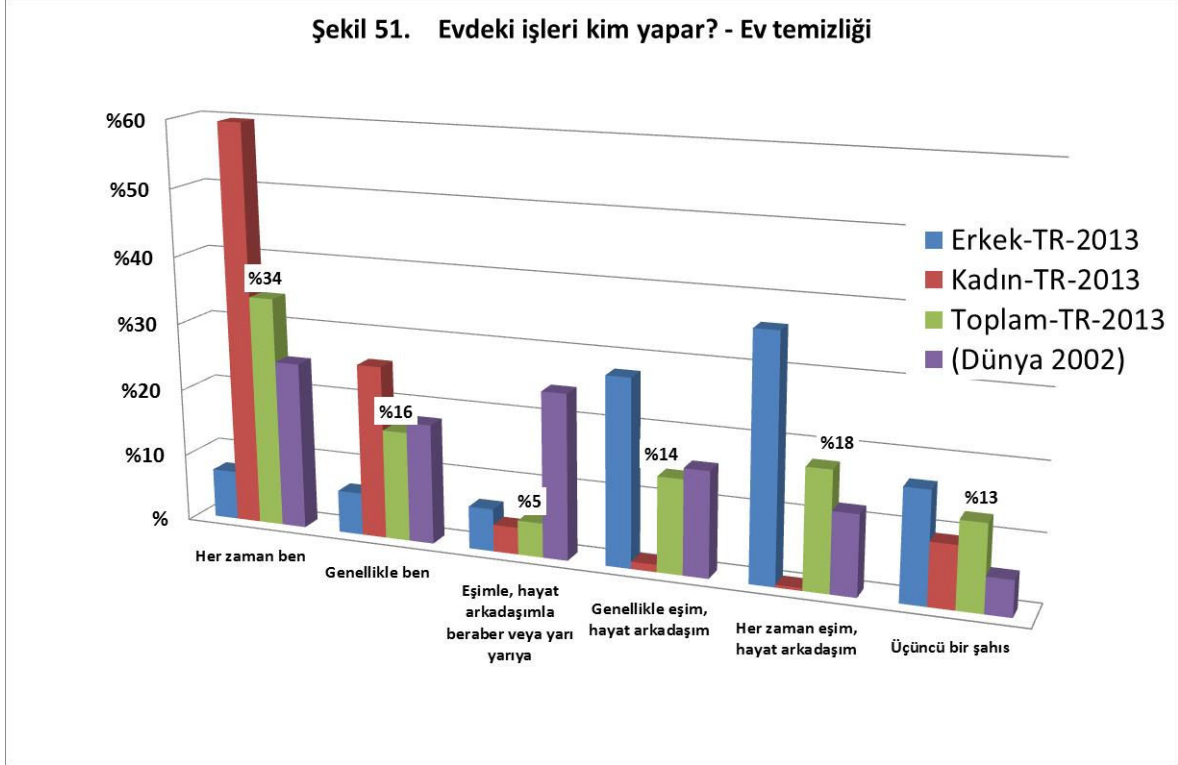
Lambda= 0,12 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Ülkemizde yiyecek alışverişinin de daha çok kadın denekler tarafından yapıldığı görülmektedir. Yiyecek alışverişini her zaman veya genellikle yaptığını söyleyen kadın deneklerin oranı yarıdan fazla (%56) iken, erkek deneklerin üçe birisi kadarı (%35) aynı yanıtı vermektedir (Şekil 49). ISSP - 2002 araştırması ile karşılaştırıldığında yine dünyada yiyecek alışverişi eşlerin birlikte veya eşit olarak yüklenerek yaptıkları bir etkinlik olarak görülmekle birlikte (Şekil 50), İsveç, Norveç, Finlandiya gibi kuzey Avrupa ülkelerinde %50 ve üzerinde bir oran yiyecek alışverişinin eşit olarak yapıldığını söylerken Türkiye’de bu tür işleri kadınların yaptığı görülmektedir. Kadının çalışmadığı ve erkeğin de hanenin temel gelir getiren kişisi olduğu bir aile düzeni düşünüldüğünde bu durum çok da şaşırtıcı değildir.

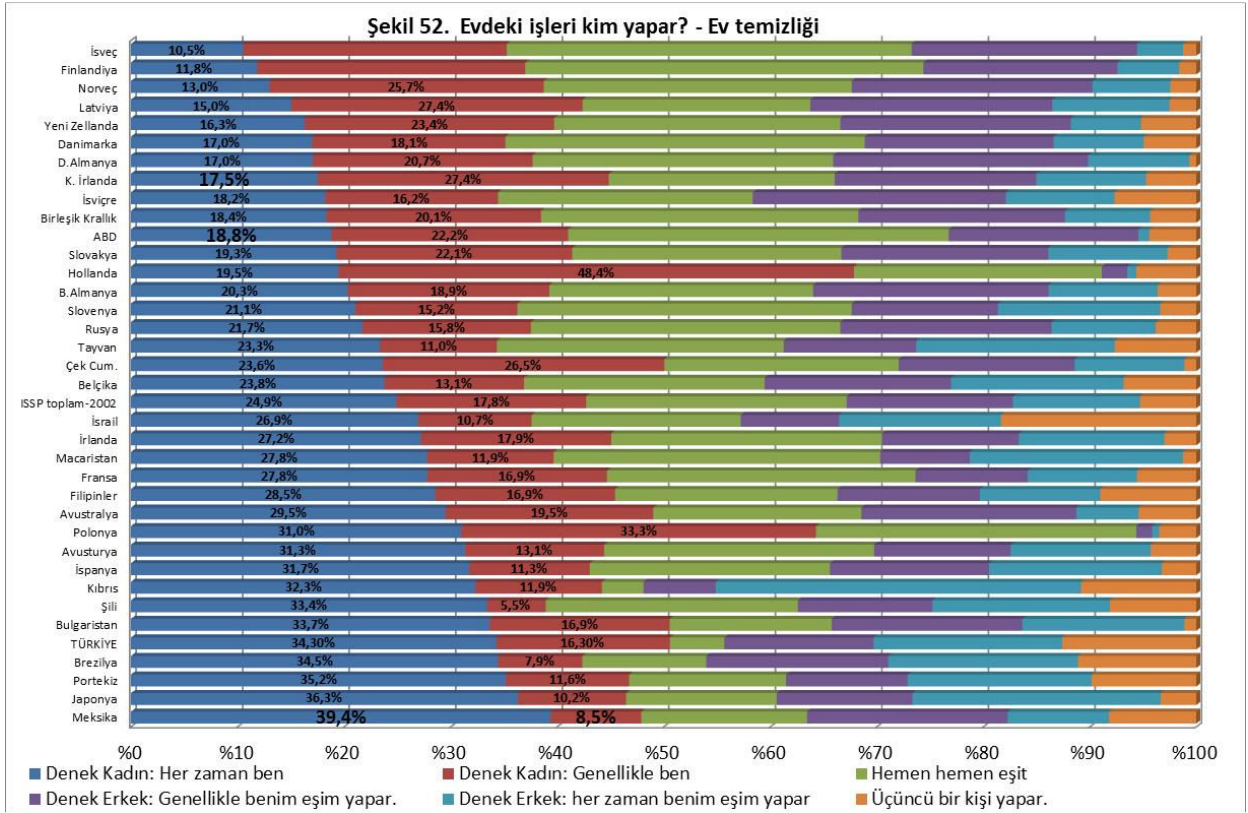
Türkiye’de en fazla kadın işi olarak görülen ev içi etkinlik temizlik faaliyetleriymiş gibi görünmektedir. Erkek deneklerin sadece %14’ü her zaman veya genellikle ev temizliği yaptığını, %6’sı ise bu konuda eşine yardım ettiğini ifade etmiştir (Şekil 51). Oysa aynı oranlar kadın denekler için her zaman ve genellikle temizlik yapma kategorisinde %86 ve eşile birlikte temizlik yapmak kategorisindeyse %4 düzeyindedir. Oysa ISSP – 2002 araştırmasına bakıldığında dünyada ev temizliğinde eşler arasında büyük bir yük paylaşımı varmış gibi görünmektedir (Şekil 52). Evde yemek pişirmeye baktığımızda yine kadınların %83’ü yemeği her zaman veya genellikle kendilerinin yaptığını belirtirken aynı yanıtı veren erkek denek oranı %14’tür (Şekil 53). Ailede yemek yapmak da kadın işi olarak kabul edilen bir görüntü sergilemektedir. Ancak, ISSP - 2002 araştırmasıyla karşılaştırıldığında dünyada da yemek pişirme, hemen hemen Türkiye’deki oranlarda bir kadın işi olarak algılanmaktadır (Şekil 54).

Şekil 51. Evdeki işleri kim yapar? - Ev temizliği

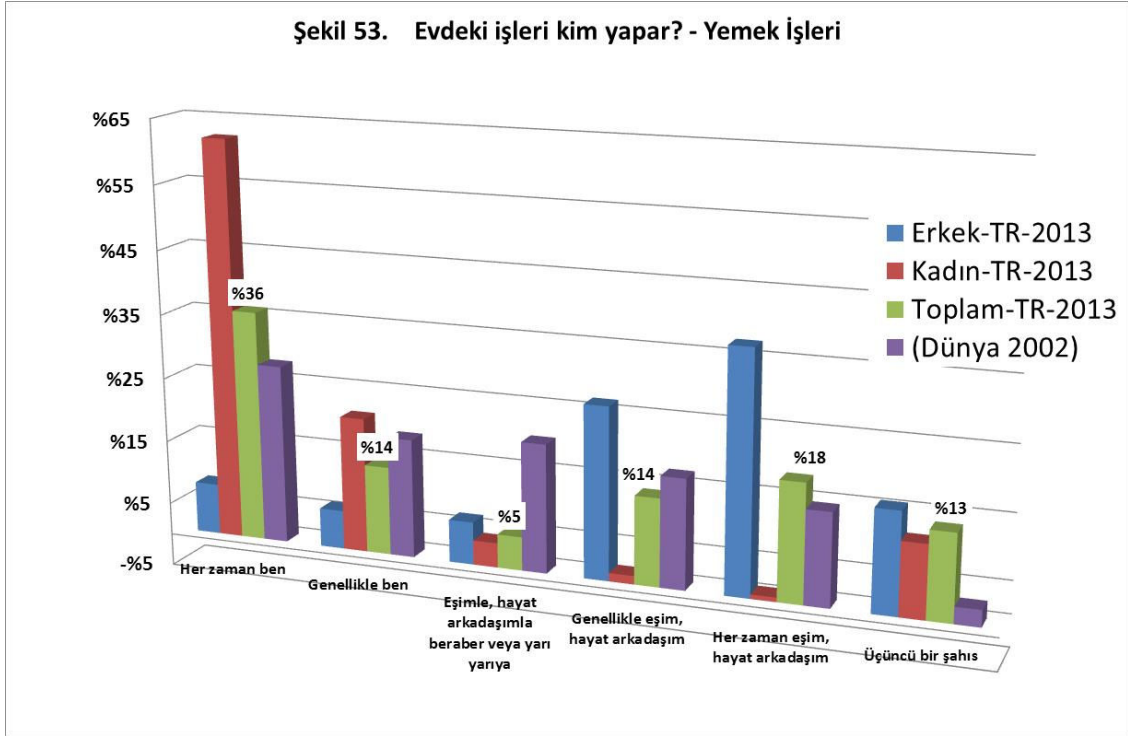

Lambda= 0,42 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Şekil 52. Evdeki işleri kim yapar? - Ev temizliği

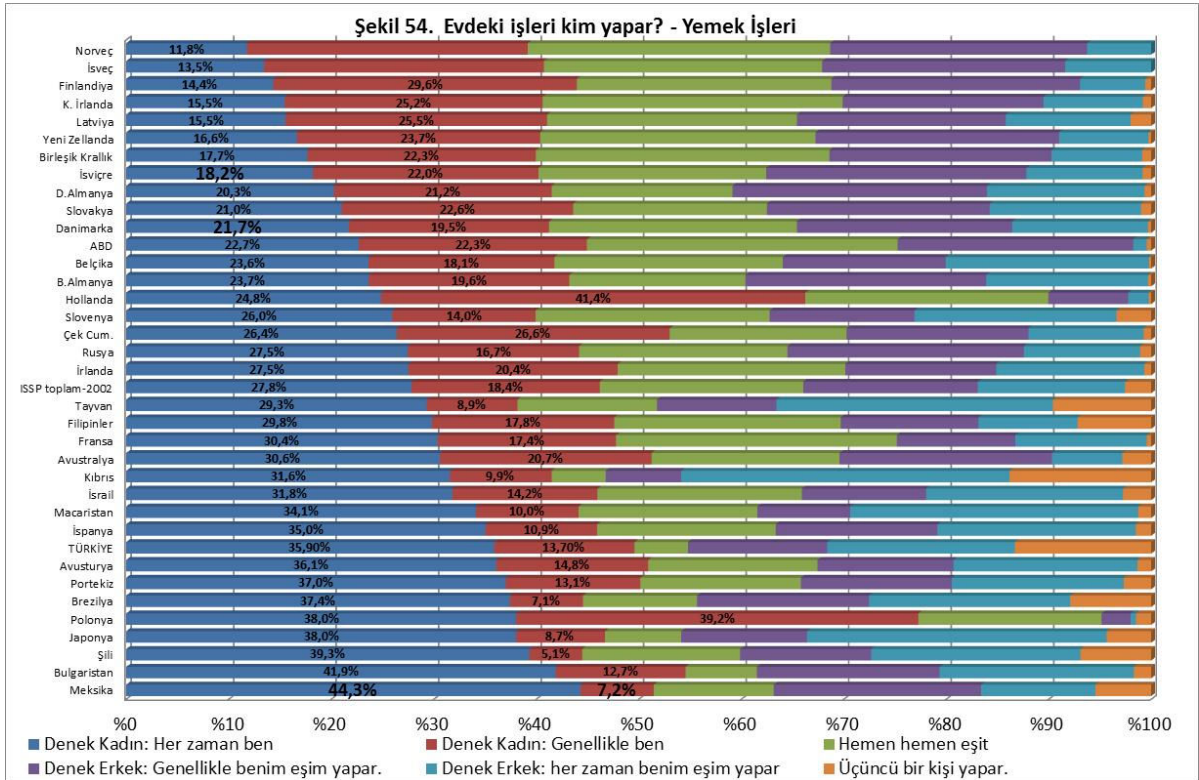

Şekil 53. Evdeki işleri kim yapar? - Yemek İşleri

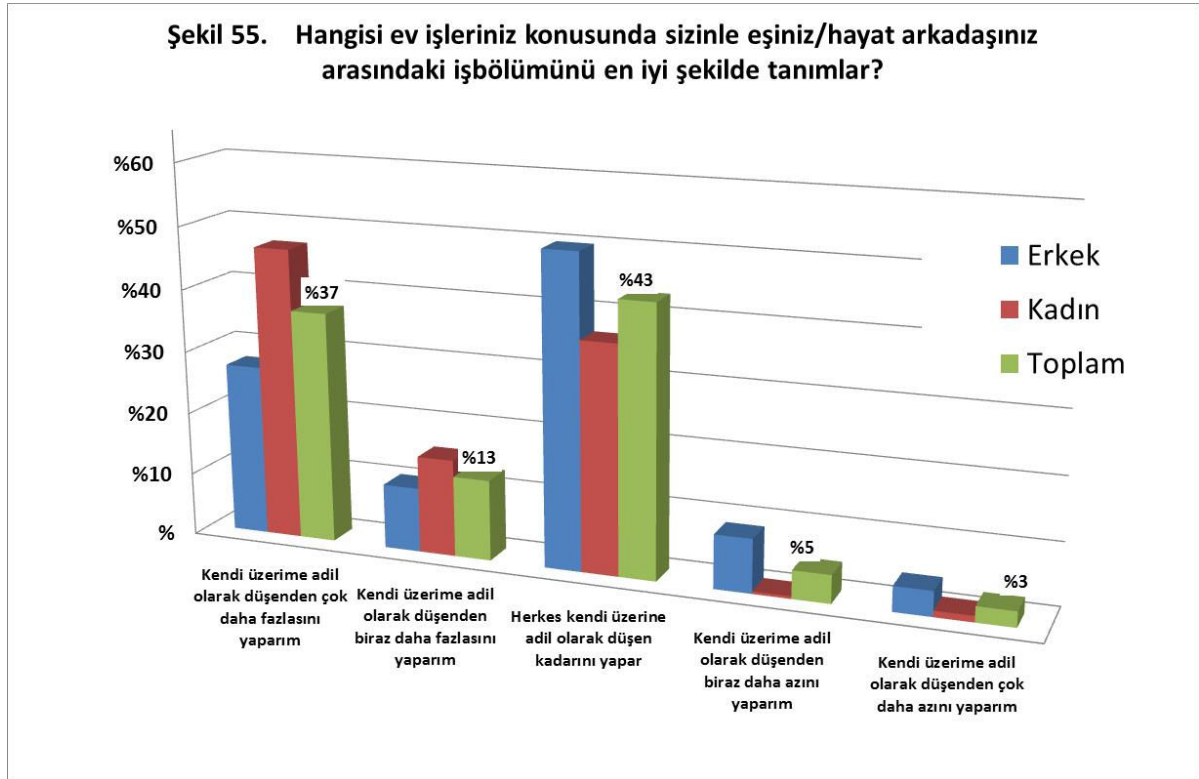

Lambda= 0,42 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Şekil 54. Evdeki işleri kim yapar? - Yemek İşleri

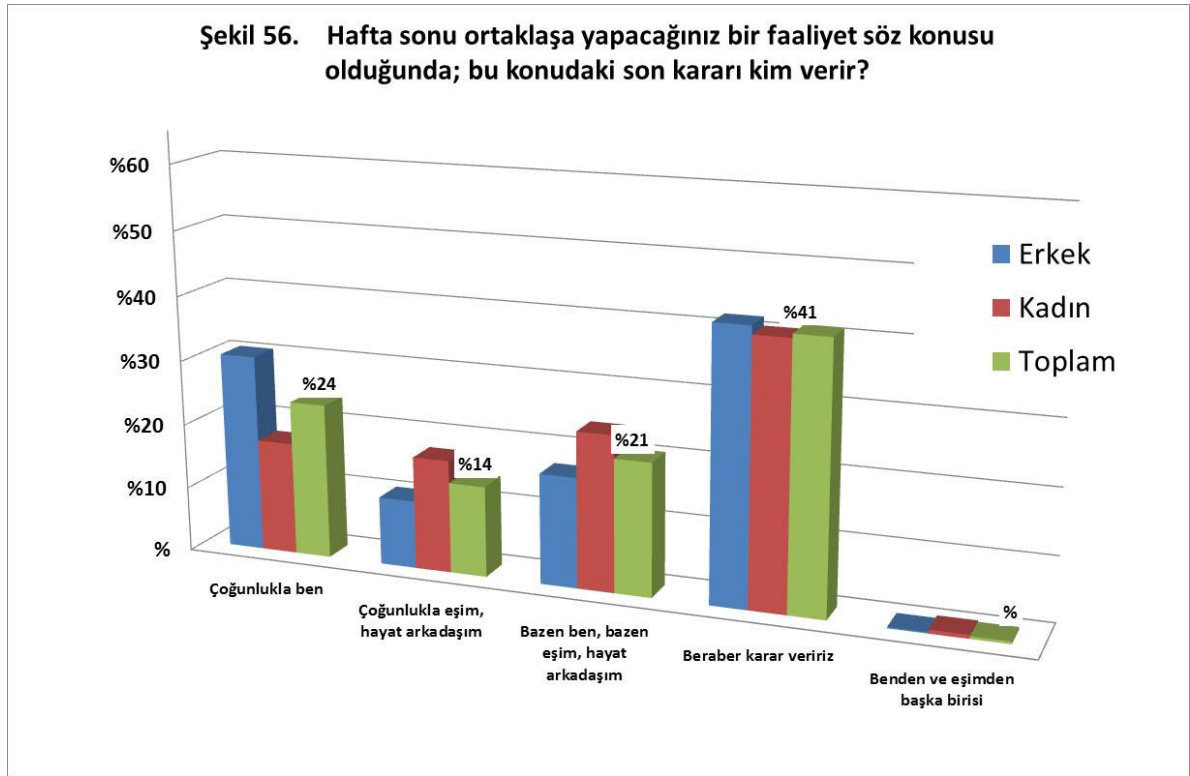

Ev işlerinin çiftler arasında erkek ve kadın işleri olarak bölüşümü ve evdeki işbölümünün ortaya çıkarttığı uygulamayı erkek ve kadınlar nasıl algılamaktadırlar? Kadın deneklerin en sık verdiği yanıt hemen hemen yarısının belirttiği (%47) gibi kendi üzerilerine adil olarak düşenden çok daha fazlasını yaptıklarıdır. Aynı algıya sahip olan erkek denek oranı (%27) neredeyse yarı yarıya daha azdır (Şekil 55). Bu yanıtlara kadınların adil olandan biraz daha fazlasının yapmakta olduğu (%15) yanıtını eklersek kadınların neredeyse üçte ikisinin ev işlerinin adil olandan daha fazlasının kadınlar tarafından yapıldığına inandığı sonucuna ulaşırız. Erkek deneklerinse tam yarısı (%50) evde herkesin kendi üzerine düşen yükümlülükleri adil olarak yaptığını ifade etmişlerdir (Şekil 55). Adil olarak yapması gerekenden daha az ev işi yaptığını kabul eden erkek denek oranı %13 iken, aynı yanıtı veren kadın oranı %1 kadardır (Şekil 55). Bu değerlendirme kadınların evdeki iş bölümünü adaletten uzak olarak görme eğiliminde olduğunun işareti olarak kabul edilmelidir. Erkeklerin bu algıyı paylaşmamaları iş bölümü konusundaki beklenti ve varsayımlarının çok farklı olmasından kaynaklanıyor olabilir. Ancak, bu değerlendirme farkının ev işlerindeki işbölümü konusunda aile içindeki iletişim ve anlaşmanın pek de düzgün ve ahenkli olmadığına işaret ettiği de düşünülebilir.

Lambda= 0,16 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Ev işlerinde olduğu kadar hafta sonunda yapılacak dinlenmeye yönelik etkinliklerde erkek denekler kararları ya eşleriyle birlikte (%42) ya da kendi başlarına (%31) verdiklerini ve eşlerinin de onlara uyduklarını ifade etmektedirler (Şekil 56). Kadınların aynı konuda karar alıp eşlerinin o karara uymasının söz konusu olduğunu belirten kadın denek oranı beş kadın denekten birinden az (%17) bir düzeydedir. Ancak, kadın deneklerin de %40 kadarı eşleriyle birlikte hafta sonu planlaması yaptıklarını ifade etmişlerdir (Şekil 56). Bu konuda erkek ve kadın deneklerin verdiği yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmakla birlikte bu alan çiftlerin karar almakta ortaklaşa davranmaya en fazla eğilimli oldukları alanlardan birisi görüntüsündedir.

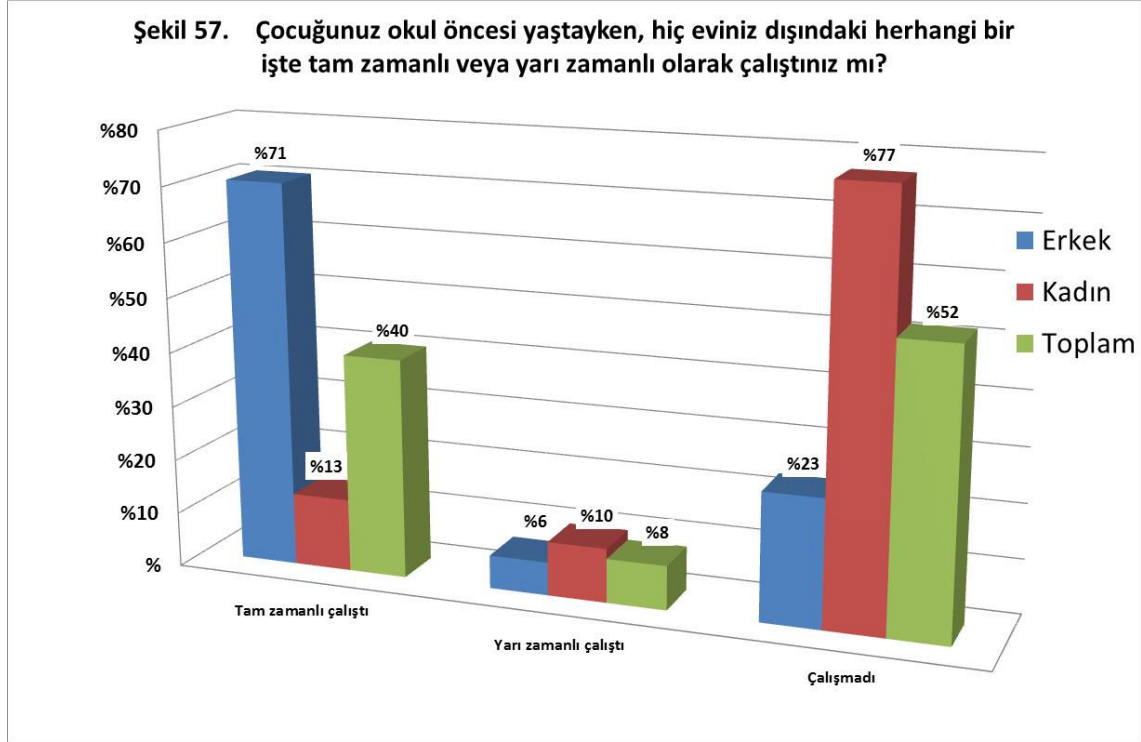

Lambda= 0,06 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Çiftler ve Çalışma Hayatı

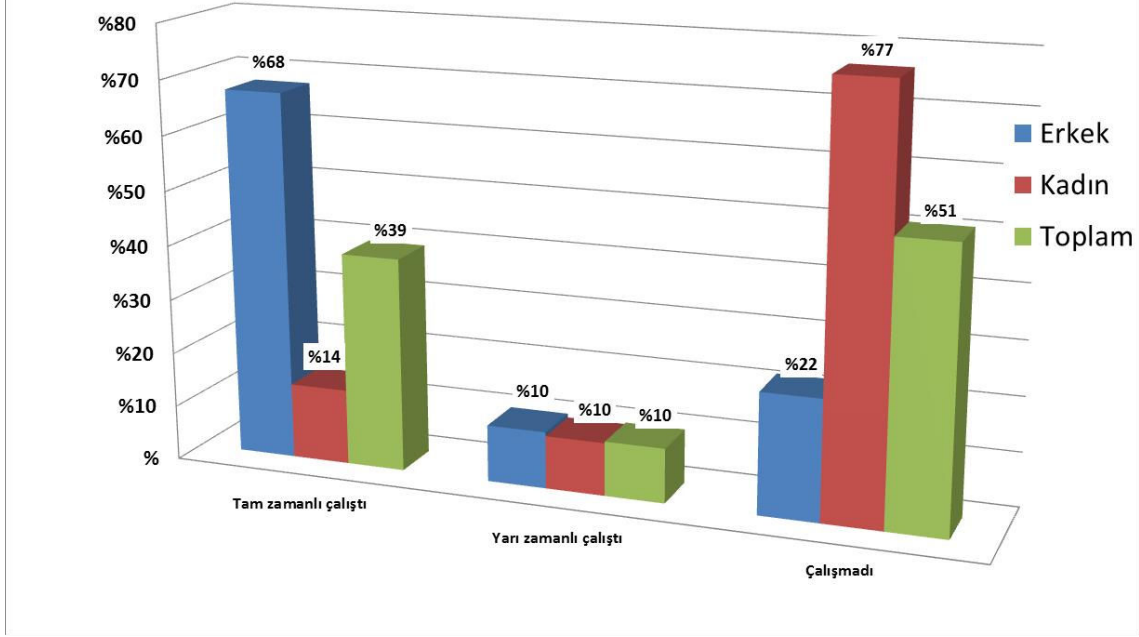
Okul öncesi çağda çocuğu olan kadınların çalışması oldukça ender rastlanan bir duruma benzemektedir. Bu durumda tam zamanlı olarak çalıştığını belirten kadın denek oranı %13, yarı zamanlı çalışmış olduğunu ifade eden kadın denek oranı ise %10 mertebesindedir (Şekil 57). Aynı oranlar erkek denekler için tam zamanlı çalışan oranı olarak %71, yarı-zamanlı çalışan oranı olarak ise %6 düzeyindedir. En küçük çocuğu da okula başladıktan sonra tam zamanlı bir işte çalıştığını belirten kadın denek oranı %14,

yarı – zamanlı bir işte çalıştığını belirten kadın denek oranı ise %10 oranında olup, okul öncesi çocuğu olan kadın deneklerin durumuyla neredeyse tıpa tıp aynıdır (Şekil 58). Erkek denekler için de durum bir önceki çizelgedeki ile hemen hemen aynıdır. Kadınlarda çalışma oranı %24 – 25 mertebesindeyken, bu oran erkek denekler için %77 – 78 düzeyindedir.

Lambda= 0,51 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Şekil 58. En küçük çocuğunuz okula başladıktan sonra hiç eviniz dışındaki herhangi bir işte tam zamanlı veya yarı zamanlı olarak çalıştınız mı?

Lambda= 0,48 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

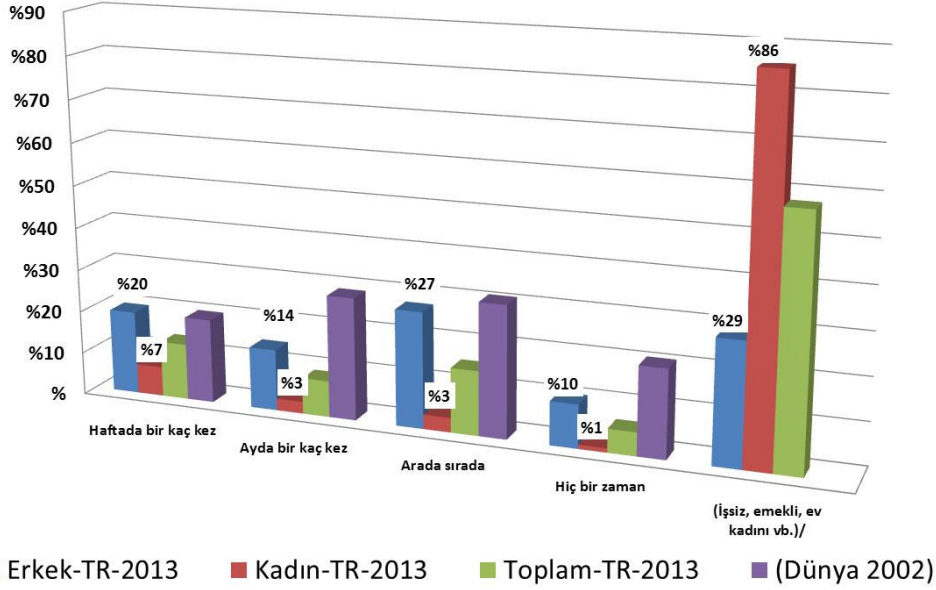
Evdeki ve Çalışma Hayatındaki İş Yükleri

Erkek denekler çalışma hayatındaki koşullarının ev işlerine vakit ve enerji harcamaya fırsat vermeyecek bir yoğunlukta olduğuna işaret etmekte olan yanıtlar vermişlerdir. Arada sırada veya daha sık ölçülerde evde yapılması gereken ufak tefek işleri yapamayacak derecede yorgun düştüğünü belirten erkek denek oranı on denekten altısı (%61) düzeyindedir. Aynı oran kadın denekler için altı kadın denekten birisi (%16) düzeyindedir (Şekil 59). Ancak, unutulmamalıdır ki kadın deneklerin çalışma hayatına katılımının, tıpkı toplu istatistiklerde olduğu gibi, erkeklerin çok gerisinde olduğu bir önceki bahiste saptanmıştır (Şekil 57 ve 59). Eğer çalışma hayatına katılan kadınlar esas alınacak olursa, kadınların çok büyük bir yoğunluğunun bu duygu ve enerji düzeyinde olduğu görülecektir (Şekil 59). Üstelik işte harcadığı zaman ve enerji yüzünden evdeki sorumluluklarını ara sıra ve daha sık aksatmak zorunda kaldığını belirten erkek denek oranı %57 iken, kadın denek oranı ise %13 kadardır (Şekil 60). Ancak, çalışma hayatındaki erkek denekler arasında bu oran %76 civarındayken, kadın denekler arasında bu oran %86 civarındadır. Evde yapmakta olduğu işler yüzünden işine yorgun gitme hissine hiç kapılmayan kadın denek oranı %2 iken, aynı oran erkek denekler için %27, yani neredeyse kadın deneklerin on beş katıdır (Şekil 61). Erkek

deneklerin neredeyse üçte birisi (%29) ev işlerinden dolayı iş yerindeki çalışmalarına yoğunlaşmakta hiç bir zaman zorlanmadığını ifade ederken, aynı iddiada bulunan kadın denek oranı sadece %3'te kalmaktadır (Şekil 62). Evli çiftler arasında kadın ve erkeklerin çalışma koşullarının muazzam farklı olduğu, kadınların ev işlerini de yüklediklerinden çalışma hayatında ev işlerinin psikolojik ve fizyolojik ağırlığını da taşıyarak çalışma zorunda bırakıldıkları görülmektedir. Bu durumda, kadın deneklerin eşlerinin evdeki işleri yapmakta kendilerine adil olarak düşen paydan daha azını yaptıkları iddiası daha da anlamlı bir hale gelmektedir.

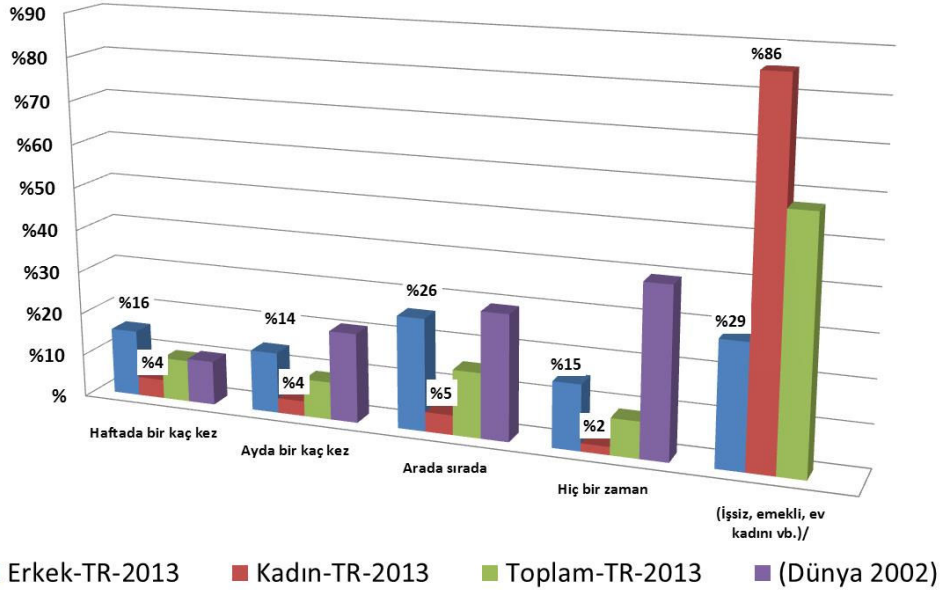
Türkiye'deki kadın deneklerin işgücüne katılımı çok düşük olduğundan, iş hayatında ve evde çalışma dengesi soruları bu kitle için anlamlı bir dağılım göstermekten uzaktır. Bu nedenle ISSP - 2002 araştırmasıyla da aşağıda sergileyeceğimiz verilerin karşılaştırılması pek anlamlı değildir. Ancak okuyucularımıza bir fikir vermesi için aşağıdaki çizelgelerde ISSP - 2002 çalışmasından hesaplanan oranlar verilmiş ama çizelgeleri izleyen metinde karşılaştırmalara yer verilmemiştir. Her durumda Türkiye'de çalışan kadınlar için iş ve ev işleri dengesini kurmanın fevkalade zor olduğu ve bu kadınların omuzlarında müthiş bir yük taşıdıkları da bir gerçek olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Hane gelirine kadının da katkıda bulunmasının adeta bir zorunluluk haline geldiği ülkemizde, çiftlerin iş yaşantısı ve ev yaşantısını kadının nasıl bir arada idare edeceği hususunda, yeni toplumsal gerçeklere henüz tam uyarlanma gösterememiş olduklarını söylemekle yetinmek isteriz.

Şekil 59. Son üç ayda karşılaşma sıklığı - İşten, evde yapılması gereken ufak tefek işleri yapamayacak kadar yorgun döndüğüm oldu.

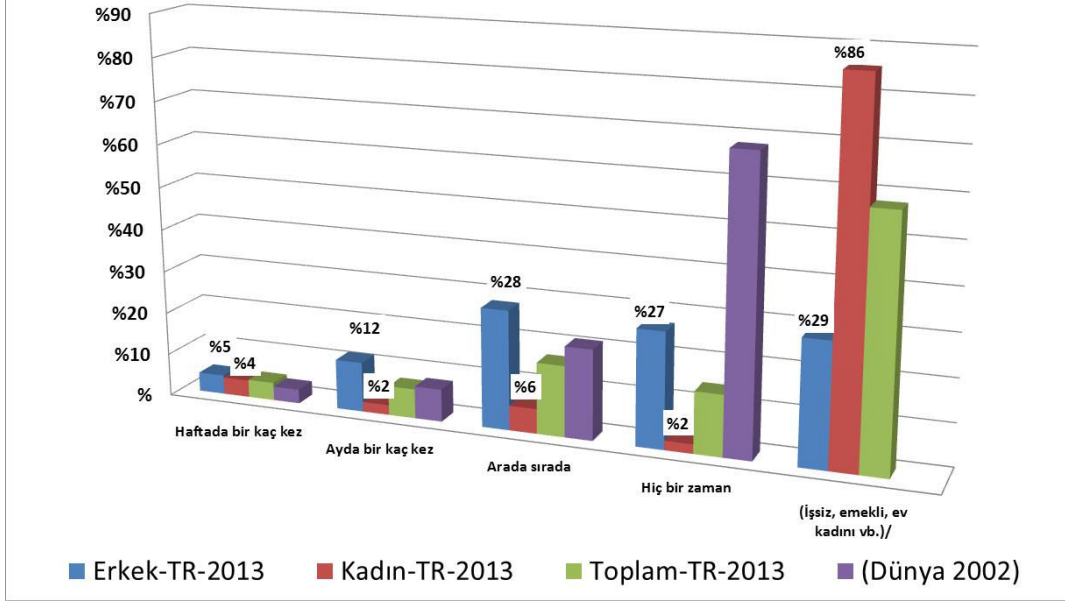
Lambda= 0,30 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Şekil 60. Son üç ayda karşılaşma sıklığı - İşte harcadığım zaman ve enerji yüzünden, evdeki sorumluluklarımı aksatmak zorunda kaldığım oldu.

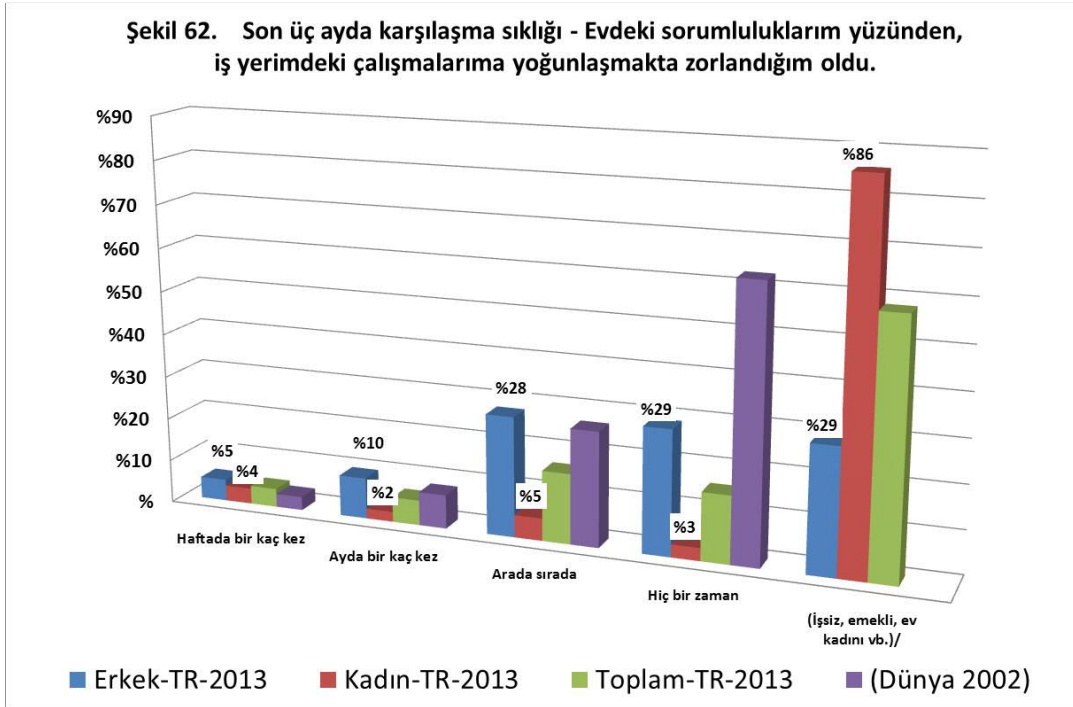
Lambda= 0,30 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Şekil 61. Son üç ayda karşılaşma sıklığı - Evde yapmak zorunda olduklarım yüzünden işime çok yorgun gittiğim oldu.

Lambda= 0,30 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

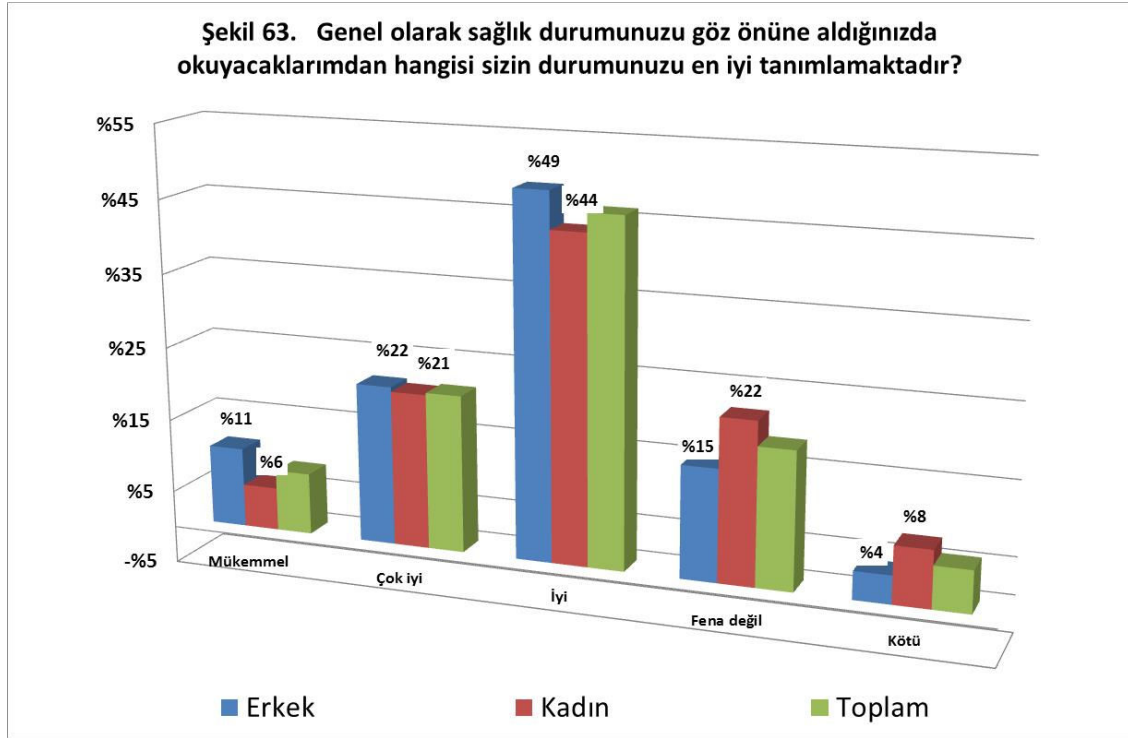
Şekil 62. Son üç ayda karşılaşma sıklığı - Evdeki sorumluluklarım yüzünden, iş yerimdeki çalışmalarım yoğunlaşmakta zorlandığım oldu.

Lambda= 0,30 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı).

Hayattan Memnuniyet ve Mutluluk

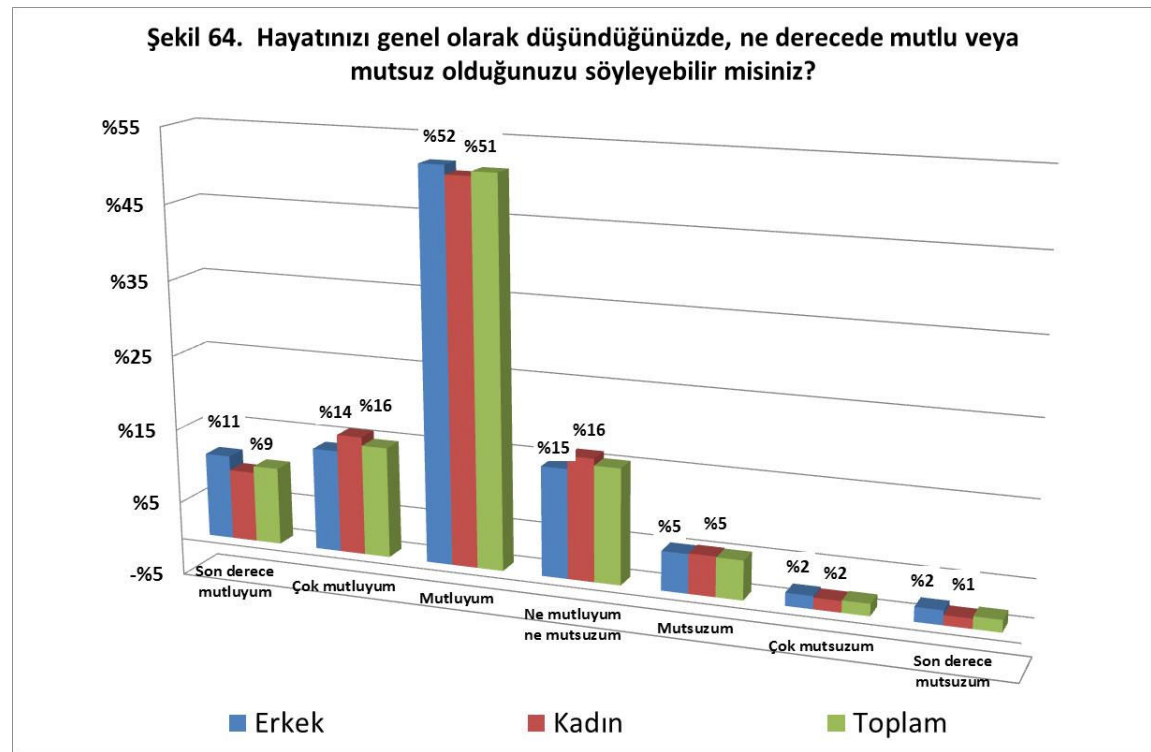
Bu koşullarda çiftler kendilerini ne kadar sağlıklı olarak görmektedir, hayatlarından ne derecede memnuniyet duymakta, mutlu olmaktadır? Ev ve çalışma hayatının yükümlülükleri sırtlarına binen insanların sağlıkları bundan etkilenmekte midir? En azından kendilerine göre genel sağlık durumları nasıldır? Buradaki verilere göre kadın ve erkek deneklerin kendi sağlıklarını nasıl hissettikleri konusunda sorulan sorulara verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmamaktadır. Ancak, erkeklerin daha yüksek oranı (%11) kadınlara göre (%6) sağlıklarının mükemmel olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çok iyi ve iyi sağlık durumu olduğunu ifade eden kadın ve erkek denek oranları hemen hemen aynıdır. Ancak, sağlığının kötü olduğunu ileri süren kadın denek oranı (%8), erkek denek oranının (%4) iki katı kadardır. Deneklerin dörtte üçü kadarı sağlığının iyi, çok iyi veya mükemmel olduğunu vermiştir (Şekil 63).

Lambda = -0,05 (istatistiksel olarak %95 düzeyinde anlamlı değil)

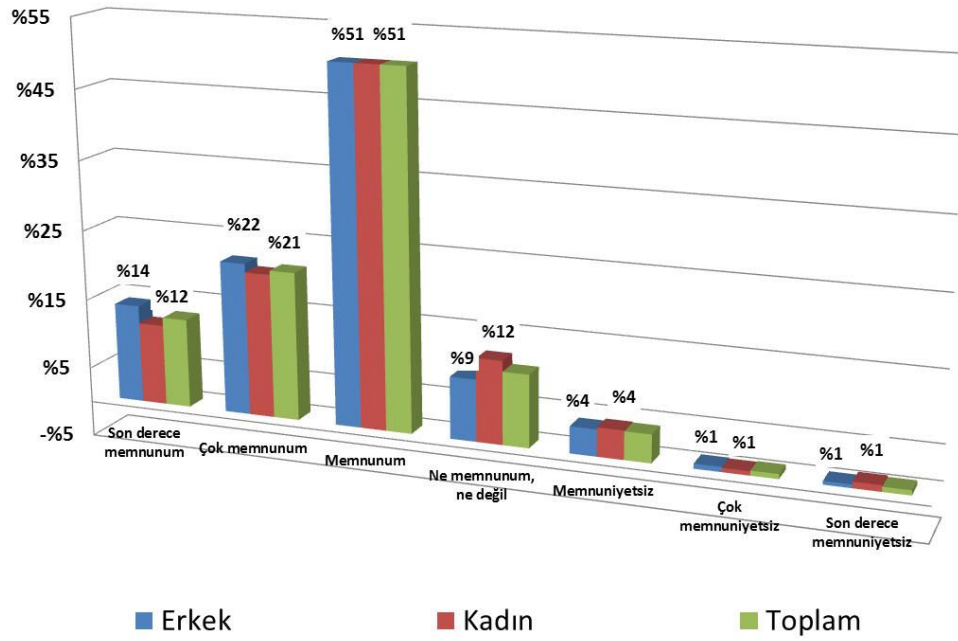
Bu koşullarda gerek erkek gerek kadın deneklerin ne derecede mutlu veya mutsuz oldukları sorulduğunda hemen hemen aynı ölçüde mutlu veya mutsuz olduklarını belirttiklerini gözlemlemiş bulunuyoruz (Şekil 64). Tüm deneklerin dörtte üçü

mutlu, çok mutlu veya son derece mutlu olduğunu belirtirken, bu yanıtlarda kadın erkek farkları yok denecek kadar azdır (Şekil 64). Nitekim erkek ve kadın deneklerin verdiği yanıtlar arasında yine istatistiksel olarak anlamlı olan bir fark bulunmamaktadır. Evlilik hayatındaki memnuniyet sorusuna verilen yanıtların da kadın ve erkek denekler için hemen hemen aynı oranlarda memnuniyet içerdiğini, yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı olarak bir fark olmadığı görülmektedir (Şekil 65). Ancak, çalışma hayatından memnuniyet sorulduğunda erkeklerin kadınlara oranla bariz bir biçimde daha memnun oldukları ve bu farkların da istatistiksel olarak anlamlı olduğunu gözlemlemiş bulunuyoruz (Şekil 66).

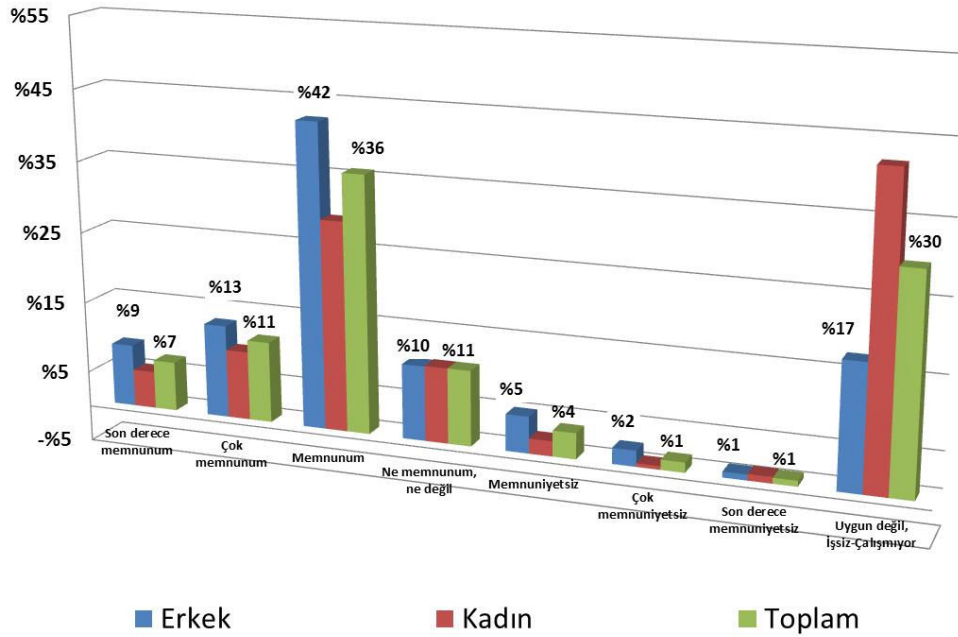
Lambda= 0,02 (istatistiksel olarak %95 düzeyinde anlamlı değil)

Şekil 65. Her şeyi göz önünde bulundurduğunuzda, aile yaşamınızdan ne derece memnun olduğunuzu söyleyebilir misiniz?

Lambda= 0,01 (istatistiksel olarak %95 düzeyinde anlamlı değil)

Şekil 66. Bütün her şeyi göz önünde bulundurduğunuzda, işinizden ne derece memnun olduğunuzu söyleyebilir misiniz?

Lambda= 0,16 (istatistiksel olarak %99 düzeyinde anlamlı)

Sonuç

Sonuç olarak, Türkiye’de ekonomik değişme ve dünyadaki ekonomik bunalım ortamında aile kurumunun gücünü yitirmeden sürdürdüğünü gözlemlemiş bulunuyoruz. Bir kadın ve erkek çift ve çocuklarından oluşan çekirdek aile bir norm olarak genel kabul görmektedir. Aile kurmak için bir heteroseksüel çiftin çocuk sahibi olmaları veya olmaya heves etmeleri temel belirleyici olarak ortaya çıkmaktadır. Evli olmayan çiftlerin birlikte yaşamaları da ISSP ülkelerindeki yerleşmekte olan kabulü Türkiye’de henüz görmemekteyiz. Ayrıca, tek ebeveynli veya homoseksüel çiftlerin oluşturacağı aile yapılarının hoş görülmediği ve genel kabul görmediği gayet bariz olarak görülmektedir.

Türkiye’de aile kurumunun çocuk etrafında inşa edilmiş olması, aynı zamanda kadınların çocukların büyümesi ve yetişmesinde temel rolü oynadığı varsayımını da hem erkek hem de kadınlardan genel kabul görmesine yol açmaktadır. Kadınların aile içindeki temel rolü çocuklara bakmak ve yetiştirmekle ilgilidir. Erkeklerin bu konuda temel bir rol üstlendiği aileler ancak bir istisna oluşturmaktadır. Ancak, buna rağmen bir tek kadından oluşan tek ebeveynli ve çocuklu aileler de genel kabul görmemektedirler. Yani bir kadın ancak evli ise çocuk yetiştirmekte yetkin görülmektedir.

Aile için erkek ev dışında çalışarak ailenin ekonomik sürdürülebilirliğini sağlayacak temel aile üyesi konumundadır. Ancak, günümüzün sanayileşen ve kentli toplumunda erkeğin baba olarak tek başına ailenin mali yükünü hakkıyla taşımasının mümkün olmadığı da genel kabul görmekte, kadının (annenin) aile bütçesine mali katkıda bulunmasının da elzem olduğu hem kadın hem erkek deneklerin çoğunluğu tarafından dile getirilmektedir. Buna karşılık erkeğin ev işlerinde eşine yardımcı olması gibi bir keyfiyetin var olması gerektiği de kabul görmemektedir. Dolayısıyla, bu koşullarda çalışmak durumunda kalan kadını müthiş bir iş yükü hem ev dışında hem de ev içinde beklemektedir. Çalışan kadınların onda dokuzuna yakını ev işleri dolayısıyla çalıştıkları işe yorgun gittiklerini, işlerine odaklanmakta zorlandıklarını ve gün içinde bitap düştüklerini beyan etmektedirler.

Bu durumda aile içinde gerek kadın gerek erkek denekler işbölümünün adilane olarak paylaşılmadığını kabul ederken, adil olarak yapmaları gereken işleri yapmadığını kabul eden kadın oranı %1’de kalırken, bu oran erkekler için neredeyse beş denekte

birisi düzeyine yükselmektedir. Dolayısıyla aile içinde adil olarak yapması gerekeni yapmadığının farkında olan bir erkek kitlesi vardır. Ancak, bu durumun aile ve iş yaşantısında kadın ve erkekler için çok benzer memnuniyet / memnuniyetsizlik yanıtlarına dönüştüğünü saptamış bulunuyoruz. Ayrıca, her şey göz önüne alındığında kadınların da erkeklerin de genellikle hayatlarından mutlu olduklarını ifade ettiklerini de saptadığımızı ifade etmek isteriz. Dolayısıyla mevcut adaletsiz iş paylaşımı ve kadının eve bağlı ve ev içinde ve dışında çalışma yükünü taşımasının toplumsal olarak içselleştirilmiş olduğu söylenebilir. Belki de doğal olarak huzursuzluk ve sürtüşme yaratması beklenen bu durumun su üzerinde gözlenebilen bir rahatsızlık oluşturduğunu söylemek güçtür.

Aile kurumu, çekirdek aile yapısı içinde ve gücünden hemen hiçbir şey kaybetmeksizin Türkiye'deki temel aile kurumu ölçütü olarak mevcudiyetini sürdürmekte, bireylerin toplumsallaşması, toplumsal etkileşimleri ve zihniyet dünyasını da belirlemeye devam eden etkenler arasındaki yerini de korumaktadır. Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın aile kuramında vurgulanan geçiş durumundaki toplumlardaki ailelerde görülen özelliklerin bir kısmının bizim araştırmamızda da ortaya çıktığını düşünüyoruz. Doğal olarak bu veriler ve başka ülkelerden toplanmış gözlemlerle karşılaştırılarak daha kapsamlı istatistiksel çözümlemelere tabi tutulduğunda başka önemli bulgulara ulaşılacağını da belirtmek isteriz.

Kaynakça

Albrecht, James W.; Edin, Per-anders; and Vroman, Susan B., "A Cross-Country Comparison of Attitudes towards Mothers Working and their Actual Labor Market Experience," Labour, 14 (Dec., 2000), 591-608.

Alwin, Duane F. "Generations X, Y and Z: Are they Changing America? Are They Chaning America?" *Contexts*, *American Sociological Association*, (www.sagepublications.com) (Nov. 2002): 1 -42.

Alwin, Duane F; Michael Braun; and Jacqueline Scott, "The Separation of Work and Family: Attitudes Towards Women's Labor Force Participation in Britain, Germany, and the United States," European Sociological Review, 8 (May, 1992), 13-37.

Batalova, Jeanne A. and Cohen, Philip N., "Premarital Cohabitation and Housework: Couples in Cross-National Perspectives," Journal of Marriage and the Family, 64 (August, 2002), 743ff.

Blasius, Jorg and Thiessen, Victor, "Assessing Data Quality and Construct Comparability in Cross-national Surveys," European Sociological Review, 22 (2006), 229-242.

Bolzendahl, Catherine and Olafsdottir, Sigrun, "Gender Group Interest or Gender Ideology? Understanding U.S.? Support for Family Policy within the Liberal Welfare Regime," Sociological Perspective, 51 (2008), 281-304.

Braun, Michael, Lewin-Epstein, Noah; Stier, Haya, and Baugaertner, Miriam K., "Perceived Equity in the Gendered Division of Household Labor," Journal of Marriage and the Family, 70 (2008), 1145-1156.

Braun, Michael; Scott, Jacqueline; and Alwin, Duane A., "Economic Necessity or Self-Actualization? Attitudes towards Women's Labor-force Participation in East and West Germany," European Sociological Review, 10 (May, 1994), 29-47.

Breen, Richard and Cooke, Lynne Prince, "The Persistence of the Gendered Division of Domestic Labor,". European Sociological Review, 21, (2005): 43-57.

Cooke, Lynn Prince, "'Doing Gender' in Context: Household Bargaining and the Risk of Divorce in Germany and the United States," American Journal of Sociology, 112 (2006) 442-472.

Cooke, Lynn Prince, "Policy, Preferences, and Patriarchy: The Division of Domestic Labor in East, West Germany and the US," Unpublished Report, Oxford University, 2003. Published in Social Politics, 13 (2006), 1-27.

Crompton, Rosemary, "Class and Family," Sociological Review, 54 (2006), 658-677.

Crompton, Rosemary; Brockmann; and Lyonette, Clare, "Attitudes, Women's Employment, and the Domestic Division of Labour: A Cross-national Analysis in Two Waves," Work, Employment, and Society, 19 (2005), 213-233.

Crompton, Rosemary and Harris, Fiona "Women, Employment, and Feminism in the Czech Republic," Gender, Work, and Organization, 4 (July, 1997), 137-148.

Crompton, Rosemary and Harris Fiona, "Women's Employment and Gender Attitudes: A Comparative Analysis of Britain, Norway, and the Czech Republic," Acta Sociologica, 40 (1997), 183-202.

Crompton, Rosemary and Lyonette, Clare, "The New Gender Essentialism - Domestic and Family 'Choices' and Their Relation to Attitudes," British Journal of Sociology, 56 (2005), 6-1-620.

Crompton, Rosemary and Lyonette, Clare, "Some Issues in Cross-national Comparative Research Methods: A Comparison of Attitudes to Promotion and Women's Employment in Britain and Portugal," Work, Employment and Society, 20 (2006a), 403-414.

Crompton, Rosemary and Lyonette, Clare, "Work-Life 'Balance' in Europe," Acta Sociologica, 49 (2006b), 379-393.

Davis, Shannon N.; Greenstein, Theodore N.; and Gerteisen Marks, Jennifer P., "Effects of Union Type on Division of Household Labor: Do Cohabiting Men Really Perform More Housework?" Journal of Family Issues, 28 (2007), 1246-1272.

Diefenbach, Heike, "Gender Ideologies, Relative Resources, and the Division of Housework in Intimate Relationships: A Test of Hyman Rodman's Theory of Resources in Cultural Context," International Journal of Comparative Sociology, 43 (2002), 45-64.

Diprete, Thomas A. et al., "Do Cross-National Differences in the Costs of Children Generate Cross-National Differences in Fertility Rates?" Population Research and Policy Review, 22 (2003), 439ff.

Dykstra, Pearl A., "Roads Less Taken: Developing a Nuanced View of Older Adults Without Children," Journal of Family Issues, 28 (2007), 1275-1310.

Edlund, J. 'The Work-Family Time Squeeze: Conflicting Demands of Paid and Unpaid Work among Working Couples in 29 Countries'. International Journal of Comparative Sociology 48(6) (2007): 451-480.

Ergüder, Üstün, Esmer, Yılmaz ve Kalaycıoğlu, Ersin, *Türk Toplumunun Değerleri*, (Istanbul: TÜSİAD Yayınları, Eylül 1991).

Esmer, Yılmaz, *Devrim, Evrim Statüko: Türkiye'de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler*, (Istanbul, TESEV Yayınları, 1999).

Fuwa, Makiko, "Macro-Level Gender Inequality and the Division of Household Labor in 22 Countries," American Sociological Review, 69 (2004), 751-767.

Fuwa, Makiko and Cohen, Philip N., "Housework and Social Policy," Social Science Research, 36 (2007), 512-530.

Geist, Claudia, "The Welfare State and the Home: Regime Differences in the Domestic Division of Labour," European Sociological Review, 21 (2005), 23-41.

Goldberg, Christine, "Von der Ehe als Institution zur Individuellen Partnerschaft[From Marriage as an Institution toward Individual Partnership]," Zeitschrift fuer Soziologie, 4 (1991), 323-333.

Hakim, C., "The Sexual Division of Labour and Women's Heterogeneity," British Journal of Sociology, 47 (March, 1996), 178-188.

Haller, Max and Hoellinger, Franz, "Female Employment and the Change of Gender Roles: The Conflictual Relationship between Participation and Attitudes in International Comparison," International Sociology, 9 (March, 1994), 87-112.

Hayes, Bernadette C., "One Marriage-Two Divorces: International Comparison of Gender Differences in Attitudes," International Journal of Public Opinion Research, 6 (1994), 13-34.

Heimdal, Kristen R. ve Houseknecht, Sharon K., "Cohabiting and Married Couples' Income Organization: Approaches in Sweden and the United States," Journal of Marriage and the Family, 65 (2003), 525-538.

Hoellinger, Franz, "Frauenwerbstaetigkeit und Wandel der Geschlechtsrollen im Internationalen Vergleich,[Feminine Gainful Employment and Change in Gender Roles]" Koelner Zeitschrift fuer Soziologie und Sozialpsychologie [Cologne Journal of Sociology and Social Psychology], 43 (1991), 753-771.

Iversen, Torben and Rosenbluth, Frances, "The Political Economy of Gender: Explaining Cross-national Variation in the Gender Division of Labor and the Gender Voting Gap," American Journal of Political Science, 50 (2006), 1-19.

Jones, Rachel K. ve Brayfield, April, "Life's Greatest Joy: European Attitudes Towards the Centrality of Children," Social Forces, 75 (June, 1997), 1239-1270.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem, Çocuğun Değeri: Türkiye'de Değerler ve Doğurganlık. (Istanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1981).

Kağıtçıbaşı, Çiğdem ve Ataca, Bilge, "Value of Children and Family Change: A Three-Decade Portrait From Turkey," Applied Psychology: An International Review, vol. 54, no.3, (2005), 317-337.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. *Family, self, and human development across cultures: Theory and applications* (2nd ed.). (Hillsdale, NJ: Erlbaum, 2007).

Kalaycıoğlu, Ersin ve Toprak, Binnaz, İş Yaşamı, Üst Yönetim ve Siyasette Kadın, (Istanbul: TESEV Yayınları, 2004).

Kalaycıoğlu, Ersin, "Türkiye'de Demokrasinin Pekişmesi: Bir Siyasal Kültür Sorunu," *Prof. Dr. Ergun Özbudun'a Armağan*, (Ankara: Yetkin, 2008) içinde 247 - 278.

Kalaycıoğlu, Ersin "Political Culture," Metin Heper ve Sabri Sayarı (der.) *The Routledge Handbook of Modern Turkey*, (London and New York, Routledge, 2012): 171 - 181.

Kangas, Olli ve Rostgaard, Tine, "Preferences or Institutions? Work-FamilyLife Opportunities in Seven European Countries," Journal of European Social Policy, 17 (2007), 240-256.

Knudsen, Knud ve Waerness, Kari, "National Context and Spouses' Housework in 34 Countries," European Sociological Review, 24 (2008), 97-113.

- Knudsen, Knud ve Warness, Kari, "National Context, Individual Characteristics, and Attitudes on Mothers' Employment: A Comparative Analysis of Great Britain, Sweden, and Norway," Acta Sociologica, 44 (March, 2001), 67-79.
- Kunovich, Robert M., "Gender Dependence and Attitudes toward the Distribution of Household Labor: A Comparative and Multilevel Analysis," International Journal of Comparative Sociology, 49 (2008), 395-427.
- Lewin-Epstein, Noah; Stier, Haya ve Braun, Michael, "The Division of Household Labor in Germany and Israel," Journal of Marriage and Family, 68 (2006), 1147-1164.
- Lewin-Epstein, Noah; Stier, Haya; Braun, Michael ve Langfeldt, Bettina, "Family Policy and Public Attitudes in Germany and Israel," European Sociological Review, 16 (2000), 385-401.
- Lyonette, Clare; Crompton, Rosemary; and Wall, Karin, 'Gender, Occupational Class, and Work-Life Conflict: A Comparison of Britain and Portugal,' Work & Family, 10 (2007), 283-308.
- MacInnes, John, "Analysing Patriarchy Capitalism and Women's Employment in Europe," Innovation, 11 (1998a), 227-248.
- MacInnes, John, "The Myth of the Macho Scotsman, Attitudes to Gender, Work, and the Family in the UK, Ireland, and Europe," Scottish Affairs, 23 (1998b), 108-124.
- MacInnes, John, "Work-Life Balance in Europe: A Response to the Baby Bust or Reward for the Baby Boomers?" European Societies, 8 (2006) 223-249.
- Mano-Negrin, R. and Katz, R., "Money Management Patterns of Dual-Earner Families in Israel," Journal of Family and Economic Issues, 24 (2003), 49-72.
- Mayer, Boris, Trommsdorffa, Gisela, Kağıtçıbaşı, Çiğdem ve Mishra, Ramesh C. , " Family models of independence/interdependence and their intergenerational similarity in Germany, Turkey, and India," Family Science, Vol. 3, No. 1, (Ocak 2012), 64–74.
- Motiejunaite, Akvile ve Kravchenko, Zhanna, "Family Policy, Employment and Gender-Role Attitudes: A Comparative Analysis of Russia and Sweden," Journal of European Social Policy, 18 (2008), 38-49.
- Nordenmark, Mikael, "Does Gender Ideology Explain Differences between Countries Regarding Women's and Men's Involvement in Paid and Unpaid Work?" International Journal of Social Welfare, 13 (2004), 233-243.
- Panayotova, Evelina and Brayfield, April, "National Context and Gender Ideology: Attitudes toward Women's Employment in Hungary and the United States," Gender & Society, 11 (Oct., 1997), 627-655.
- Robila, Mihaela and Krishnakumar, Ambika, "The Role of Children in Eastern European Families" Children and Society, 18 (2004), 30-41.
- Ruppanner, Leah, "Fairness and Housework: A Cross-National Comparison," Journal of Comparative Family Studies, 39 (2008), 509ff.

Scott, Jacqueline, "Changing Attitudes to Sexual Morality: A Cross-national Comparison," Sociology, 32 (Nov., 1998a), 815-845.

Scott, Jacqueline, "Generational Changes in Attitudes to Abortion: A Cross-national Comparison," European Sociological Review, 14 (1998b), 177-190.

Scott, Jacqueline, "European Attitudes towards Maternal Employment," International Journal of Sociology and Social Policy, 19 (1999), 151-186.

Scott, Jacqueline; Alwin, Duane; and Braun, Michael, "Generational Changes in Gender-Role Attitudes: Britain in a Cross-National Perspective," Sociology, 30 (1996), 471-492.

Sjoberg, Ola, "The Role of Family Policy Institutions in Explaining Gender-Role Attitudes: A Comparative Multilevel Analysis of Thirteen Industrialized Countries," Journal of European Social Policy, 14 (May, 2004), 107-133.

Stickney, Lisa T. and Konrad, Alison M., "Gender-Role Attitudes and Earnings: A Multinational Study of Married Women and Men," Sex Roles, 57 (2007), 801-811.

Stier, Haya and Lewin-Epstein, Noah, "Policy Effects on the Division of Housework," Journal of Comparative Policy Analysis: Research and Practice, 9 (2007), 235-259.

Stier, Haya; Lewin-Epstein, Noah; and Braun, Michael, "Welfare Regimes, Family-Supportive Policies, and Women's Employment Along the Life-Course," American Journal of Sociology, 106 (May, 2001), 1731-1760.

Stouffer, Samuel "Effects of the Depression on the Family," Samuel A. Stouffer, Social Research to Test Ideas, (New York: The Free Press, 1962); (orijinal olarak 1937'de basılmıştır).

Sundstroem, Eva, "Should Mothers Work? Age and Attitudes in Germany, Italy, and Sweden," International Journal of Social Welfare, 8 (1999): 193-205.

Treas, Judith and Widmer, Eric D., "Married Women's Employment over the Life Course: Attitudes in Cross-National Perspective," Social Forces, 78 (June, 2000): 1409-1436.

Vogler, Carolyn, Brockmann, Michaela; and Wiggins, Richard D., "Intimate Relationships and Changing Patterns of Money Management at the Beginning of the Twenty-First Century," British Journal of Sociology, 57 (2006): 455-482.

Vogler, Carolyn; Lyonette, Clare; and Wiggins, Richard D., "Money, Power, Spending Decisions in Intimate Relationships," Sociological Review, 56 (2008): 117-143.

Widmer, Eric; Treas, Judith; and Newcomb, Robert, "Attitudes toward Non-marital Sex in 24 Countries," Journal of Sex Research, 35 (1998): 349ff.

Yodanis, Carrie, "Divorce Culture and Marital Gender Equality: A Cross-National Study," Gender & Society, 19 (2005): 644-659.

Yodanis, Carrie, "Economic Inequality In and Outside of Marriage: Individual Resources and Institutional Context," European Sociological Review, (2007).

Yodanis, Carrie; Lauer, Sean, "Managing Money in Marriage: Multilevel and Cross-national Effects of the Breadwinner Role," Journal of Marriage and the Family, 69 (2007): 1307-1325.